

KORUNK

1936

KORUNK

10 TUDOMÁNY, IRODALOM, MŰVÉSZET, ÉLET 12

SZERKESZTI

GAÁL GÁBOR

1935

TIZENEGYEDIK ÉVFOLYAM

TARTALOMJEGYZÉK

<i>Altenau Pál:</i> Magyarország és a dunai konfederáció	192
<i>Balogh Edgár:</i> Halálfélelem a magyar ideológiában	187
" " Uj magyar rendiség szószólói Transsylvániában	284
<i>Bálint István:</i> A romániai ipar jelzőszámai	25
<i>Barth, Max:</i> A spanyol anarchizmus változásai	923
<i>Barta Lajos:</i> Brüsszel: a cselekvő humanizmus kora	820
" " Irodalom és világbéke	897
<i>Bányai Imre:</i> A bioszociológia világgépe	292
" " A. D. Gusti-féle román szociológiai iskola	484
<i>Benda, Julien:</i> A hagyomány örvényei	708
<i>Bickel, I:</i> Az óromániai zsidóság kulturképe	1023
<i>Cristea, Ilie:</i> A romániai földművelés	89
<i>Cvetko, Malusev:</i> A mezőgazdálkodás alakulása Jugoszláviában	736
<i>Dinu, Gheorghe:</i> A román szellemiség kialakulása	106
<i>Elekes, Miklós:</i> Ivan Petrovics Pavlov és a reflexológia	404
<i>Etiemble, M.:</i> A válogatás elve és az új enciklopédia	706
<i>Giedion, Siegfried:</i> Moholy Nagy László	625
<i>Győry Sándor:</i> Happy end vagy katharzis	503
<i>Haraszti Sándor:</i> A magyar mezőgazdaság 1848 előtt	506
<i>Heard, Gerald:</i> Az írók feladata	707
<i>Jeszzenszky Erik:</i> A földbirtokviszonyok alakulása Magyarországon	206
<i>Jócsik Lajos:</i> A népi kultúra kérdéséhez	465
<i>Ionescu, Ghita:</i> A mai román ifjúság	117
<i>Kemény Gábor:</i> Beszélgetés az égi és földi pedagógiáról	583
" " Három levél a világnézetről	795
<i>Kollár Ferenc:</i> Mai magyar szellemi áramlatok	278
<i>Kovács Károly:</i> A tőkésrendi termelés kialakulása Oroszországban	606
" " Két kulturforma	827
<i>Kotzig Károly:</i> A francia politikai pártok és parlamenti csoportok	383
<i>Lázár Vilmos:</i> A magyar őstermelés geoszociológiája	628
" " A magyar iparitermelés geoszociológiája	717
" " Portugália	930
<i>Malraux, André:</i> Kulturális örökségünk	708
<i>Mándy Teréz:</i> Nők a mai magyar irodalomban	29
<i>Mirkovic, Mijo:</i> A jugoszláv parasztság helyzete	273
<i>Mirszki, Dimitrij:</i> Az angol értelmiség a XX. században	369
<i>Moholy Nagy László:</i> A felszabadult színfényképezés felé	1014
<i>Munteanu, Vasile:</i> Az ardeali falu ellenmondásai	102
<i>Neufeld Béla:</i> A nemzeti szocializmus ideológiája	1
" " Freud Zsigmond ember és világszemlélete	493
<i>Paraschivescu, Miron:</i> Művészet és irodalom a mai Romániában	111
<i>Pálfai István:</i> Napjaink átértékelői (IV)	39
<i>Peéry Rezső:</i> Szempontok a marxizmus keletkezéstörténetéhez	993
<i>Reményik Zsigmond:</i> Sajtó, az „élő lelkiismeret"	9
<i>Serbulescu, Andrei:</i> Románia gazdasági helyzete	92
<i>Szabó Imre:</i> Az értelmiség dilemmája	561
" " Uj magyar mithológia	901
<i>Szalay István:</i> Taylortól Szbachanovig	14
" " A spanyol valóság	801
<i>Szerb György:</i> A fizika és a biológia	595
A fizikai pozitívizmus	1007
<i>Székely Pál:</i> Csehszlovákia nyugati és keleti része — számokban	397

<i>Szekeres György:</i> Huszonnég óra egy német munkatáborban	282
<i>Sahia, Alexandru:</i> Juniusi zápor (Ford. <i>Korvin S.</i>)	125
<i>Stoian, Tudor Gh.:</i> Hotel Maidan (Ford. <i>Csehi Gy.</i>)	123
<i>Vajkay Lajos.:</i> Mostohának szült a sorsom	226
<i>Veres Péter:</i> Urak a tanyán	491

KULTURKRÓNIKA

<i>a. a.:</i> Irodalmi „ellenszankciók” Itáliában	140
„ „ Orvostudomány visszafelé	231
<i>A. B.:</i> A könyv és a valutaháború	53
„ „ Gyarmatosítás és civilizáció	141
<i>Ádám Elek:</i> Az oxfordizmus	425
„ „ A mai Svájc	650
<i>Balogh Edgár:</i> Ardeali népi színjatszók:	235
„ „ „Szervezett nemzetársadalom” kétféle nézetben	758
<i>Bajomi Endre:</i> EMMA-francia kultúrözögalmak	648
„ „ A spanyol értelmiség és a polgárháború	848
<i>Barta Lajos:</i> Deziré	1041
<i>Bálint János:</i> Rózsa Sándor a Közelkeleten	58
„ „ Film, csupán film — az ígélet Földje	142
<i>B. I.:</i> A német parasztörökösödési törvény	326
<i>Bányai Imre:</i> A népességpolitika kérdése	427
„ „ A romániai ónaptárhívők	854
„ „ Az értelmiségi utánpótlás kérdéséhez	942
<i>Csehi Gyula:</i> Uj jiddis folyóirat Romániában	761
„ „ Börne, vagy az első német emigráns	1050
<i>cs. k.:</i> Sevsenko Tarasz	655
<i>Dezséri György:</i> A magyarországi szellemi élet	147
<i>Fábry Zoltán:</i> Mit csodálkoztok Meieren?	317
„ „ Tiborok és Tiborcók	431
„ „ A világ harminadik hete	844
<i>F. J.:</i> A nyolcvan éve halott Heine	422
<i>Frolov, P.:</i> Pavlov professzor újabb kutatásai	227
<i>Gaál Gábor:</i> Karl Kraus	642
<i>Győry Sándor:</i> Az angol intelligencia	230
<i>Háber Zoltán.:</i> A munkásszínvonal elhajlásai	50
„ „ Az érsekújvári Tavasz Parlament	516
<i>Homais-tól dela Rocque</i> ezredesig	55
<i>Horváth Ferenc:</i> Az érsekújvári Tavasz Parlament	514
<i>I. L.:</i> Mai angol költők	752
<i>i. z.:</i> Találmányok a pesti mintavásáron	524
<i>K.:</i> Tudor Vladimirescu	429
<i>K. K.:</i> Uj folyóirat Szlovenszkon	237
<i>Keleti Sándor:</i> Barna mérleg	233
„ „ Románia népegészségügye	132
<i>Kemény Gábor:</i> Politikai megbízhatóság és iskolai kiválasztás	937
„ „ Az érzékeny gyermek	1054
<i>Kovács Károly:</i> Fordulat a csehszlovákiai magyarság kulturális	143
„ „ Az érsekújvári Tavasz Parlament	518
<i>Könyves Tóth László:</i> A francia népfront	646
<i>Köves Miklós:</i> Mindennapi mithológia	856
<i>K. r.:</i> A szociológiai és a „lélektani pillanat”	943
<i>K. S.:</i> Az Era Nouă	234
„ „ Az elszabadult költészet	852
„ „ Formalizmus — az irodalom zsákuccája	953
<i>lázár Vilmos:</i> A „szabadság és becsület birodalmi gyűlése”	428

M.: Oswald Spengler	521
Márk Viktor: Gobineau és Heine	56
" " A totális háború	232
" " Townsend doktor	323
" " Ramon II. Sander	755
" " Az ifjúság genfi kongresszusa	846
" " Palesztina és a zsidók	950
" " A realista film Angliában	1053
Méliusz József: Petre Bellu humanista színháza	146
" " Uj magyar folyóiratok	520
Mirszki, Dimitrij: G. K. Chesterton	644
M. T.: A kettészakadt német irodalom	324
Nagy Béla: NN. Heggszjevevbofise	1046
Neufeld Béla: Thomas Mann és a humanizmus	635
" " A német fogyókúra	946
" " Öngyilkosok	1048
Pallér Ervin: Az új orosz film	653
P. L.: Az asztrológia	945
R. B.: A televízió Franciaországban	332
Remenyik Zsigmond: Babona vagy a „vezérkomplexum”	57
" " öncsonkitott irodalom	137
R. P.: Erasmus és a béke	753
Sándor László: Irodalmi termelés és könyvnap Szlovákián	756
" " A trencsénci szlovák írókongresszus	639
" " Harcok Macha körül	853
" " Az ideai csehszlovák államdíjak	1057
Schmiedt Ferenc: Az élet új utjai	330
" " Hogyan működik a televízió?	858
S. Kovách Imre: Az abesszin irodalom	53
Szabó Imre: Ez nálunk lehetetlen	637
Szalay István: Harc az Olimpiász körül	522
Szende László: A Webb házaspár	51
Szeremley László: Fajkeveredés és betegség	327
" " A mai németország	ilcm
" " A német tudomány új iránya	945
" " A protestantizmus a mai Németországban	1051
Szerb György: A fizika a Harmadik Birodalomban	511
Újvári László: Magyar-zsidó irodalomtörténet	320
" " Az új magyar szellemi front összeomlása	419
" " A zsidók világkongresszusa	749
Varga László: Az orosz sarkkutatók	948
Veres Péter: A miskolci iróhét	747
Vida Ferenc: A baia-marei festőkongresszus	641

KULTURKRÓNKA RÖVID IDÉZETEKBE

A sterilizáció szépségei 55. — A szankció jobb, mint a ricinusolaj 55. — A háború olasz dicsérete 181., 197., 213. — Hitler rajnai lépésének visszhangja a román sajtóban 333., 341., 358. — Az irói szabadságról 418. — Louis Aragon a regényről 418. — A művészetek legfőbb hibája 453. — Korszerű számtani feladatok 534. — Európa Kairója 611. — Petőfi nem alkuszik 634. — Mi a kultúra 842. — Hasznos babona 832. — Címzavak a Querschnitt idegenszavak szótárából 929.

GAZDASÁG ÉS POLITIKA

Ádám Elek: A mai német gazdasági helyzet	62
" " A konzervatív Anglia alkonya	148
" " Az aranyvaluták leértékelésének kérdése	242

Ádám Elek: A világgazdaság mai helyzete	338
„ „ Közgazdasági csodadoktorok az U. S. A. -ban	526
„ „ Világgazdasági szemle	660
„ „ „Tul vagyunk a mélyponton”	859
„ „ Mit használ a pénzünk leértékelése?	958
„ „ A második német négyéves terv	1058
Bajomi Endre: Franciaország a választásokkorában	435
„ „ A frank leértékelése	954
Dupuy, Jean: Rosszult alkonya	247
K. K.: A csehszlovákiai gazdasági felélénkülés határai	249
„ „ A depresszió alakulása Csehszlovákiában	1062
Kovács Károly: A konzervatív Anglia alkonya	59
„ „ A spanyol polgárháború osztályerői	763
Neufeld Béla: A világpolitika új körvonalai	238
„ „ Ahogyan Németország a békét akarja	334
„ „ Mussolini győzött	433
„ „ Világpolitikai változatok	656
VILÁGSZEMLE (D. F.)	437 528 664 764 863 963 1064

S Z E M L E

Ady Endre: Jóslások Magyarországról (G. G.)	680
D'Annunzio, Gabrielle: Üzenet Mussolinihez (M. B.)	449
Avgyejenko, Alekszander: Így lettünk emberek (K. S.)	71
Ádám Elek: Az angol kispolgár arca	770
Bartók Béla: Miért és hogyan gyűjtsünk népzenet (m. j.)	546
Bates, Ralph: The Olive Field (B. Z.)	970
Bálint György: Az idő rabságában (G. G.)	79
Bertrand, Louis: Hitler (K.M.) M.)	448
Brunngraber, Rudolf: Radium (L. V.)	974
Cassou, Jean: Cervantes (M. V.)	1073
Crowther, I. G.: Soviet Science (H.I. BB.)	775
Dabit, Eugene: Train de Vies (K. S.)	872
Ehrenburg, Iljja Sz Szergejevics: Hátország (K. S.)	251
Fábry Zoltán: Gorkij vagy Lersch	868
Fejtő Ferenc: Érzelmes utazás (R. Zs.)	544
Fernandez, Ramon: L'Homme est il Humain? (M. V.)	776
Fischer, Louis: Voyage Sovietique (m.)	673
Forgács Antal: Hűvös Magány (G. G.)	451
Franchetti, Raimondo: Nella Dancalia Etiopica (M. B.)	256
Frederix, Pierre: Etat de forcesses en France (M. V.)	446
Friedmann, Georges: La Crise du Progres (R. M.)	972
Garai János: Vergődő magyar vidékek (R. Zs.)	452
Gide, André: Nouvelles Nouvelles (BB. ED.)	69
„ „ Retour de l'U. R. S. S. (b.)	3074
Giono, Jean: A pénz társadalma (K. S.)	348
Glaeser, Ernst: Der letzte Zivilist (G. G.)	154
Goebbels erobert die Welt (F.)	352
Gompel, Claude: U.R.S.S. Pays de la Jeunesse (K. 8.)	346
Gorkij, Maxim: A virradat (K. S.)	871
Guilloux, Louis: A regényről és a regényíróról (K. S.)	254
Győry Dezső: A hegyek árnyékában (G. G.)	687
Hatvany Lajos: Ady körül (G. G.)	967
Heiden, Konrad: Hitler, das Leben eines Diktators (G. G.)	73
Horrabin, J. F.: Európa történetének térképe (R. Zs.)	452
Husz riport bemutatja a világot (G. G.)	1068
Illyés Gyula: A pusztánépe (J. E.)	783

kárpátaljai székelység	(s. D.)	677
Kisch, E. E.: Abenteuer in fünf Kontinenten	(L. S.)	774
Kovács Imre: Hulló Magyarország	(G. G.)	165
Körber Lili: Begegnungen in fernem Osten	(Keleti S.)	75
Lania, Leo: Magyar Károly (ff)		1079
Liviu, Rebreanu: Rascoala	(Cs. Gy.)	66
Luppol: Diderot	(I. F.)	1071
Mai magyarok régi magyarokról	(R. Zs.)	688
Mai orosz dekameron	(R. Zs.)	354
Mamet, Louis: Anvill	(Cs. Gy.)	152
Nagy Lajos: Budapest Nagykávéház	(R. Zs.)	541
Nagy László-könyvtár	(N. B.)	975
Németh László: Magyarok Romániában	(G. G.)	77
Olbracht, Ivan: Hory a stáletí	(ss. l.)	161
Penreky Mihály: Egy magyar	(G. G. G.)	80
Remenyik Zsigmond: Az irodalom, beleértve		342
" " Vásson, rivalda és antennadrót		443
" " Az óriások irodalma és az írói felelőség		670
Renn, Ludwig: Vor grossen Wandlungen	(M. E.)	1047
Rolland, Romain: egy ifjúkori levele Tolsztojhoz		257
Saussay, Edmond: Prosateurs Turcs	(Sz. L.)	876
Sándor Pál: Fajok	(G. G.)	879
Scheinpflug Karel: Kinng-fu	(S. L.)	537
Selyei József: Elfogyott a föld a föld	(G. G.)	260
Silone, Ignazio: Bibione	(M. E.)	778
Sinclair, Lewis: Ez nálunk lehetetlen	(m. j.)	539
Sós Endre: Európa drámája	(k. d.)	676
Stere, Constantin: A szakitás	(K. S.)	674
Streicher und Hitler: Was soll mit dem Juden geschehen?	(fz.)	257
Szabó Zoltán: A tardi helyzet	(R. Zs.)	684
Szimonidesz Lajos: Napjaink vallási forradalmai	(R. Zs.)	356
Tamási Áron: Jégtörő Mátyás	(G. G.)	163
Tucholsky, Kurt: Üresség	(S. S.)	159
Ujvári László: Riporterek a sajtóban és az irodalomban		535
Valentini, Giuseppe: Emlékezz!	(M. B.)	154
Vámbéri Rusztem: Eretnek magyarázatok a nacionalizmusról	(R. Zs.)	881
Veres Péter: Az Alföld parasztsága	(G. G.)	166
Vincze Oszkár: Nép és népesedéspolitika	(P. M.)	259
W.: Das stumme Deutschland redet	(M. E.)	157
Zappa, Paolo: Il sergente Klems	(M. B.)	350
Zweig, Stefan: Castello gegen Calvin	(G. G.)	877

B I R Á L A T O K

Altenau Pál: A gyermekévek szexualitása		642
Adám Elek: Magyar könyv Japánról		1085
Bányai Imre: CC. Dobrogeanu Ghinea		85
f.: Egy spanyol társadalmi regény		1084
Fábry Zoltán: Mikszáthtól Jilemnickyig		168
" " Emberség utjai		264
" " Hitler Krisztus ellen		550
" " A civil kurázsi utolsó fejezete		784
" " Uj könyvek		1080
F. B.: Napjaink öröksége		553
Gaál Gábor: Németh László és Kurátor Zsófi		262
" " A „Napos oldal”		458
" " Budai Nagy Antal		979

<i>H. B.</i> : Válság, még mindig válság	552
<i>Jeszenszky Erik</i> : Az Alföld parasztsága	364
„ „ Franklin Delano Roosevelt	366
<i>Kemény Gábor</i> : Eretnek magyarázatok a nacionalizmusról	984
<i>Korvin Sándor</i> : Egy falusi pap története	793
„ „ Székelyek	891
„ „ Cinquez	988
<i>K. S.</i> : Kell-e vagy nem kell?	989
„ „ Három fiatal költő első kötete	702
<i>Kovács Károly</i> : Gorkij	888
<i>Köves Miklós</i> : A védelemé a szó	1081
<i>Máthé Oszkár</i> : Világkép	702
<i>Méliusz József</i> : A Baumgarten-díj	173
„ „ Fodor József versei	363
„ „ Négy verseskötet	700
<i>Morvay Gyula</i> : Szlovenszkói magyar parasztregény	269
<i>Sándor László</i> : Széljegyzetek egy szlovák regényhez	361
„ „ Az ifjú szlovák értelmiség, mint regénytema	457
„ „ Fiatal szlovenszkói író	695
„ „ Ikongo nem hal meg	986
<i>Sándor Pál</i> : Oswald Spengler	689
<i>Szepesy László</i> : Fákörfűdek	791
<i>Szeremley László</i> : Gustav Regler új könyve	890
<i>u.</i> : Lukács, Imre versei	1085
<i>Ujvári László</i> : Nagy takarítás egy antológia körül	81
„ „ Magyar könyv a német nemzetiszocializmusról	171
„ „ Bukott tanárok	266
„ „ Zsolt Béla elbeszélései	359
„ „ Az antiszemitizmus pszichoanalízisééről	454
„ „ A kritika szabadsága	547
„ „ Költők és versek	696
„ „ Az ötféle igazság könyve	789
„ „ Az antiszemitizmus és története	883
„ „ Egy győztes regény	985
<i>V. T.</i> : Alfred -Döblin és a zsidókérdés	555

DISPUTA

<i>Balogh Edgár</i> : Tamási Áron és a cselekvő ardeali ifjuság	461
<i>Korvin Sándor</i> : A „szellem és a tervgazdaság” rögeszméi	557

HOZZÁSZÓLÁS

<i>Bethlen Oszkár</i> : A második szlovenszkói Tavaszi Parlament előtt	991
<i>Kovács Károly</i> : A második Tavaszi Parlament elé	1087

LAPOK, FOLYÓIRATOK

A szankciók előnyei 87. — A faszizmus háborúja 88. — Új évfolyam, új óhajok a magyar irodalomban 174. — A 70 éves Romain Rolland 271. — A zsidó Tell Vilmos 272. — A német emigráció új folyóiratai 368. — Oswald Spengler 560. — Maxim. Gorkij 704. — Népszerű szociológia felekezeti organumokban 693. — Hágy Gyula prágai bemutatója 895.

KORUNK HIREI: 176. .464. .465. .561. .1067

Felelős szerkesztő: KIBÉDI SÁNDOR Fraternitas nyomdai Rt. Cluj

A NEMZETI SZOCIALIZMUS IDEOLÓGIÁJA

Irta: NEUFELD BÉLA (Nagyszőlős)

A faszizmus győzelme Németországban győzők és legyőzöttek oldalán egyformán diskusziót indított el az ideológiák történetemalakitó szerepéről. A fasiszta elméletek megfogalmazói, *Rosenberg, Hitler* stb. az ideológiák *elsődleges* jelentőségét vallják, amit Hitler így fejez ki „Képzeteket és eszméket, valamint bizonyos szellemi alappal bíró mozgalmakat, legyenek ezek hamisak, vagy helyesek, technikai jellegű hatalmi eszközökkel csak akkor lehet megtörni, ha ezek a fegyverek ugyancsak új gondolat, eszme vagy világnézet hordozói” Hitler és Roosenberg a „Führerideológia” képzetével fejezik ki, hogy az egyén tömegtfeletti alakító ereje mintázza ki a történelem arculatát, s a „kiválasztott” egyén eszméje az, mely minden társadalmi adottság felett lebeg.

Ezzel szemben a marxizmus az ideológiák *másodlagos* jelentőségét tanítja, a gazdasági alap felüléptményének tekinti. Az ideológiák társadalmi jelentősége a vulgarmarxizmus tanításában és gyakorlatában vitathatatlanul lefokozódott, mivel az ideológiát csupán reflexnek tekintették, amely gépiesen, valami spontáneizmus belső szükségével tükrözi vissza a társadalmi lét adottságait. Most a német nemzeti szocializmus ideológiájának győzelme után egyre gyakrabban felvetődik az ideológia problematikája s polgári és nem polgári oldalról egyre felhangzik a fasisztaellenes ideológiák kiépítésének és tudatosításának követelménye. Polgári írók, (kiválóan *E. Ráth*) valamint szocialista teoretikusok is (*W. Reich*) aláhúzzák a faszizmus elleni propaganda ideológiai hiányosságait s a faszizmus győzelmét Németországban részben erre is vezetik vissza. *W. Reich* ismert munkájában *Die Massenpsychologie des Fasizmus*. 1935.) megállapítja, hogy a faszizmus győzelme Németországban egy alapvető ellentmondásra hívja fel a figyelmet: a gazdasági alapjukban megrendült tömegegyedek jobbra sodródását, a feltételezett bal felé fordulás helyett. A gazdasági alap és ideológia között olló nyílott szét, a társadalmi lét és öntudat egymástól elhajlottak, a gazdasági válságba jutott tömegek nem a szocializmus, hanem a faszizmus felé tolódtak. Reich felveti a kérdést, hogy mire vezethető vissza a gazdasági helyzet és eszmei magatartás ez ellentmondása? Reich — könyvét annak idején e hasábokon megbeszéltük, — arra a következtetésre jut, hogy az ideológiai mozgalom elhanyagolása és kiválóan a munkásréteg szexuálpolitikai hiánya az uralkodó morál szexuálelfojtó irányával szemben, teszi fogékonná a társadalmi egyedeket a társadalmi létüknek ellentmondó eszmék befogadására.

Reich — könyvének figyelemreméltó és ösztönző szempontjai ellenére is — megfeneklik a szexuológiai szemlélet szűk medrében, s ahelyett, hogy a probléma egészét ellentmondásaiban feloldaná, azt távlatában megszükiti.

Ezzel szemben a legszélesebb alapokon épül fel) *Hans Günther* könyve. (*Der Herren eignere Geist — die Ideologie des Nationalsozializ-*

mus. 1935.) amely a fasiszta ideológiáik kitűnő forrásismeretével a marx-i dialektika éles fegyverét társítja, olyan formakésztséggel és gondolati szabotossággal, amely ezt a művet messze kiemeli a tucatirodalom sorából. A könyv nem mond meglepően újat, legtöbb tétele ma már köztudattá kristályosodott a nem-fasiszták táborában, viszont a könyvet kiválóan becsessé teszi, ép' az értelmiségek szemében, a szerző példás készütsége és dialektikus kritikájának nagyszerű vonalvezetése. Aki a német nemzeti szocializmussal a jövőben foglalkozni kíván, — annak ismernie kell Günther könyvét. Részletfinomságainak tulbőségéből próbáljuk kihámozni a lényegest és ha nyersen is, de kirajzolni gondolatmenetét.

H. Günther végez azzal a sekélyes állásponttal, amely a náci vezetőök pszihopatológiai defektusának aláfestésével véli megoldhatni ennek a mozgalomnak sikerét és kifejezési formáit Németországban. Freudista, vagy adleri konstrukciók itt nem segítenek. A „rejtélyeket” és ellentmondásokat nem lélektani finomkodással, hanem dialektikus materialista kritikával lehet feloldani. A nemzeti szocializmus fantasztikus eszmehajtásai mint önálló jelenségek nem értékelhetők; termékek azok maguk is, kifejezési formái a szociális folyamatnak: az osztályharc egy frontszakasza. (48. o.) A szerző tisztán látja a kérdés lényegét — a korszak ökonómiáját. A tőkés gazdálkodás széteső szakaszában — amelynek mélységét néhány mondatban és számban sűrítve vetíti fel — a polgárság kiutat keres a válság terheinek áthárításával. A tőkés támadás sikerétől függ a kapitalizmus időleges megmentése. Ez a kor egyik központi kérdése. És ez, az offenzívát a munkásosztály legelemibb életjogai ellen véghezvinni; — ez egyik lényeges feladata a fasiszmusnak. (13. o.) O. Spengler itt is kimondta a döntő szót, amidőn a fehér munkást „luxusállatnak” nevezte és kérlelhetetlen következetességgel a „fehér” bérek leszorítását a négerkulik életszínvonalára, a szociális biztosítás s a dolgozó ember mindennemű védelmének megszüntetését követelte. Vagy megvalósul ez — jelenti ki Spengler — vagy a Nyugat elpusztulása (= a monopolkapitalizmus vége) elkerülhetetlen. És ezzel valóban a század legvégső, legmélyebb döntését formulázza. Pontosan azért áll ma a játék! (15. o.)

Spengler kifejezi a korszak második központi problémáját is: új világháború, mint a polgárság kiutja a kapitalizmus válságából. És a fasiszmus második lényeges feladata: ezt az új háborút előkészíteni! Ugyanaz az ökonómia azonban, amely a regresszív és fasiszta tendenciákat termeli, a forradalomnak is előkészíti talaját. Ilyen helyzetben nem parlamentekkel uralkodnak. Erősebb eszköz kell. A fasiszmus ez az erősebb eszköz a negyedik rend ellen. A fasiszmus: präventív ellenforradalom. (47. o.) A hitlerizmus nem a demokrácia és a szociáldemokrácia ellen keletkezett; nem a liberalizmus, nem a fináncoligarchia, sőt még nem is az értelem ellen. A hitlerizmus a köztársaság törvényes örököse. Nem esetleges forma, hanem a válságteli termelési rend organikus terméke. A forradalom ellen jött létre. (47. o.)

Amilyen a fasiszmus társadalmi gyakorlata, olyan az ideológiája is — präventív ellenforradalmi. És ebben az a legnyugtalanítóbb, hogy azok juttatták győzelemhez, akik a monopolkapitalizmusban deklasszállóva felesküdték a nemzetiszocializmusnak, amely éppen a monopoltöke célkitűzéseinek megvalósítását vállalta. Mert a kistermelő tényleges érdekei és törekvései és a fasiszta ideológia tényleges nagytőkés osztálytartalma között szakadék tátong. (54. o.) Hogyan kerültek tehát egymáAoz? Nyilván csak úgy, hogy a fasiszta ideológia valóságos osztály-

tartalma nem jutott nyíltan kifejezésre. Elleplezték és meghamisították. Amit elérni akartak u. i. az tényleg egyedüli a történelemben: egy tömegek elleni rendszert a tömegek segélyével megalapozni. Az áldozatokat gigantikus csalással vezették félre. Mert mit ígértek a tömegeknek? Nemzeti és társadalmi megváltást. A 25 pont kiskatéja lett szinte valamennyi osztálynak, rétegnek, Mindenkinnek fűt-fát ígértek. Goebbels felfedezte a negyedik rendben az új nemességet, Rosenberg ugyanazt cselekedte a középosztállyal. Hitler az akademikust állította az élre, Darre a parasztot tette meg új hősnek. A 25 pont nem program, nem ideológia, hanem teória és programtalanság. Tudományosan: eklekticizmus. És ráadásul ellentmondásos eklekticizmus. Mivel valamennyi osztályelemítét a gyakorlatban tovább fennáll, sőt még fokozódik, úgy ezek a nemzetiszocializmus ideológiájában is csak a frázisban hozhatók közös nevezőre, csak külsőleg „engesztelhető” ki egymással. De a fasiszta ideológia nem eklekticizmus önmagában. Az egésznek van gerince. Egységes alapjellege éppen a monopolkapitalizmus antimarxizmusa. A fasiszta „világcsoda”, a tömegek segélyével hatalomra jutni a tömegek ellen, eszmeileg is kell, hogy különös módon visszatükröződjék, mint valami egészen határozott, sajátos galádság: amennyiben a túlnyomóan tőkésellenes beállítottságú hiveknek a kapitalizmus megszüntetését ígérték, amennyiben a tőkés rendszert többé nem védték és dicsőítették, hanem — látszólag — támadták és bírálták.

Günther aztán sorra veszi a nemzetiszocialista program sarkalatos pontjait és ezekre szedi szét azokat. A nemzeti felszabadítás hatásos ütőkártyája volt a kispolgár romlását kizárólag Versailles terhére irni. Ez a hazugság a nemzeti gondolat hordozójának avatta fel őket és sikereiknek egyik legkézzelfoghatóbb magyarázata. Természetesen a kispolgárság a nacionalizmust nem választotta el gazdasági reményeitől; nemzeti felszabadulás alatt — első sorban — az adósságaitól való szabadulást értette. (59. o.)

Kétségtelenül: a versaillesi szerződés nemzeti elnyomást jelentett. A dolgozó tömegek kettős kiaknázását a saját tőkések s az imperialista győztesek részéről. Versailles és a jóvátételek látszólag nemzeti felszabadító póza lényegében a zsákmány egy kézben való egyesítése, a saját „nemzeti” fináncsőke javára. Mert számokkal dokumentált, hogy a terhek, amelyeket a Hitler-rendszer a német néptömegekre a fegyverkezésel ráhárít, nagyobbak, mint a jóvátételi fizetségek valaha is. Egy szerűen becsapják a tömegeket, amidőn Versailles-revizióját békés uton ígérik. A rendszer minden kül- és belpolitikai tette kezdettől kezdve egyetlen célra irányult: felfegyverkezés és Versailles háborús revíziója. Európa újrafelosztása a Szovjetunió és más országok rovására, háború, mint „kiút” a válságból, háború a fináncsőke érdekében; ez az értelme a „nemzeti felszabadításnak”. (64. o.) A nacionalizmus eszmei hatalmi eszköz a trustmágnások kezében. Az ő nacionalizmusuk háborús ideológiát jelent. Szerencsés összejátszás volt számukra, hogy a SPD teljesítő politikájával hallatlan kiadós agitációs anyagot adott kezükbe. A szociáldemokráciát tudatosan és céltudatosan azonosítva az egész marxizmussal, Németország kiszolgáltatottságát és elárultatását varrták nyakukba. A „marxisták” elárulták Németországot, a nemzeti szociálisták ellenben...! Csak ott és akkor kínálhatták fel magukat a nemzeti szükség jövő megszabadítóiként, ahol a szociáldemokrácia hamis agitációjuk számára objektív alkalmat szolgáltatott. És mindezt a „marxizmus” „kontójára írva a csatlakozott kispolgári tömegeket annál könnyebben vonták a maguk oldalára. (69. o.)

Mi több, a nacionalizmust összekapcsolták a szocialista frázissal. Ernst Jünger szembeállítja a polgár halott gazdaságát a **munkás** élő technikájával, a polgári világ halott békéjét s a háború belső élményét a munkásállamban.... A demagóg célkitűzés manifesztálódik: a háborút a munkás ügyének deklarálják. (A háború „munkát hoz”. „Nép tér nélkül” — ezek a náci átlatászó jelszavai.) De Jüngert is felülmulja a nemzeti szocializmus legjelentősebb szellemi előfutára, O. Spengler, aki már egyik régebbi munkájában (*Preussentum und Socialismus*. 1919.) szembeállítja a szocializmust és a marxizmust. Sp. a poroszországban látja a szocializmusnak, a német szocializmusnak kifejezését, miként az angol-, francia-demokráciában a kapitalizmusét. Hegel contra Marx! Poroszország az anglikánusok ellen! Német szocializmus a marxizmus és kapitalizmus ellen! Ezek a spengleri antipódusok. Ezzel a meghamisítással aztán a „szocializmus” eszméje nevében „a kapitalizmus” ellen háborút fognak szítani, — a világ egyetlen országa ellen, ahol a szocializmus megvalósul! Nem elégszenek meg a lényeg meghamisításával, a szociális demagógia minden fogását felhasználják. Erejük, hogy a nemzeti frázist a szociálissal társítják. A májusünnepek, a sarló és kalapács utánzása, a harci dalok, vörös zászlók, stb. a náci „forradalmi” propagandájának rendszerbefoglalása a szociális frázis bluffjével. El kell ismerni, hogy a nemzeti szocialisták a kapitalizmust „megmentették” elpusztításának ürügye alatt. Prokapitalisztikus funkciójukat antikapitalisztikusan elleplezték. A legbrutálisabb reakciót, mint forradalmat maszkirozták (114. o.) A könyv egyik legerősebb fejezete, amelyben Günther az SPD politikai gyakorlatait és ideológiai mozgalmát világítja meg. Soha a náci nem menthették volna a kapitalizmust antimarxista jelszavakkal, ha nem hivatkozhattak volna a szocialdemokrata elméletre és gyakorlatra. A náci sohasem érték volna el olyan tömeghatást, ha ugyanazokat a tömegeket már előbb a szociáldemokraták egészen hasonló fajta szocializmussal nem csapták volna be! *Hilferding* és társainak háborús szocializmusa és szervezett kapitalizmusa nélkül nem jöhetett volna Goebbels és társainak német szocializmusa. (120. o.)

De a maszk lehullott. 1933 nyarán Hitler lefújja a forradalmat. Aki a második (szociális) forradalmat hangoztatni meri, ellensége a nemzetiszocializmus „építő” eszméjének. 1934. VI. 30. Röhm és társainak lemészárlása. — A Führer állja a nagytőkének tett ígéretét. És jönnek egymás után a rendeletek s a 25 pont megváltó ígérete ronggyá foszlik. A nagybirtokot kisajátítják? Nem. Szánálják. A kamatrabszolgaság megszüntetése? Bankok, társadalmisított üzemek államosítása? Mindez éppen a visszájára fordul. A monopolkapitalizmus diktál. Nézzük a számokat. Az ipari termelés terjedelme 1932 júliusától 46%-al emelkedett. Ugyanez a foglalkoztatott munkások száma 18.9%-al nőtt, tehát 27%-al maradt vissza a többlet iparimennyiség, mögött. Azonkívül a bérösszeg névlegesen 5.8%-kal emelkedett, tehát 13%-kal maradt mögötte a foglalkoztatott munkások arányszámának. $27 + 13 = 40$. Legalább is 40% plusz munkateljesítményt kap a német tőkésosztály ingyen a munkáságtól, vagyis az utolsó 2 évnek majd egész többtermelését kizárólag a munkások fokozott kiaknázása révén érték el. Vagy így is fogalmazhatnánk: a német polgárság Hitler uralma alatt 2—3 millió munkással többet foglalkoztatott s ennek ellenére a német munkásosztály reális összjövedelme csak csökkent. Itt a titok: legalább is 40%-al több ingyen munkateljesítmény; 2-3 millióval több munkás költségmentesen kiaknázva, — ezért Fasizmus! (127. o.)

A kritikai apologetika c. fejezetben szerzőnk Nietzschétől Rathenauig,

s Spenglertől Rosenberggig követi a nemzetiszocializmus szellemi alapvetésének változásait, amely világszemléleti kitükrözésében a germánok és mongolok élet-halál harcát proféciazza. Rosenberg a germánság s mongolság szembeállításával, a német szocializmust és a negyedik rend épülő szocializmusát példázza. És kongatja a keleti veszély halálharangját. Nincs mentség. Der Untergang des Abendlandes, Der Mythos des XX. Jahrhunderts a polgári világszemlélet alkonya. De éppen ezért: legmagasabb aktivitás, kegyetlenség és állatiasság a negyedik rend feltörő lendülete ellen.

Könyve utolsó fejezetében a nemzetiszocializmus gondolati mód-szereivel foglalkozik. A nemzeti szocialista ideológiák irracionálista és misztikus tartalmával és végül a fajelmélet lényegével. Itt a legkevésbé reprodukálható. Egyetlen nagyszabású történelmi távlatban elemzi fel az irracionálizmus kialakulását kezdve Nietzschén, a német életfilozófusok (Simmel, Dilthey, Lipp, stb.) munkáin keresztül, Spengler és Rosenberg-ig. Az irracionálista kultusz már 1900 táján indul meg a szellemi és természettudományok kettéválasztásával, amidőn az előbbinél az objektív törvényszerűséget vitatták, s a történelmi élet dialektikus szemléletét az egyén intuitív megérzésével helyettesítették. Spengler szerint a természetet tudományosan kell tálni, a történelem felett költeni kell. De miért az irracionálizmus? Erre a kérdésre szerző a polgársághelyzetének elemzésével felel. A kapitalizmus korai szakaszában a technikai vívmányok és új munkamódszerek a termelés arányait meghatározzák. A polgárság a természet urának érezte magát s a társadalom életét úgy elméletileg, mint gyakorlatilag uralni remélte. Ennek az emelkedő élet-hangulatnak gyökere a nagy polgár közgazdászok és bölcselek ama tanítása, amely a természettörvények megismerésének nyomán a történelmi, gazdasági és politikai élet törvényszerűségeinek rendszerbefoglalását vállalja. A kapitalizmus leszálló életszakaszában, amidőn a polgárság, mint uralkodó osztály történelmi szerepét eljátszotta és felvonulna látja a jövő alakító erőit, uttalanságában, szorongásában és kétségbeesésében irracionálizmusba menekszik. A monopolkapitalizmus élősdí rendszere a gépben, s a természettudományban is démoni ellenséget lát, amely zavarja megmerevedett termelő erői körét, nem kevésbé a társadalmi tudományokban, amelyek felfedik az alapvető változások okait és kirajzolják az érlelődő történelmi távlatokat. Így a modern irracionálizmus csak a nagypolgárság osztályhelyzetéből érthető meg. A nemzeti szocialista irracionálizmus közvetlen örököse a polgári-, liberális-, életfilozófusok tanításainak. Ez a konkrétum is megvilágítja, hogy a fasiszta ideológia nincs ellentétben és nincsen túl a polgári és szociáldemokrata képzetvilágom. A közös irracionális gondolkodási módszer igazolja, hogy a fasiszta az utolsó hanyatlási stádium, a polgári-, liberális-gondolkodás feloszlási folyamata. (180-81. o.)

Günther Hitler és Rosenberg írásain keresztül kimutatja, hogy a fasiszta ideológia, amidőn megsemmisíti — frazeológiában — a társadalmi tudományok pozitívitasát, egyetlen tudás mesterségét tanítja a tömeglelek primitív indulatainak uralását, a „szociálpszichológiai” tömeguralmat. Maga az ideológiák tartalma se fontos, egyedül a pillanatnyi célszerűség szabja meg a jellegét. A pillanatnyi eredmény az, amely az ideológiák hivatalos tartalmát megszabja. (186. o.) Az irracionálizmusnak, mint ideológiának gyakorlati célirányáról magától Hitlertől kapjuk a legmértékadóbb felvilágosítást. Hitler megdorgálja a vilmoši gyakorlatot, amely nem tudott a tömegek lelkéhez hozzáférközni, holott — mondja — „okos s kitartó propagandaeszközökkel egy népnek az eget

pokollá lehet átmásítani és megfordítva, a legnyomoruságosabb életet is paradicsommá lehet átkölneni" (189. o.) Most már értjük a tömeglélektani gyakorlatot, amely háborúra preparálja a német népet s amely a legnagyobb arányú kiaknázás napjaiban a kiaknázottaknak a paradicsom illuzióját kívánja nyújtani...

Külön tanulmány a miszticizmus szerepe a polgári gondolkodás fejlődésében. Kiválóan az aktuális fajimitológia, amit a német fasizmus legfőbb rangra emelt. Günther itt is ragyogó felkészültséggel, kimerítő, gazdag elemzéssel és éles dialektikával tör fel az ideológiák valóságleplező burkát és hámozza ki a rejtett és leplezett magvat. A faji harc, amit a náci világtörténelmi elvként hirdetnek egyrészt igazolni kívánja a germánok — konkrétan, a német nagypolgárság imperialista háborúját az ázsiai „Untermenschum”, tehát a szocialista társadalom rendje ellen — s ugyanakkor az osztályharc realitását a „fajiharc” természetes adottságával kísérli meg elkendőzni. A hitlerfasizmus antiszemitizmusának éle végsően a negyedik rend ideológiája ellen irányul, ezért **Kapcsolják** össze a marxizmust a nemzetközi világszidóság feltételezett Világuralmi törekvéseivel, hogy, ezen keresztül a marxizmust találják.. Antiszemitizmusuk demagóg trükk, hogy eltereljék a figyelmet a kapitalizmusról és a kétségbeesett tömegek indulatát rávigyék a maroknyi zsidókra? Szó **sincs** róla! Hanem az egyetlen eltökélt osztályellenségre — a negyedik rendre. Ezzel zárul a könyv, amelynek végig eleven és elemző dialektikája lenyűgözi az olvasót. Az ismertetés szükségképpen nyers és töredékes, annál teljesebb és kristályosabb maga a mű.

Utószót írni Günther könyvéhez — felesleges. De a könyv **nyomán**, felmerülnek a kérdések és feleletek, amelyek számosakat foglalkoztatnak G. könyvétől függetlenül. Ez a könyv, amely elemzései során, például adóan vetíti fel a gazdasági alap és felülépítmények kölcsönhatásait eszmélhetően abból a megrendülésből csapódott ki, amely számosakat elért: Miként volt lehetséges a német nép tömegeit egy kiagyalt ideológiával osztályérdekeinek *ellentmondó* magatartásba sodorni? G. a német nemzeti szocializmus ideológiájáról ír, de azontul érezhetően az ideológia problematikája nem kevésbé foglalkoztatja. Ez teszi indokolttá az „**utószót**,”

Azt kérdezzük: tényleg elhanyagolta a marxizmus az ideológia jelentőségét? Vajjon a konkrét történelmi helyzet tartalmaz valami oly novumot, amire Marx és Engels még nem gondolhattak? A marxizmus továbbfejlesztése, amely Uljanov konstruktív műve, ezen a **téren** is aktuális és szükséges? — Tagadhatatlan: soha marxista oldalról nem beszéltek annyit az ideológiákról, mint napjainkban. Voltak idők, amidőn az ideológiákról alig esett szó, holmi elhanyagolható értéknek tekintették, s annál fetisesebb tisztelete volt az ökonómiának. A tőkés rend demokrata szakaszában, amidőn a munkásosztálynak csak szociáldemokrata képvisellete volt, **az** volt az uralkodó tanítás, hogy a gazdasági alap alakítja ki a felülépítményeket — melyek **csupán** reflexek — s minden változást az alap megváltozásától kell várni. Ez összeesett a szociáldemokracia automatizmus vagy spontaneizmus elméletével, amely a **szubjektív** faktor elhanyagolásával szinte kizárólag az objektív tényezőkre, a gazdasági alap változásaira vélte, **visszavezetni** a társadalmi változásokat s magának a szocializmusnak is a kialakulását. Ma már **tudjuk** az aktuális történelmi oktatásból, hogy hová vezetett ez a spontaneitás elmélet, amely ideologikusan kifejezte a szociáldemokracia belenövését a kapitalizmusba, — s nem fordítva, ahogy **ők** hitték és hirdették, — s a **maga** kényelmes passzivitásával megfelelt a szocializmusvárás lelki fel-

tételeinek. A spontaneitás-elmélet nélkül, amely szinte zéróra redukálta a szubjektív faktor jelentőségét a történelemben, szükségképpen elkellett homályosulni az ideológiák jelentőségének. Az ideológiák szerepét és súlyát lebecsülni nemcsak öntetszelgő materializmusnak, „orthodox” marxizmusnak tűnhetett fel, de egyben menlevél volt mindennemű politikai kvietizmus számára, amely lényegében a szociáldemokrata reformizmus sajátja. Valamiképp ezzel függhet össze, hogy az ideológiák szerepe és jelentősége elsikkadt a szociáldemokrácia tolmácsolásában. Nem mintha Marx és Engels elmellőzték volna az ideológiai tényező vizsgálatát. Elég erre pár idézetet ideírni. Így pl. ezt a híres marxi tételt: Nem az emberek tudata az, amely létüket, hanem megfordítva, társadalmi létük határozza meg tudatukat. (Zur kritik der politischen Ökonomie. Einleitung.) — Vagy, amit Engels ír: Materialisztikus szemlélet szerint a történelemben a végső fokon meghatározó momentum a valóságos élet produkciója és reprodukciója. Többet sem Marx, sem én nem mondtam. Ha valaki ezt odaferdíti, mintha a gazdasági momentum volna az egyetlen meghatározó, úgy ezzel az eredeti tételt semmitmondó, elvont, értelmetlen frázissá torzítja. (Engels: Brief an I. Bloch vom 21. IX. 1890.) Engels még teljesebben fejezi ki magát, amidőn azt írja, hogy az ideológiáknak visszaható befolyásuk van a társadalmi fejlődésre, magára a gazdaságira is. (Levél C. Schmidhez 1890. X. 27.) — Továbbá; s ezt ugyancsak Engels mondja: Minden ideológia, ha egyszer már megvan, az adott képzetű anyag kapcsán fejlődik, azt tovább képzi; máskülönben nem volna ideológia, vagyis gondolatokkal, mint önálló és függetlenül fejlődő, csupán önön saját törvényeinek alávetett lényegiségekkel való (foglalkozás. (F. Engels: Ludvig Feuerbach.) — Marx még tovább megy s ebben az ismert mondatban fejezi ki az eszmék alakító erejét: Az elmélet is anyagi hatalommá válik, mihelyt a tömegeket megragadja. (Marx: Zur kritik der Hegelschen Rechtsphilosophie.) — Hogy minő eszmék ragadják meg a tömegeket, arra utal a következő kitétel: Egy korszak uralkodó eszméi mindig csupán az uralkodó osztály eszméi voltak. (Marx és Engels: A kiáltvány.) — Tárnyilagosan tehát senki sem állíthatja, hogy a tudományos szocializmus mesterei elhanyagolták volna az eszmei tényezők szerepének vizsgálatát. Hogy a vulgarmarxizmus és a szociáldemokrácia társadalmi gyakorlatában az ideológiák értékelése bagatellizálódott, annak főként a reformer elmélet és gyakorlat lehetett az oka, amely rábizta a társadalomalakítást az objektív gazdasági erők spontán munkájára s ezzel szükségképpen elsorvasztotta a szubjektív faktor, az ideológiai tényezők életét. Ezért érthető és logikus, ha a szocialreformizmus baloldali kritikusai ismét rehabilitálják az ideológiákat, amint ez pl. K. Sauerland könyvében erőteljesen kifejezésre jut. (Der dialektische Materialismus. Universum-Bücherei. I. Band) Maga Uljanov is, egyik korábbi munkájában, (Materialismus u. Empirikriticismus. 1908.) élesen szembezáll a vulgarmarxisták szimplifikáló, sematizáló eljárásával, amely az eszméket a gazdasági alap egyszerű reflexévé fokozza le. Uljanov így ír: A társadalmi tudat visszatükrözi a társadalmi létet — ez a Marx tanítása. A visszatükrözött a tükröző megközelítően pontos mása lehet, de itt azonosságról beszélni, értelmetlenség. A tudat általában visszatükrözi a létet — ez az egész materializmus tétele. A társadalmi lét és társadalmi tudat azonosságának elmélete totális értelmetlenség, feltétlenül reakciós teória.”

De az elmélet hangsúlyán túl, a gyakorlat még szembeötlőbb és egyértelműbb változásokat mutat. Aki figyelemmel kíséri ép az utolsó évek eseményeit kivált a Hitlerfasizmus uralomrajutása óta, egyre in-

inkább tapasztalhatja a marxizmus mozgalmi vonalának ideológiai hangsúlyát. Csak el kell olvasni újra Pick, Dimitroff referátumait — s még egy csomó mértékadó megnyilatkozásra utalhatnánk — hogy felismerjük az új hangsúlyt. Az ideológiai munka rendkívüli fontossága, szinte primér jelentősége tűnik fel bennük. Nemcsak az ideológiai tudatosító munkára vetik a fősúlyt, hanem ezenkívül egyre nyomatékosabban domborítják ki az eszmei tényezők — nemzet, haza, történelmi hagyományok, stb. — jelentőségét s azok értékesítését az ideológiai mozgalom síkján. Ez a történelem oktató ábrázolása. Tanui vagyunk egy mozgalom sikerének, amely egész eszmei felépítésében és tartalmában a tömegek ámitására és hiszékenységére alapozott. Günther izzig-végig materialista-dialektikus munkája is elismeri, — összegezve a nemzet szocializmus bírálatait, — hogy az áldozatokat példátlan csalással vezették félre. (214. o.) s hozzáfűzi: ennek az imperializmus reakciós célkitűzései általában, s Németország különleges gazdasági és társadalmi viszonyai objektive kedveztek s szubjektive lehetővé tette a szociáldemokrácia szégyenletes magatartása. De tény: ideológiai maszlaggal megköttyagosítottak milliós tömegeket, amelyek gazdasági érdekeiknek ellentmondóan cselekedtek. Lehetséges ez? Kétségtelen. A német példa egyértelmű felelet. Világtörténelmi erejű dokumentálása az „eszme” hatalmának. Ezek szerint tehát lehetséges, hogy a tudat a valóság tényeit, vagyis a létet hamisul tükrözze s ennek meg nem felelő magatartásokban mutakozzék meg? Marx és Engels írják egyik közös munkájukban: Amennyiben az egyének valóságos viszonyainak tudati kifejezése illuzórikus s képzetekben a valóságukat a feje tetejére állítják, úgy ez maga is következménye korlátolt anyagi tevékenységüknek s az ebből eredő korlátolt társadalmi viszonyoknak. (Die Deutsche Ideologie). Marx és Engels tehát szabatosan kifejezik a tudat és a lét ellentmondásait, a tudat illuzionisztikus tartalmait, amelyekben a valóság a fejetetejére kerül. Ezzel kifejezik azt is, hogy a tudat nem felítetlenül a valóságos lét hű tükre, sőt olykor éppen annak torzító visszatükrözése. M. és E. megfelelnek arra is, hogy ez miért van így, s Günther könyve hasonlóan nagyerejű dokumentálása a tömegek illuzionisztikus képzeteinek, mint a fonák és ellentmondásokkal teli „korlátolt” társadalmi viszonyoknak. Maga Uljanov is úgy nyilatkozott egy alkalommal: „Talán éppen a szófizmak szolgáltatják a leghatékonyabb eszközt a tömegek beleszólására a jövő háborújába”. Semmi kétség: a marxista elmélet és gyakorlat nagy mesterei teljes tudatában voltak az ideológiák magatartásalakító erejének, legyenek bár azok hamisak is.

Még egy kérdés, amit fel kell vetnünk. Mi lehet az oka annak a szinte szociológiai érvényű jelenségnek, hogy a fasizmus mindenütt tudatosan meghamisított, ámitásra és félrevezetésre alapozott ideológiákkal manővroz? Szerintünk ez — közvetve — a fasizmus belső gyöngeségére vall. A valóságot meg kell hamisítaniok s meg is hamisítják, mert ennek nyílt felismerése és kifejezése feltétlenül a tömegek velük való szembenfordulását eredményezné. A történelmi helyzet ma egyértelmű. A gazdasági-társadalmi alap megrendült és a káoszról az uralkodó osztály maga se talál kiutat. A kapitalizmus rendszere szétesőben. A tényeket tehát nem lehet elvitatni. A lét karaktere egyértelmű. S ha a tudat spontán és megfelelően tükrözné a létet, úgy ebből az összhangzából egyetlen és egységes cselekvés alakulna ki. Ezen a ponton mutatkozik meg a tudati elem, az eszme szerepe. Nem lehetséges-e a tudati tartalmak meghamisításával, hazug, ámitó eszmékkel korrigálni a valóságot, a létet? Erre felelt a fasizmus ide-

ológiai gyakorlata meggyőző erővel. A létet, a mait, szépíteni alig lehet, alig lehetséges vonzónak és kívánatosnakk feltüntetni napjaink valóságát, de hamis képzetekkel táplálni, a figyelmet a lényegről elterelni s mákonyos illuziókkal feltűző akarataikat lenyűgözni — ez sikerült. Annál inkább, mert a társadalmi helyzet a maga káotikusságával, erősen fogékonyra tette az embereket az irracionálisra. Hisz értelmesen és eszmélően aligha tudja átfogni a kispolgár s a munkások java része is a nagy szerkezeti változások jelentőségét és jelentését, s ebből a léte és tudata számára egyaránt szorongató, lenyűgöző helyzetből szükségképpen tolódik irracionális pályák felé. A faszizmus ideológiája előkészített talajra talált s a polgárság, amelynek számára Uljanov szerint nincsenek abszolút kiút nélküli helyzetek egy grandiózus ideológiai fogással ragadta magához a válság sodrában a szorongás és megváltás reménye között hányódó tömegeket. A fasiszta ideológia győzelme Németországban rendkívüli mementó.

SAJTÓ, — AZ „ÉLŐ LELKIISMERET”

Irta: REMENYIK ZSIGMOND (Budapest)

A következőkben között sorok részlet szerzőnek **Nagy takarítás,** vagy a szellem kötéltanca címen közeljövőben megjelenő füzetéből.

Bizony, az elégedetlenség a világ állapotával szemben minden vonalon megnyilvánul, biztosak is lehetünk tehát benne, hogy ezen elégedetlenségek minden esetben magasabb és emelkedettebb szempontokból fakadnak. Jól esik tudni ezt és e boldog tudattal hajtani édes álomra a fejünk. Hisz őrködik felettünk a szellem, a rend és a biztonság, ha személyesen nem is, de „élő lelkiismerete”, sajtója képében.

Ebben a sajtóban semmi hiba, soha nem volt mióta csak létezik. Ezen „élő lelkiismeret” megnyugtat és a dolgok látszólagos képével szemben a valódi lényegről felvilágosít. De miért nyugtat meg egyáltalán, ha nincs ok a nyugtalanságra, miért magyarázza az eseményeket és az események indító és hatóókait, ha az események ésszerűek és világosak. Miért írja mondjuk évek óta, hogy tegyük fel jihatlan a viz, amikor a vizetív emberek ezt ugyis tudják és az ujságotvasóknak különben is módfelett kevés a beleszólásuk a csatornaépítésekbe. Egyszerűen ésszerűtlenségnek számít óbégatni eféle dolgokon, mint, hogy például növekedőben a tüdőbajosok száma vagy ahelyett, hogy szaporodnia, pusztul a világ, talán arra számít az „élő lelkiismeret”, hogy az előfizetők összeállanak és letéve a nachtkasztira a lapot, nekilátanak, hogy tőlük telhetőleg ismét felemeljék a születési arányszámot. Folytathatnánk akár hajnaliig az efajta indiszkrét kérdéseket, ha egyáltalán szükség lenne rá. De sajtóról, „pontos hírszolgálatról”, „élő lelkiismeretiről” lévén szó, teljesen szükségtelen, felel az anélkül is, hogy bárminémű kérdést intézne hozzá az ember. Beszél az kielégítően maga helyett, tájékoztatva a világról, a világ szempontjairól, ezáltal két tegyet ütve egy csapásra, lerántva ugy a világról, mint saját magáról a leplet.

Természetesen, mindaz, amit *Lassalle* mond a sajtóval kapcsolatban, (lásd. Minden ujságitónak börtönben a helye című közleményemet,

Korunk 1933 január) az egy féktelen és elégedetlen szellem gonoszkodó köpködésének is számíthatna, ha nem állana módunkban aktuális példákkal bizonyítani az általa mondottakat. (F. Lassalle: Die bürgerliche Opposition, die Presse und die Frankfurter Abgeordnetenversammlung 1894.) Hisz istenem, voltak már, akik utálták mondjuk pl. a sajtót és mivelhogy a kelleténél jobban utálták, tehetetlen gyűlöletükben lehetetlen rágalomokkal is illették, többek között ráfogták azt is, hogy bűdös. A sajtó ezektől a rágalomtól azonban távolról sem vesztette el népszerűségét., ellenkezőleg, a profitot biztosító kísérlet egyenesen megkövetelte a sajtótól a bűzt, annak ellenére, hogy az különben is képtelen lett volna megtagadni e rokonszenves sajátosságát. Lassalle kirohánása tehát a sajtó ellen magában véve még csak állítás és az is: csak bizonyítás híján való. Talán részeg volt Lassalle, vagy sétaközben téglá esett a fejére és minden ok nélkül rámászott a naiv és ártatlan sajtóra, felelőtlenül, ahogy az már ligeti kikiáltók és gyanutlan cseléd-lányok körében történni szokás. Talán veszett kutya harapta meg Lassalle-t, aki ennek következtében tücsköt, bogarat rákiabált a különben érdemes napisajtóra, teljesen alaptalanul. Aligha feltételezhető, efféle katasztrófákról nem emlékezik meg egyetlen Lassalle életrajz sem, nagyszámú kommentátorai e lovagias forradalmárnak efélét, sehol sem említene. Vagy talán a különben züllésre hajlamos sajtó közben megtemberelte magát, a szakadék szélén megtorpant és még idejében visszafordult? Megtorpant, visszafordult és utálattal eltelve maga iránt a javulás útjára tért.

Hosszadalmas lenne a sajtó útját végigkísérni minden vonatkozásban születésétől dicső napjainkig. A keret, ami az író rendelkezésére áll, módfelett szűkrezabott és különben is efféle metódikus tanulmányozása a világ sajnálatos szellemének inkább kiábrándító semmint építő és még általános vonatkozásaiban sem utmutató. E gazdaságilag leromlott és szellemileg barbárságba süllyedt világ hevenyészett felvázolása az egyetlen számbajöhető módszer végleg összekúszált napjainkban. Engedd meg tehát, ó olvasó, hogy a dühöngő Lassalle által félreértéhetetlenül kommentált sajtó után bemutassa neked az író azt a világot, természetesen a sajtó tükrén keresztül, amely téged körülvesz és azt a módszert, amelyet a sajtó e világ bemutatásában és világképednek állítva alkalmasnak minősített kialakításában alkalmaz, jellemzően természetesen úgy erre a világra, mint saját magára. Így teljes ez a világ és így bontakozik ki a szellem „nevelő” hatása.

Engedd meg, hogy az író segítségére legyen, hogy vegye elő lapok tömegét és kiterítve azokat szürkére mázolt dolgozóasztalára, felolvassa neked a sokat sejtető címeket. Az író, mint e kor függetlenítettlen gyermeke, rokonszenven viseltetik az előítéletekkel felruházott napok iránt, amellet, hogy szegény, még babonás is, amellet, hogy babonás, még tele is van sok utálatos tulajdonsággal, mint tegyük fel bátorsággal és félelemmel, engedd meg tehát, hogy hadd válasszon ki magának egy pénteki napot. Egy pénteki napot, amely isten különös gondviseléséből kifolyólag ráadásul még 13.-ára is esik, mert semmi áron nem szabad kiengedni az efféle ziccereket. Nem mintha különösebb lenne egy pénteki nap, mint mondjuk egy szombati, nagyon jól tudja az író, hogy minden nap egyforma, minden napra esik szabályos és törvényszerű elosztással egy-két rablóvilkosság, néhány tucat sikasztás, hadüzenet, zsarolás, kémkedés, házkutatás, éhenhalás, tüzoltóknultság, vagy vízbefulás még a legutolsó napilapban is. A mohamedánok e rituális ünnepnapja kideríthetetlen okoknál fogva mégis kö-

zelebb áll szívéhez, mint mondjuk a hetipiacot asszociáló keddi nap, vagy a mozibemutatót asszociáló csütörtök. Nézd el tehát e gyerekes ragaszkodását, hogy legyen neki egyszer olcsó öröme.

„Védekezésül öblítsük torkunkat” — tanácsolja a pénteki lap. Megszívlelendő tanács, különösen napjainkban. Ha meggondolja az ember, ideje valóban, hogy védekezzék, akárki ahová tekint, közelgő veszélyeket lát. Egy alapos toroköblögetés minden kételyt kizáróan elhárítja a közelgő veszélyeket. De valóban léteznek-e közelgő veszélyek, hisz a következő oldalon egy költő két verset ír, azt írja benne, hogy a nap dereng és ő még él. Hogy gögös lett és hogy áll egy kis vidéki téren, mögötte nagy emléksereggel. Fordíts egy lapot, meglepő cikket találsz egy nyugdíjas tisztviselőről, aki bánatában, hogy egy köldus teljesen kirabolta, felakasztotta magát. Kár érte, de meg ne szakadjon a szived. „Bucuresti zsebtolvajok agyonlőtték egy társukat” — közli egy másik hír. A következő oldalon világszenzációval találkozol, ó olvasó. „Cipő helyett (százezer tövishúzó csipesszel szerelték fel az abesszin hadsereget.” Isteni hír, a riporter, több, mint bizonyos, a cikkért külön főszerkesztői kézszorításban részesült. Elképzeld magad elé a máris végleg diszkreditált etiop hadsereget, amint cipő nélkül, minden egyes harcos kezében a nyilván Japánból importált tövishúzó csipesszel végigvonul morogva és töviseket húzígálva ki talpaiból hona tövisekkel dús fensikjain. „Ezekkel a csipeszekkel szedik ki majd a bozótos területeken keresztülmasírozó katonák a talpukba fúródott tüskéket.” Határozottan zseniális dolog. „Rendelhetett volna a hadügyminiszter cipőt is,” — folytatja a lap, — „de az abesszin katonákat idegesíti a cipő.” Tehát akárhogy is nézzük, legjobb a csipesz, mégis csak rettenetes lenne, ha ilyen harcias napokban idegesek lennének Etiópiában a katonák. — „Házasság előtt ajánlatos a jövődöbelit megismerni.” Ez igaz, kár vitatkozni ezen. Kedves történetet közöl a lap az egyszeri amerikai-ról, aki fénykép után házasodott és karcsúnak vélt arája helyett egy 100 kilós nőcske gurult eléje a kikötőben a hajóról. Kimondottan hülyéknek való történet, hogy az átlagos nivót el ne érné, abban senki sem kételkedhetik. Kishirdetéseket is közöl a lap, akit érdekel, megtudhatja, hogy Suhajda György új vendéglőjébe minden este a csodáshangú Nesz Béla zongorázik és énekel. A „párisi bohém műtermek minden romantikáját megtalálja az Atelier dancíng-bárban, ahol a legszebb modellek táncolnak.” Istenem, táncos modellek, egyéb se kell a népnek. Igaz, hogy ezeket a táncos modelleket a mi vidékünkön eddig másképp hívták, de hát végtére is halad ez a világ. Fordíts egy lapot, a sötét Oroszországról találsz hátborzongató regényt. Írója kompetens, hisz mint a neve is mutatja, ő maga is tatár, van-e valaki, aki kételkedhet he megbízható szavában? Sötét gondokkal teli időknek megfelelőleg a sportrovatban a gyephokizók gondjairól is beszámol a napilap, élő példával demonstrálva, hogy manapság már a gyephokizók élete sem gondtalan.

„Európa területét újra fel kell osztani” — közli Sir Samuel Hoare beszédét szószó szerint idézve és alig kommentálva a lap. „750.000 embert szólit fegyverbe a négus” — jelenti az etiópiai tudósító. „A pazarul berendezett Zanzibar műsora vezet. Reggelig tánc.” Elvégre mindenkinek elkél egy kis multság, a gusztusok és pofonok különbözők, ki így mulat, ki úgy. „Hajhullás ellen Tarpan hajcsepp.” Ez a hirdetés kivétel nélkül minden lapban látható, gondos előrelátás azon alkalomra, amikor is bizonyos okoknál fogva mindenkinek vagy kihull, vagy megöszül a haja. „Elrontott gyomor” — szerény ibolyaként húzódik meg

e hirdetés a kolumna alján, Ferenc József vizet ajánlva az elrontott gyomor kikurálására, közvetlenül Mátéffy prépostnak a Dréher-ügyben tett feltűnő vallomása után. „Tolószéken vitte esküvőre menyasszonyát egy 83 éves lord.” „723 éves török aggastyánt találtak.” „Zsebtolvaj egy temetésen.” „A szőke kémnő szerelme.” És mintha már maga a természet is megőrült volna, annak a bizonyításaként közli a lap a hirt: hogy „dr. Mészáros Sándor bajai ügyvéd kertjében az orgonák szeptemberben virágba borultak.”

Folytassuk még tovább? „Ricket, a négus titokzatos üzletbarátja, Újpestről származott el Amerikába. Valódi neve Goldberger Károly.” Ugyanezen az oldalon hasonló harcias hír: „Budafok rohama a barlanglakók ellen.” Akinek csak egy csepp esze is van, nem szívesen lenne a Budafok által megrohmozott barlanglakók bőrében. „Ha gyenge az elméd, még lehetsz képviselő.” És „Meghalt a fegyenc, aki agyonverte fegyőrét.” Távolról sem meglepő ez a hír, a fegyencek között különben is ritka az örökéletű, azáltal pedig, hogy órét agyonverési sánszai az örökéletre nem igen javulnak. „Selyemcilinder a vörös medve fején...” — címen közel egész oldalas felvilágosító cikket közöl newyorki jelzéssel az előkelő délutáni napilap. A cikk tónusa kimondottan tudományos, akár csak ugyanezen lap harmadik oldalán található köncsögpusztai agg földbirtokos levelének tónusa, amelyben a levélíró a megváltozott időjárásért a rádiót és a rádióantennákat okolja. „Megint, megszökött a cseh börtönből a pesti betörőkirály.” Régen aktuális volt már eféle hír, az utóbbi években mintha csökkent volna az e fajta szökdöső királyok száma, határozottan nem volt nagy forgalom bennök. Vezető helyen közöl megnyugtató hirt „Harcvonal a világforradalmasító vörös propaganda ellen” — címen a déli órákban megjelenő legtorkosabb napilap. „Roosevelt nem tűri a felforgatást.” „Vörös bűnlajstromok.” Lapozz egy oldallal tovább. „Halálra éhezette három gyermekét a bestiális anya.” Az egészséget úgy kell elképzelni, hogy a bestiális anya, különben élelmiszereknek, pénznek és minden egyéb szükségesnek birto-kában egyszerűen csak fogta magát és halálra éhezette három gyermekét. És mint ami szintén az éhezési kategóriába tartozik, a „Négus hogy börtjéről” közöl kárörvendő tudósítást a lap.

Általában lehet mondani, hogy a négus e napokban módfelett felkapott személy. Verset közölnek tollából, igazi verset, bár rim nélkül, szabad fordításban. „Gőgös az ellenség, ordít az oroszán, Remeg a támadó, ha böffent a nagy vad. És csontok porladnak a napon. Ha lezudul a seregünk, mint orrszarvu bika.” Szó sem férhet hozzá, kitűnő a Vers, akármelyik költőt elfoghatja a sárga irigység olvasásakor. „Felvonul a mezitlábás hadsereg” — diszkretitálja az etióp hadisereget a röpke hír tovább. „Fényképgyűjtemény az abesszin rablásokról és rabszolgaságokról.” Majd mint kies óázis a hírek nagy sivatagában, szemünkbe tűnik egy rokonszenves híradás a következő címmel: „Az oroszán megtámadott egy minisztert”. Minden tiszteletünk eddig is az oroszáné volt, ezen kedves híradás után valóban nem is tudjuk, hogy az állatok e nemes királyát szívünk melyik rekeszébe zárjuk. „Olaszország sulyos vádjai Abesszinia ellen.” „A barbár Abasszinia méltatlan a népszövetbégi tagságra.” Már kivehetően füttyül a szél, piszkos és lopott melódiákat füttyül, kavargatva a port. „A négus ragaszkodik az olajüzlethez” — folytatja a lap. Általában a négus személye enyhén rokonszenves, reputációja még ujságári körökben sem sokkal nafr-tobb, mint holmi Dob-uccai, vagy Rombach-uccai valutasiberé. Akad is költő, aki dicső lapja hasábjain ezt bökversben meg is énekel: „Sze-

gény négus" címen. „Szenzáció éhességed Nincs amivel oltod: Nem csinált ma Szelasszié Senkivel se boltot. De ha egész nap és éjjel Egy vevő sincs főzve: Nem kerül-e szegény négus Hamarosan csődbe?”

Ezek után már minden jöhet, jöhet égszakadás, földindulás, jöhet szívfacsaró híradás a Görögországba induló törpe sztárok megható bucsujáról, híradás hogy lelőtték a nagylóci Hangya üzletvezetőjét, jöhet hirdetés cinikusan szellemeskedő kezdettel, ahogy „Csalja meg az urát!” jöhet folytatásokban közölt romantikus regény az életből elvesve „A pénz nem boldogít”, vagy kalandos abessziniai regény „Fekete veszedelem” címen. Jöhet híradás „Anglia a négus ellen” vagy „Franciaország Anglia ellen” vagy „Olaszország Anglia ellen” vagy „Franciaország Itália ellen”, vagy „Mindenki mindenki ellen.” Jöhet híradás a megbántott Mussolini duzzogó kifakadásáról, amelyben férfiasan tiltakozik ama balhit ellen, mintha ő sivatagokat gyűjtene. A Függetlenségben népámitásnak bélyegezhetik Eckhardt programját, a 8 órai ujság pedig a Gömbös kormány közeli bukását szintén bejósolhatja. Akár a felbolygatott hangyabolyban, szabadon nyüzsöghetnek most már a hitek: „Nyugdíjazása napján főbelötte magát.” „Leugrott az emeletről és szörnyethalt egy 76 éves magánzó.” „Kalapácsos pénzbeszéd a Nagytemplom-uccában.” „Felakasztotta magát Wittenberg Vilmos bajai részvénytársasági igazgató felesége.” „Agyonverte anyósát.” „Életbiztosítás miatt megmérgezték egy kereskedőt.” „Törvény a német vér védelmére.” „Verik a katolikusokat Mexikóban.” „Verik a zsidókat Németországban.” „Verik a mohamedánokat Palesztinában.” „Mindenkít vernek mindenütt.”

Csoda-e hát, ha mint végső akkordként e tébolyult kakofóniából, e kultura terjesztő szimfóniából, e léha táncrevüből, zenésoperettből, tinglitangliból, varietéből a komor operák tragikus melódiája cseng ki mégis ezen egységes és örületes zürzavarból. „Genf feladta a reményt.” és „A sivatag vadja és pusztító malária a négus erős fegyvere.” Hiába kedélyeskedik a híradás, hogy „Nagykanállal ettek az abesszin ujev napján”, hiába igyekszik transzponálni távoli földrészekre és bohózati mezbe öltöztetni, „Véresre pofozták egymást a mexikói parlamentben a képviselők” címen az eseményeket, a mozgalom messzire elkerüli szívünk. Mi jöhet már ezek után? Jöhet híradás tucatszámra, de aligha lesz egy is közüle meglepetésszerű. Jöhet híradás, hogy „Győzött a Duce. Béke!” vagy jöhet híradás „A négus pokoli csökönyössége lángbaborította az egész világot”. Jöhet híradás, hogy a pápa megházasodott, vagy XIII. Alfonz elvesztette vagyonát, jöhet híradás, hogy a négus eladta Angliát albán ócskásoknak, hogy Franciaországban visszaadják az Egyháznak elszekuralizált tulajdonait, hogy Oroszországban megkoronázták a cárt, hogy a világ kettéhasadt és beolvadt Itáliába. Jöhet híradás, hogy Germániában négerkormányozzák a népet és nemzeti szocialista párttag csak az lehet, akinek zsidó vér folyik ereiben, semmi sem elég ésszerűtlen és méltatlan már ehhez a világhoz. Senki se csodálkozzék, ha látja, hogy egy szép napon milliósámra máskálnak négykézláb a kőrutakon az emberek, a lapok pedig közlik a hirt, „Uj szellemi áramlat ejtette csodálatba a népeket.” Mindez már nem sokat használ nekünk. A szemét, ami beborítja elhanyagolt réteinket ahelyett, hogy termékenyítő lenne, elnyomja még a gatz is. Sötét butaság, kétségbeejtő és gonosz korlátoltság lebeg Európa fölött.

TAYLORTÓL SZTÁCHÁNOVIG

Irta: SZALAY ISTVÁN (Prága)

Taylor pályafutása tipikus amerikai karrier. Mint egyszerű vas-
esztergályos kezdte, később mérnöke, majd igazgatója, végül tulajdo-
nosa a gyárnak, melyben dolgozott. Nevéhez fűződik a modern technika egyik legfontosabb s legvitatottabb vívmányának: a racionalizálásnak a bevezetése. Taylor alapvető műve, a *Prineiples of the, scientific Management* (A tudományos üzemvezetés alapelvei) azt az észszerűsítési folyamatot indítja be, amit azóta keresztül vittek az egész világon s az ipari termelés intenzitásának óriás mértékű emelkedéséhez s a tőkés rendszer ellenmondásainak hallatlan kiélesedéséhez vezetett.

Röviddel a nagy newyorki tőzsdekrach kitörése előtt testes könyv jelent meg egy francia író tollából az „amerikai gazdasági csodáról”. H. Dubreuil nem a mondén riporterek felületességével száguldott át az Egyesült Államokon, hanem két teljes éven át vándorolt városról-városra, mint vasmunkás egy-két hónapig nagyüzemekben dolgozott s ily módon gyűjtötte össze könyve anyagát. Kutatásainak eredménye pozitív. Könyvében, amellyel, hogy az amerikai gazdasági fejlődés több árnyoldalára rámutat, a legnagyobb elragadtatás hangján számol be a termelés racionálisan megszervezett folyamatáról, a mammuth-üzemek előnyeiről s a munkásság magas életszínvonaláról. A gazdasági válság, melynek elemei már ott bujkáltak azokban a teljes gőzzel dolgozó üzemekben, melyeket Dubreuil alkotó munkájuk szédületes tempójában látott, hamarosan kirobbant és az ezrével leállított gyárak és a munkanélkül nyomorgó ipari munkások serege azokra a belső hibákra és ellenmondásokra mutatott rá, melyek, mint valami érthetetlen átok, semmivé tették az emberi szellem csodálatos alkotásait: a szédítően komplikált gépeket, a racionálisan megszervezett munkafolyamatot s tengődésre ítélték az amerikai munkások millióit. Viszont H. Dubreuil lelkesedésére válaszoltak rövid munkaidejének kollegái is. Egy párisban tanuló amerikai diák, aki éveken keresztül dolgozott a Ford-művek detroit-i telepén, vékony füzetben sorakoztatta fel azokat a tényeket és érveket, melyek a racionalizálással szemben tagadó állásfoglalásra kényszerítették.

Valóban, jóideig úgy látszott, hogy az emberiségnek igen drága árat kell fizetnie a termelés lehetőségeinek azért a hatalmas kiterjesztéséért, amit a racionalizálás jelent. A párisi diák füzete rámutatott a professzionális (betegségek statisztikájának hirtelen emelkedésére; a lélekölően egyhangú s csak egyes izmokat foglalkoztató munka által előidézett testi elsatnyulásra, lelki elnyomorodásra s az emberi természet gyors elhasználódására az öldöklő munkatemipó következtében. A racionalizálás így épp a munka észszerűsítése által még mélyebbre ásta a testi és szellemi munka közti szakadékot, még jobban megfosztotta a termelési folyamat egyes fázisaiban résztvevő munkásokat az egész munkafolyamat áttekintésétől. A technikai fejlődés hívei nem számoltak avval, hogy a munkás idegrendszere hamarabb használódik el, mint az acél, melyből gépeit gyártották és hogy az egyes, kivételesen nagy munkabírású, rendszerint még fiatal és életerős mintamunkások által rekordszerűen elért normát nem lehet mindenkire rákényszeríteni. Ebből a tudatos vagy tudatlan számítási hibából származott az a makacs

harc, mely szinte mindenütt szembeállította egymással a stopperórával, pszichotechnikai és ciklográfiai mérésekkel dolgozó racionalizáló mérnököket s az ilyen racionalizálás ellen az egyéni- és tömegvédekezés minden eszközével tiltakozó munkásokat.

*

A racionalizálás vitájában — melynek tudományos és szépirodalmi megnyilvánulásai könyvtárakra rugnak — új elemeket és érveket vetnek fel a világsajtó hirei. A berlini *Börsenzeitung*, a *Manchester Guardian*, a francia lapok és folyóiratok egyaránt beszámoltak arról a munkaracionizálási mozgalomról, mely Oroszországban legújabbán sztáchánovizmus elnevezés alatt merült fel és fejlődik viharos tempóban. „Egy a Donec-medencében dolgozó fiatal bányász csodálatos kalandon ment keresztül” — írja az *Europe Nouvelle* dec. 7-i számában *André Pierre*. — „Alexej Sztáchánov szédületes gyorsasággal emelkedett fel rövid néhány hét alatt a hirnév magaslataira. Eddig ismeretlen neve egyszerre híressé vált s az orosz sajtó majdnem olyan sokat ír róla, mint a nagy politikai vezérekről. Sztáchánov jelképpé, memzeti ideállá lett; róla nevezték el azt a mozgalmat sztráchanovizmusnak, melyről hamarosan a mezőgazdasági és ipari termelés forradalmasítását várják.”

Sztáchánov a szénbányák produktivitását emelte a megszokott technikai normák fölé. Példája a nehéz és könnyű ipar legkülönbözőbb ágaiban talált követőkre. November közepén már konferenciára gyűltek össze a sztráchanovisták, ahol 3000 delegátus előtt számoltak be a mozgalom kezdeményezői munkájukról, eredményeikről és fejtették ki a kormány tagjai a sztáchánovizmus jelentőségét és feladatait.

Mi a sztáchánovizmus? — Keletkezéséről maga *Sztáchánov* a következőképp számol be:

„Orel vidékén születtem — írja. — Szülőfalum nagyon szegény volt s ezért a legtöbb ember máshová ment dolgozni. Apám és nagyapám bányászok voltak. Rosszul éltünk, olyan kevés földünk volt, hogy a kenyeret is vásárolnunk kellett. Apám is meg én is arról ábrándoztunk, hogy lovat vegyünk és a földünket munkáljuk. De a sors nem engedte meg, se neki, se nekem, hogy parasztok legyünk. Tizenkét éves koromban árván maradtam, három kicsiny testvéremmel, kiket nekem kellett eltartanom. Egy kulák molnár szolgálatába léptem. Reggeltől-estig zsákokat cipeltem és azon felül még gazdám lovait is őriztem. 1922-ben jöttem a bányába. Az volt a számításom, hogy dolgozom, amíg összegyűjtök vagy 400 rubelt, azután megveszem a lovat és a hámat. Földet azt kaptunk eleget. Megmondom őszintén, félttem a bányától mert még eszemben volt nagyapám szavajárása: „a bánya olyan, mint a tömlőc. Az ember otthagyja az erejét s elpusztul, semmiért.” Eleinte a bányában is a lovak őrzését bízták rám. Ehhez értettem; de az aknába csak nem akartam lemenni, bárhogyan is biztattak a többiek. Milyen furcsának is tűnik számomra most, hogy amikor a bányát mechanizálták, el akartam menni, mert nem volt több őrizni való ló. De Diuka-BOV, aki most a kerület organizátora, rábeszélte, hogy maradjak. Így mentem le a tárnába. Először csákánnyal, később automatikus-kalapáccsal dolgoztam. Beiratkoztam a bányászklubiba, megtanultam irni, olvasni és nekiláttam az újságolvasásnak. A feleségem akkor ezt mondta: „Most már elég, sokkal több pénzed van, mint amennyi egy lóhoz kell.” — de én azt válaszoltam, hogy még maradok, mert jobban meg akarom tanulni a mesterséget. A feleségem beleegyezett.

Ebben az időben jöttem rá, hogy valami hiba van a munkánkban.

Külsőleg minden rendben folyt: lementünk a tárnáiba és csak hat órai munka után jöttünk fel. De az eredmény nem volt valami fényes. Arra is rájöttem, hogy jobb eredményeket is elérhetnénk. Pl. folyton abba kellett hagynom a szénvágást, hogy a gerendákat felrakjam és az ácsolást megerősítem. Ez alatt az idő alatt a kalapács természetesen pihent. A munkanapom fele vészett így el. Átgondoltam a dolgot. Hogyan érhetném el, hogy csak a vájással foglalkozzam? Elhatároztam, hogy új módszert alkalmazok. Be kell vallanom, eleinte még csak nem is reméltem, hogy termelési rekordot érek el. Nagyon nyugtalan voltam. Elmondtam ötletemet feleségemnek, aki azóta megbarátkozott a bányával. Az ötlet tetszett neki és bátorított. Beszéltem néhány kollegámmal is, bár attól féltem, hogy kinevetnek. De ők is rokonszenvvel fogadták gondolatomat.

Sohase felejttem el azt a napot, amikor lementem a bányába, hogy megdöntsem a rekordot. Tudtam, hogy egész bányász közösségünk őszintén kívánja sikeremet. Mikor beléptem a felvonóba az összes kollegák szerencsét kívántak. Kissé meghatottan, de a sikerben bizva mentem le a tárnába. Előbb azonban elmondom, hogyan dolgoztunk addig. A hatórai munkaidőből csak két és fél órát dolgoztam az automatikus kalapáccsal, a többi idő a kifejtett szén eltakarításával és ácsolással telt el. A második váltás ugyanígy dolgozott, a harmadik pedig csak a szén eltakarítását és az ácsolást végezte. A csákányok és az automatikus kalapácsok tehát naponta csak 5-6 órát dolgoztak. Ez volt a rendszer gyenge pontja. A megoldást abban láttam, hogy a munka helyesebb megszervezése által a vájár egész hat órás munkaideje alatt az automatikus kalapáccsal dolgozzék. Ezzel a gondolattal mentem le 1933 augusztus 30-án éjjel 11 órakor a tárnába. Elértem a kitűzött eredményt. Én csak a szén fejtésével foglalkoztam, a többiek viszont csak a szállítással és a gerendázással. Ez a munkamegosztási nagy mértékben emeli a termelést, mert egyrészt a szerszámok állandóan dolgoznak, másrészt minden bányász jobban teljesíti a saját külön feladatát. Már a nevezetes első éjszaka első órájában láttuk, hogy minden jól megy. Bátran vágtam a szenet, egész ellepett a fekete por s a gépek pokoli zajában vígan dolgoztam, mert éreztem, hogy miénk a győzelem. Milyen boldogság is volt ez számomra! Én, az egyszerű bányász új munkamódszert találtam fel! Augusztus 31-én reggel 5 órakor 102 tonna szén kifejtése után jöttem ki a tárnából. Virradt. Kollegáim körülvettek és elhalmoztak szerencsekivánságaikkal... Sokan azt mondták, amikor meghallották, hogy 6 óra alatt 102 tonna szenet bányásztam: „Ez a Sztáchánov biztosan atléta. Óriási ereje kell, hogy legyen!” Dehogy! Az egész a technika és a munkamódszerek kérdése. Már szeptember 3-án Diukánov 115 tonnát, szeptember 5-én pedig Koncédalor 125 tonnát termelt. 10-én napi 175 tonna eredménnyel én újból mindet felülmultam.”

Sztáchánov teljesítménye nem maradt elszigetelt jelenség. A sajtó egyre-másra közölte a legkülönbözőbb üzemek termelési eredményeit. Így — André Pierre már idézett cikke szerint —, a gorkii autómobilgyárban Busszigin 1.115 hengert esztergályozott, a hivatalosan előírt 675 helyett. A Skorochood cipőgyárban Szmétanin egy munkanapon 1820 pár cipőt állított össze, messze túlhaladva a legjobban megszervezett európai cipőgyár, a Bata teljesítményeit. A vicsugai textilüzemekben a két Vinogradova nővér 70 szövőszék helyett 144-et kezel; az archangelszki erdőkitermelésnél Muszinkszki háromszorosára emelte a svéd mechanikus fűrész napi átlagát. Ezeket a példákat a végtelenségig lehetne folytatni. Mi sem természetesebb, hogy — hatalmas teljesítmé-

nyeiknek megfelelően — erősen növekedik a sztáchanovisták keresete. „Az Izvesztia és a Pravda a gyakran közölt fizetési listák által megerősített állítása szerint — írja André Pierre — a sztáchanovista csoportok tagjai havi 1:200—1500—2000 rubelt keresnek, egyes esetekben még többet is.”

*

Az orosz gazdaság legújabb történetében nem új jelenség a tömegalkotó lendületének ilyen spontán megnyilvánulása. Élég ebben az összefüggésben a rohambrigád mozgalom megemlézése. A sztáchanovizmus lényegében azonban azáltal különbözik a rohambrigádoktól, hogy nem az egyén önfeláldozó erőfeszítésén, hanem a szóbanforgó termelési ág egészének racionális megszervezésén s a technikai munkamódszerek tökéletes birtoklásán alapul.

Hatása és jelentősége kiszámíthatatlan. A sztáchanovizmus következtében a jövő évben az orosz ipari termelés máris 25 százalékot emelkedik még az esetben is, ha az ujonnan létesülő ipartelepek termelését figyelmen kívül hagyjuk. Viszont a munkateljesítmény 30 százalékos emelkedését jelenti minden ujonnan létesülő ipartelepen. Az eddigi husz százalékos évi emelkedés tehát jóval megnő, s megnő a mezőgazdasági termelés is. Amint látható, a sztáchanovizmus jóval szélesebb értelmű, mint a racionalizálás nyugati formája. Oroszországban ma naponta kerek kétszáz racionalizálási tervezetet nyújtanak be s pár tucatot meg is valósítanak. A racionalizálás kiterjed iparra és mezőgazdaságra. A racionalizálási folyamat azért gyorsabb, mint nyugaton, mert ott a racionalizálás szükségszerűen csak láncszerűen terjed, először az egyik üzemet, azután, a megzavart konkurencia viszonyok miatt, a másodikat és a harmadikat hatja át s csak lassan csap át más iparágakra is, de csak az esetben, ha nem védik ez elől különös megkötések. De más a Sztáchanov-féle racionalizálás technikai principiuma is. Mig pl. az Egyesült Államokban azoknak a kézmozdulatoknak a számát vették vizsgálat alá, amiket valamely munkás maximális ügyessége mellett véghezvinni képes, addig a sztáchanovizmus első célja úgy megszervezni az üzem *összedolgozását*, hogy a gépek egy pillanatra se szüneteljenek. Sztáchanov pl. nem azt számította ki, hogy hogyan lehetséges a leggyorsabban az automatikus kalapácsról, amivel; a szemet a sziklából kivájja áttérnie arra a szerszámra, amivel az ácsolást végzi, hanem inkább azt vizsgálta, hogy az automatikus kalapács miként tartható szakadatlanul üzemben. Ez vezette azután a két munkafolyamat szétválasztására. Mig ő maga az elsőben specializálta magát, addig a másikat átengedte a kollégájának. Ez a módszer a további differenciálásnak s az egyes munkafolyamatok futószalagszerű összefutásának lehetőségét teremtette meg. Az efajta racionalizálás sulypontja tehát a jobb *összedolgozás* s nem a nagyobb munkaintenzitás. A Taylor-féle racionalizálás lényege épp az ellenkező. A taylorista és az arra következő számtalan más racionalizálási módszer rákfenéje a szubjektív tényező elhanyagolása és a racionalizált termelés végrehajtójának: az embernek egyszerű gépelemként való kezelése. Ezért történt, hogy a gyakorlat sohasem felelt meg a még oly pontosan kidolgozott elméleti követeléseknek. A látszólag tudományosan megokolt termelési penzummal az üzemek munkásai állandóan szembeszegezték a kivihetatlenség vétőjét. Másrészt, miután tapasztalatból tudták, hogy ha az akkord rendszerben sikerül is ideiglenesen magasabb keresetet elérniök, a termelés tempójának gyorsítása rövidesen maga után vonja a munkaegységek bérének csökkentését, a saját jólfelfogott érdekükben fékeztek a

termelést. Ezekkel az állandó harcokkal szemben a sztáchánovizmus, mint a hivatalosan megállapított termelési normákat elemi erővel elsőrő spontán mozgalom jelentkezik, amit kétségkívül ösztökél a nagyobb kereset, a bőségesebb élet vágya, de végeredményben mégis csak az új életösszefüggések légkörében lehetséges, ahol tömegjelenséggé válhat a munka örömeinek de Man által a nyugati világ üzemeiben oly' hiában keresett követelése.

Milyen tényező váltotta ki a sztáchánovista mozgalom kirobbanását?

Oroszország az első öt éves terv erőfeszítéseivel megvetette a nehézipar alapjait, óriásüzemeket épített, erőműtelepeket szerelt fel. A legmodernebb gépek mellé viszont a falusi, a modern technikával csak magában az üzemben megismerkedő paraszt került. Hamarosan kitűnt, hogy az ember nevelése nehezebb, mint a gépek megépítése. Ilyen körülmények közt az orosz ipar termelési normái igen alacsony nívón alakultak ki. Az első öt éves terv megkezdése óta azonban hosszú évek teltek el. És már lassan és nehezen, de mégis kialakultak a modern technikát tökéletesen uraló káderek is. A régi technikai normák s a régi keretekbe való lusta beletörődéssel dolgozó emberek így a termelés kifejlődésének akadályozóivá lettek. Néhány évvel ezelőtt a mérnökök, technikusok és üzemvezetők még olyan technikai normákat állapítottak meg, amik a munkások és munkásnők akkori elmaradt szakképzettségének feleltek meg. Ám az azóta eltelt idő alatt az emberek megnőttek és tanultak. Ez a beletanulás tette lehetővé a technikai normák meghaladásának vágyát. Kétségtelenül a sztáchánovisták eredményeit korántsem lehet a most bevezetendő átlagnormáknak tekinteni. De köztük és az ipar átlagteljesítményei között olyan nagy a különbség, hogy az érvényben levő normák jelentős emelése jogosult és szükséges. Ez a termelés hatalmas növekedésén kívül a technológiai tudományok megújulását is jelenti. Hisz máris igen sok termelési eredmény éles ellentmondásban áll a technikusok eddigi, maximálisnak tartott eredményével.

NAPOK EGY TANITÓ ÉLETÉBŐL

Irta: MORVAY GYULA (Tardoskedd)

Ez a nap is csak olyan egyhangúan mult el. Egyre csak olvasok, gondolataimat jegyzem fel. Egyre sötétebbek a napok: most csak azzal kell törődni, hogy elég petróleum legyen, hogy a lámpa jól világítson. Így is: petróleumgőz van a szobában és kánt szürkéség borul az udvarra. Ez is kinez: ilyenkor türelmetlenül várom a világos tavaszt. Amikor pedig tavasz van, olyan gyorsan itt a nyár, majd az ősz, amikor egyre erősebben fogja a nap. Ezek a nehéz perceik.

Messze faluból hozzák a hirt, hogy X. középkori és szép paraszt-asszony felakasztotta magát. Meddő asszony volt. Urával rendszeresen élt, de egy idő óta bárkivel összeállt: a gyerek miatt, mert gyereket akart. Csak nem született gyermeke. Valaki azt a tanácsot adta neki, vagy pedig a maga fejétől gondolta, hogy épít egy hatalmas márványkeresztet az egyik földjére. Meghallgattatásban lesz része és gyermeke születik: nem lett gyerek. Egyszer búskomor, egyszer kicsapongó volt: de csak nem született gyerek és nem született kisleány. Családi élete

teljesen szétbomlott. Cédának bélyegezték, pedig nyíltan meg is mondta: *csak* gyereket akar. Akárkitől is lesz az, csak élő, nevető, piros kis gyerekecske legyen.

Messze faluból hozzák a hirt, hogy felakasztotta magát.

*

Északról egyre hidegebb szél fúj, az ég egyre világosabb: közeleg a tél. A levegő egészen tiszta, egészen hideg. Az emberek is vastag kabátokban mozognak: minden vastag, minden nehéz, minden védekezik. Az idő is átváltoztatja az embert.

*

Ősz van, lassan egymásután megjelennek a bódés vándormozik. Tegnap este háborús filmet adtak, elmentem a vendéglőbe, ahol előadták. Két ívóasztalon volt a vetítógép. Az udvaron motor berregett, az szogáltatta a szükséges áramot. A kocsmában lomhán úszott a füst. A főbejáratot eltorlaszolták, fehér lepedőt feszítettek ki, oda vetítik a filmet. Nézem az érkező embereket: fiatalok, öregek vegyesen. A lányok és az asszonyok nem jöttek el, mert előre megkérdezték, hogy szerelmes-e a darab? Nem szerelmes, nem is jöttek el. Holnap este lesz szerelmes film, akkor csak asszonyok jönnek el. Az emberek leülnek és várnak. Csendesen pipáznak, a legények vagy cigarettáznak. Kattogáé, gépbúgás, kezdődik a vetítés. A vásznon ideges ugrálások vehetők észre. A kocsmá közönsége lassan elcsendesül és nézi a felírásokat amelyek gyorsan, szaggatott széllel továbbrohannak. Következik) a film: egymás után háborús kép, támadás, roham, gépfegyvertűz. És mindezt hallani íá lehet, mert a mozgó már hangos. A kocsmában sötét van, csak a vetítő gép piros lámpája világít. Hatalmas támadási jelenet következett, mikor az előttem lévő ember hirtelen lebukott a székről és elkiáltotta magát:

— vigyázz! gránát! földre!

Azzal le is vette magát a székről és: összekuporodott helyzetben bámulta tovább a film pergését. Valóban: gránátok szálltak és egyre erősebben ropogott minden: föld csapódott fel, tréncocsuk loccsantak széjjel, emberek rohantak hajlott derékkal. Az egész előadás egy pillanatra abbamaradt, mert az ember egyre erősebben kiáltozott:

— gránát! gránát! ásót! jajj!

Egyetlen döbbenet lett a füstös kocsmá. Az emberek felkeltek, megnézték, ki zavarja meg a film előadását és ott látták a féllábú embert a padlón, amint ijedten vonaglik. Kivitték az udvarra, a filmes pedig nem forgatta tovább a gépet. Akkora ijedelem szállt az emberekbe, hogy hideg folyókként mentek haza. A féllábú ember sokáig reszkett a kazal mellett, de aztán házavezették.

Vége van a választásoknak: ugyan senki sem néz a faluba. Ma este azonban valamilyen csődület van a kocsmá előtt: gondolom, hogy véletlenül eljött egy politikus. Benézek: látom, hogy nagy evés áll a kocsmáasztalokon, cigány húzza, már mint ez szokás, ha egy ilyen előkelő politikus megy erre autóval. Most is így történt: erre utazott az előkelő politikus, leszállították őt, esznek, isznak és egyre több nép szállingózik a kocsmába. Megvárom a végét. Az evés befejeztével ilyen embereknél köszöntőket mondták, vagy ha otthon ebédelnek, akkor szépeket mondnak egymásnak, itt azonban beszélni kezd a politikus. Először csak az asztalnál ülők hallgatják, később azonban a kocsmában levők, majd akik az ajtón állnak, azok is hallgatják. A tömeg kö-

zött vagyok és figyelem az embereket. Minden szót élesen megjegyeznek, minden köhintésnél tudják, hogy most nem mondott igazat és amit mondott, azt könnyen elengedi füle mellett. Kezével hadonászik a politikus, sehogyan sem sikerüli ez a nem választásokkor folyó falusi gyűlés. Senki sem tapsol, senki sem igenli a szavakat: hideg szél csap be az emberek között: mindjárt itthagyják a termet. Utóljára az egyik kinti ember megszólal, de mindjárt megy is haza:

— no, nem jöttök? Megyek haza. Nagyon sokat mutogat a temető felé. Folyton azt szónokolja: nektek föld kell, nektek föld kell és látjátok, kezét mindég a temető felé nyújtogatja. Ott akar nekünk adni két öl földet. Annyi földje mindenkinek lesz, ha leeresztik.

*

A reggeli, őszi ködökben a farkasdi kocsik egymás: után sietnek a messzi piacokra. Pozsonyba, Nyitrára, Dunaszerdahelyre viszik a káposztát, zöldséget. Álmos a ló, álmos a kocsisa, de csak ropog a 10-20 métermázsas teher a kocsin, amely zöldségből, krumpliból és káposztából áll. A fák levelei már ködtől, tömött harmattól nedves földre hullanak és egyre gyorsabban redvesednek a hideg talajon. Tegnap este két csapat vadlúd szállt dél felé. Két hét mulva leeshet az első hó.

*

Fiam egyre erősebb lesz. Most két éves, Sokszor figyelem: milyen pontos az öröklés. Feje, teste alkotása egészen az enyém. Fogai és szem környéke azonban pontosan édesanyjáé. Egész nap kint játszik a gyerekekkel. Erős és barnabőrű gyerek. Örülök, hogy ez az egy új élet itt tapog, mötyög mellettem. Néha valósággal elémtartja a tükröt, hogy nézzem meg magamat benne!

*

Ma este felkeresett egy ember, hogy vegyem meg a házát, mert elfogják árverezni. Fejbe csapott ez a váratlanság. Honnét lenne nekem annyi pénzem? Miért éppen hozzám jött?

— vegye meg a házamat, mert két hét mulva elárverezik.

— nincs pénzem. Semmiképpen sem vehetem meg. Milyen a háza?

— öreg. Szerhás, de tavaly kijavítottam szalmával. És ujj ollófákat is raktam a tetejére.

Ilyen ollófákat raknak az ázsiai emberek is házuk tetejére, ősrégi maradvány ez, miüként a kiveszőfélben levő szelemengerendatartó a ház előtt. Bármennyire is sajnáltam az embert, nem vehettem meg a házát. Huszezer koronát kért érte. Sosem láttam házát, de elképzeltem: alacsony ablakok, penészes szagú szoba, a nád és a szalma csomósra rothadt. Följavította a szalmát, két év mulva az is feketére rothadt. Óvatosan rátértem, hogy örüljön, hogy olyan rossz háztól megszabadul: hátha jobb helyre tud menni lakni? Láttam, hogy ő sem retteg ettől a gondolattól.

— szeretnék kikerülni abból az istállóból, mert ott rákásra halnak a gyermekeim. Szeretném eladni.

— és azután hová megy lakni?

— nem tudom. A legtöbb ház olyan, mint az enyém.

A legtöbb ház olyan, mint az övé: szerhás, szalmával javított, a falak zöldék és szürkék a nedvességtől.

Olyan csupasz a határ! Egy-két korólevelet hengerget a szél. Ma este a csillagok alatt néha megszólalt a legelői szálló vadlúd: ékalak-

ban zúgtak dél felé. Utánuk könnyen megjöhet az első hó. Egyetlen borzongás minden. Uccák, emberek, minden kopárodik. Néha érzem, hogy a föld erősen visszasugározza a déli csekély meleget.

*

Ezekben a napokban 500 korona egy métermázsa fokhagyma. Egy vidéki ember járt erre, fokhagymát keresett, merthogy azon ma sokat lehet keresni. Nálunk van egy kereskedő, aki a nyáron 60–70 koronáért vásárolta össze a fokhagymát, most pedig 500-ért adja.

— tegyük fel, hogy a fele kiszáradt, még akkor is mennyit keresett az az ember, számítsa ki! Tíz vagon hagymája van. Így kell meggazdagodni!

*

Megjött az első esős három nap. Harmadik napja locsog az eső. Ilyenkor azt hiszem, hogy ezek a földfalú házak a mély sárba roskadnak. A fekete uccán idegeshangú szél futkos. Néha viharlámpák gyenge fénye ugrál a fekete sár fölött. Egy-egy kisablak világít: némelyikben piros ruhából van a függöny. Olyan messziről ez a négyszögletű pirosság, mintha gyulladt, förmedt seb sugározná tüzes lázát az éjszakába. Amint a falu széle felé megyek, érzem, hogy a határból az erjedő föld szaga ömlik. Az uccára hallani, amint az istállóban a tehének gubái megzöndülnek. Süket, sárbafulladó este ez. Ilyenkor vágyódom a városi transzperensek után. Jó lenne a villany. Józan, biztos fénye van. Petróleumlámpába molyok, lepkék, eltévedt méhek hullnak. Még a csillogók is élesebben ragyognák, mint a petróleumlámpa. Ilyen sáros estén a legények sem énekelnek, mert nem lehet az ut közepén összefogódzani és énekelni. Végefogyhatatlanul hull az eső, néha a szél lepedőnyi darabokat locsánt le a cserepekről. Nyomasztó érzés fog el. Pedig reggel is ilyen leverő hatás lesz bennem, mert a megázott kapuk és palánkok mint a fekete gyászdrapériák sötétitnek majd előttem. Ilyenkor azt hiszem, hogy a földfalú házakkal én is beleroskadok a sárba, sötétségbe.

*

Nem minden könyvet vehetek meg, mert nem áll módomban. Amikor csak lehetséges, könyvet veszek és állandóan olvasok könyvtárból. Egész világot pótol nekem a könyv. A középiskolában a könyv hovatovább gyűlölt valami lett, amelyből csak be kellett vágni a leckét, lakkor jól feleltünk. Nem ismertük meg a könyvek-nyújtotta világot, nem beszéltek a sikoltó, a harcos, a feltáró könyvekről. Mikor ilyen nagyon mai egyszerű, komoly témáról irt egyik osztálytársam, aki a gépek, munkások viszonyát, a munkanélküliséget és a kapitalizmust fejtegette, az alacsony, kopasz tanár ráírta dolgozatára, hogy számárság. Természetes, hogy üres marokkal küldött el bennünket ez az ember és magunknak kellett belenézni a könyvekbe. Ma egy vidéki, u. n. „társasági” embernél voltam, aki a könyvekről beszélt, majd megwmtafcta könyvtárát: vagy 40 kötet volt benne, egyforma kötésben. Nézem a könyveket: 40 kötet vászonba kötött *Színházi Élet*.

Visszaültünk az asztalhoz, rágyújtott, engem is megkínált.

— köszönöm, egyáltalában nem dohányzom.

— nem is iszik?

— sose ittam.

— na hallja! Nem is társasági ember maga!

Nem vagyok „társasági” ember.

*

Ma este jósnő telepedett le az egyik kocsmában és mindenkinek

megjósolja a jövendőt. Egy jósolás ára 20 korona. A parasztek tömegesen mennek hozzá. Én is elmentem: kíváncsi voltam, hogy hogyan is működik egy ilyen jósnő. Előttem egy öregebb parasztember volt a kocsmá kisebb helyiségében. Így történt a jósolás: bekopog a parasztbácsi, hangos „szabad” fogadja őt a szobából. Idősebb nő kel fel az asztal mellől, erősen ki van festve, két orcáján tenyérnyi folton piros festék elkenve.

— jó estét kívánok, Isten hozta bácsika, tessék kéremszépen helyet foglalni és azonnal megjósolom a maga szerencsáját, mert ezért jött egyebár.

Egyetlen mondattal mondta ezt a jósnő.

— igen, ezért jöttem, — **mondta a parasztember.**

— ön mindent meg tudok jósolni.

— igazán? no, erre kíváncsi vagyok.

— majd meglátja. **Adja ide tenyerét.**

Az ember odanyújtja tenyerét, a jósnő cigarettára gyújt, a füstöt összeráncolt homlokkal kifújja és elkezd mondókáját:

— magára **nagy szerencse** vár... maga még boldog lesz ebben az életben... és... hogy is mondjam... sok keserősége volt az életben... de... az élet mindent legyőz... hogy úgy mondjam... és... némi tekintetben... némi tekintetben maga szerencsés jövőknek néz elébe. Én tudom, hogy mit mutat a jövő, én mindent tudok.

Ezzel vége is volt a jóslásnak.

A jósnő a pénzt kérte.

— husz koronát fizet bácsika.

Az ember szó nélkül tovább akart állni, de újra megállította:

— husz koronát fizet, bácsika.

— honnét **fizessek én** magának husz **koronát? Nincs egy vasam se**

— hát miéért nem mondta ezt maga... maga szerencsétlen. Akkor másképpen jósoltam volna magának.

— maga azt mondta, hogy maga mindent tud. **Noshát, akkor azt is kellett volna tudnia, hogy nincs pénz a zsebemben.**

Azzal kiment az ember.

*

Két napja szól a szél. Mindenfelé síkság terül el, zúg és sikoltozik rajta a szél, amely a fák koronáit folyton egy irányba csavarja, ezáltal törzsük megreped és kipusztul. Meztlábás legénnyel találkoztam: megkérdezte, hogy hol van a bikaistálló. **Megmondtam neki és megkérdeztem hogy miért kérdezi?**

— messziről jövök, X községből, szolgálatot keresek. Ma éjjel ott szeretnék átadni, mert senki sem ad szállást. Mindenki csavargónak, gyilkosnak és tolvajnak néz.

— most akar elszegődni?

— most, **mert kellene** egy pár csizma. Hallom, hogy az egyik háznál lenne szállás.

— lehet, **hogy adnak. Menjen oda és** kérdezze meg. Minden jót.

— isten vele.

Elment a legény. Nyulánk alakja volt, mellén a szőrök jobbra-balra kúszálódtak, **nadrágja** fenekén nagy lyuk volt. Néha egyik kezével összefogta a lyukat és úgy ment tovább.

Estefelé megint találkoztam vele.

— no, rendben van?

— igen. A bikaistállóban fogok aludni. Ennivalót már koldultam;

- kinél keresett szállást?
- X embernél.
- ott szép lány is van a háznál.
- nem kell.

Fekete kezével lelegyintett a fekete föld felé.

—nem kell. Örülök, ha enni kapok és örülök, ha istállóban meghúzodom. Az állatok nem mondják, hogy tolvaj vagyok, nem kérdezik rögtön, hogyhát melyik fogházból jövök? Lány? Lánytest? Nem kell, uram, nem kell, mert gyenge vagyok. Káposztatorzsától, répától, meg kinthagyott uborkától nem lehetek erős. Nincs is gerjedmem. Munka kell, munka!

Szinte borzongtam a szélben. Azt hittem, hogy tréfás szót szólok neki, tréfával üti majd el, de, ime: egy ember sorsa, aki ebben a csipős időben mezitláb szaladgál a falvakban, hogy munkát kerítsen. És nem kell neki a lánytest, mert gyenge. Este is a legény magas alakja lebegett előttem.

*

Tanítóismerősömnél jártam. Késő éjjelig beszélgettünk, miikor ijedt baj támadt a községben, mert két nagy dohányszárító égett. Mindenki szaladt a tűzhöz. Amint odaértem, láttam, hogy az emberek körülállják a tüzet, ajkukat a vasvillára támasztják és nézik a tüzet. Oltásról, víz-hordásról, jajgatásról, emberi fájásról szó sincs. Ropogva ég a szárító, gerendák omlanak, füst maródik: az égre: de senki sem olt. Kérem az egyik álldogáló embertől:

- miért nem oltják, hiszen minden megég!
- Az ember rámnéz, látja, hogy idegen vagyok és így szóli:
- ami mögégni való, hadd égjön is mög.

Ilyen tájszólással mondta és továbbállt.

Ijedten, kérdően néztem ismerősömrre. Az megnyugtatót:

— ebben a faluban már régóta így van ez. Bebiztosítják, aztán nyugodtan felgyujtják. Ujabb biztosítást itt már nem lehet kötni, ez a tűz még a régi biztosításból való.

Másnap végignézttem a falut: szerhás házak helyett minden ház pirosccserpes volt. Falumban ilyesmit nem ismer a nép, ott rettegnék, hogy a biztosított házról leéghet a fél falu. Igazuk van. Itt csak a biztosítási összegig látnak a szemek, hát hadd égjen meg, ami meggyulladt. Parasztvilág.

*

Negyven hold földje volt az öregasszonynak, gyermeke nem volt, gazdagodott, egyre jobban fősvénykedett. Hatvan éves koráig egészséges volt, hatvan éves korában megbetegedtek a veséi és orvost hívattott. Másnap, harmadnap és minden nap elhivatta az asszony az orvost, hogy gyógyítsa meg őt. Az orvos nem is egyszer kérdezte tőle.

— néni, miért nem ápoltatta, kezelte magát előbb? Most már nagyon nehéz valamit is tenni. De azért mindent megteszek. Az asszony hallgatott, csak belseje rágódott, mert meg akart gyógyulni: kibíratlan volt számára a fekvés. A penészes szobában siri nedvesség volt, a piciny ablak mintha sirkamra lett volna. A szomszéd ház szomorú szerhája mintha szemfedőként mindjárt ráborulna. Egyre erősebbek lettek a vesegörccsök, egyre idegesebben hívatta az orvost. Egyik este szinte őrzöngve küldött az orvosért.

- doktor ur...
- tessék.

— doktor ur, nyúljon a fejem vánkosa alá, ott van egy kis ládika, vegye csak elő.

Az orvos benyúlt a beteg vánkosa alá, majd lenyúlt a portó szalmaszákba, onnét előhúzta a kis faládikát. Az asszony ezalatt leoldotta nyakáról a piszkos pántlikát, amelyen kis kulcs függött és odaadta az orvosnak, hogy nyissa ki a ládát. Az orvos kinyitotta: egymás élire állítva ott szorongtak az ezresek. Az orvos bámult, nem tudta, hogy mit szóljon.

— doktor ur... **vegyen belőle. Annyit vegyen, amennyit akar**, csak gyógyítson meg ez egyszer! Ha akarja, kihányom pénzem a ganajra, csak gyógyítson meg....! No, gyorsan vegyen belőle, rendelje meg a legjobb orvosságot, csak hamar... Hátha ez segít rajtam? Borogattam magam, feküdtem, imádkoztam, éjjel-nappal imádkoztam, semmi sem használt. Maga is mondogatta, hagyhat sokba kerül, sok kiadása van, drága az orvosság. Vegyen el annyi ezrest, amennyit akar, csak biztosan gyógyítson meg.

— nézze néni: a vese olyan szűrőféle. Ha az elromlik, **hajos újjal** pótolni. De megteszem, megpróbálom.

És beleszorította két ujját az ezresek közé és néhány darabot magához tett. A sirkamrában ottmaradt a hánykolódó beteg, akire nem-sokára ráborult a szomszéd szerha szomorú szemfedője.

*

Sovány, törődött, szakállas ember állított meg egy szóra.

— azt akartam mondani a tanító urnak, hogy legyes szives írjon nekem néhány sort.

— hová?

— az ujsághoz.

— nagyon szivesen. Mit óhajt az ujságtól?

— írást **akarok beküldeni**. Olyan írást, amelyben az áll, hogy egy szép leányt keresek magam mellé, mert így nem bírom tovább az életet. Tudja megmondom, de senkinek ne mondja el, hónapokig nem talállok leányt vagy valakit, aki bárki lenne, csak ne lenne férfi.

— és hogyan akarja azt az írást? Mikor? Melyik ujságnak? Aláírás, hozomány, mint ilyenkor szokás.

— rögtön. Mindegy, hogy melyik ujságnak. Hozomány kell. Sok. Nagyon sok. Szegény vagyok, abból szeretnék élni.

Nagy nehezen leirtuk a hirdetés szövegét, de a hirdetés díját semmiképpen sem volt hajlandó bélyegben, vagy pénzben beküldeni.

— Jó, lehet **rövidebb** hirdetést is feladni **Mondjuk 10 szóból fog** állni az egész — mondtam neki.

— azt nem lehet. 10 szó az semmi. Én le akarom írni, hogy ki vagyok, mi vagyok, hol lakom, milyen a házam, hogy az a leány ne gondoljon akármit.

Elrémültem, mert milyen házat írhat le? Sötét udvar, szomorú szerhacsurgások, a házfal mellett egy csomó törött üveg, egy csomó rózsás edény, meg piszokrakások. És milyen lehet a szoba? Az is szomorú lehet, másmilyen nem lehet. Gerendák, egy sublót, két tűzoltó-korbelti fénykép, vagy pedig egy K. u. K. katonakép a lovon, ahol a fényképet csak úgy kell beragasztani, ahol a fénykép feje előrenéz, a lovas pedig felénk közeleg.

Megírtam neki a hirdetést, azzal elment. Lehet, hogy feladja, de lehet, hogy nem adja fel, de házat kicsinosítja, mert egy idegen lányt vár bele, akit nem is ismer, akit szeretne ez a szőrös, marcona ember.

Olyan rettenetesen elidegenedhet az ember a mostoha körülmények között!

*

Elállt a szél, minden csendes. Szinte az emberek is alig járkálnak ebben a faluban. Csak a házak állnak némán, csak azok jelentik, hogy emberek is élnek alattuk. Még a füst is olyan ráérősen lombul az ég felé. Ez a mozdulatlanság. Autók sem járnak, mert az út sáros. Se vásár, se bódés kocsi, se egy vándor. Minden kihalt. Egyetlen savószínű vászon feszül előttem, amelyen semmiféle jel nincs.

A ROMÁNIAI IPAR ÉS JELZŐSZÁMAI

Irta: BÁLINT ISTVÁN (Bucuresti)

Ipari téren a külföldi tőke Óromániában a Világháború előtt szinte kizárólag a petróleum iránt érdeklődött. (Másirányu szerepét korábbi dolgozatainkban érintettük.) Egyébként Óromániát exportárú piacának tekintette s ezért a román tőkésosztály első iparalapítási terveit súlyos retorziókkal igyekezett megheiusítani. (Pl. Ausztria-Magyarország vámháborúja Óromániával.) A fordulat a Világháború után következik be, amikor a külföldi tőke a romániai iparvállalatok létesítésébe és finanszírozásába kezd s beözönlését meggyorsítja a Romániához csatolt új területek iparvállalataiban való régi jelenléte. A külföldi tőkét a kulcs helyzetű nagyipar, mindenekelőtt a monopóliumok érdeklik. Különben a román ipar fejlődését a Világháború előtt több körülmény gátolta. És pedig: 1. Órománia tőkében, valamint ipari nyersanyagokban való szegénysége (főleg a szén és ércek hiánya). 2. Az előzőknél még nagyobb mértékben külpolitikai gyengesége s korabeli hatalmas földbirtokososztályának ellenállása az iparvédelemmel szemben, amely a román mezőgazdasági kivitel a megtorlások veszélyének tette ki. A Világháború viszont Erdély és Bániság révén meghozta a hiányzó nyersanyagokat a viszonylag fejlett ipari bázisokkal, megerősítette Románia külpolitikai helyzetét s biztosította a polgári rétegek hegemoniáját. Mindezek következményeként a román ipar gyors fejlődésnek indul. (A csatolt területek ipara egyidejűleg az új piac következtében hatalmas versenytársaktól szabadul meg.) Az ipar és a bányászat fejlődését védővámok, ipartámogatási kedvezmények (adó-, szállítási-kedvezmény, olcsó ipari hitel, stb. segítik elő, valamint a nagyipar állami megrendelésekkel való ellátása. Az így elősegített fejlődéssel egyidejűleg azonban fokozódott az iparnak a protekcionizmustól való függősége, ami néhány nagyipari vállalat esetében valósággal az állammal való összenőtttségig terjed. Jellemző példája ennek a szénbányászat és a vasipar, melyeknek főmegrendelői mai napig is az államvasutak és a közintézményeik, s több más nagy vállalat, melyeknek részvénytöbbsége állami kézben van, bár az állam beavatkozási jogai a magán részvényeseknél kisebbek.

A Világháború befejezésétől a gazdasági válságig terjedő romániai ipari szakaszt élesen elválaszthatjuk a gazdasági válsággal bekövetkező új szakasztól. A válaszfalat a fejlődés ütem- és minőségbeli változásai képezik. A válság következtében beállott ipari fellendülés' egyenesen ugrásszerű.

A gazdasági válság előtt a legfontosabb iparcikkek terén a román

ipar Románia áru fogyasztásának jóval kisebb részét fedezte, mint a behozatal. Kivételre csak a petróleum- és fatermelés s félkészítményeik kerültek. A könnyűipar harmadrendű tömegfogyasztási cikket, a nehézipar egyszerűbb termelőeszközöket (mezőgazdasági szerszámokat, vasúti- és építőanyagot) gyártott. A gépgyártás alig csírázott. Románia ipara a válság előtt főleg a tömegszükségleti cikkek, s az egyszerű termelési eszközök önálló termelésére való áttérés stádiumában, s annak is egy kevésbé előrehaladott fokán állt. Meghaladását késleltette a Közép- és Nyugat-európai iparállamok versenye, s minden védővámot áttörő technikai és pénzügyi fölényük. (Teljes kirekesztésükre a várható retorziók s Románia osztályviszonyai következtében gondolni sem lehetett) Ezt a fejlődési szakaszt világosan visszatükrözte a tulajdonképpen készárukból s a könnyű ipari-gépekből álló behozatal. Ebben a szakaszban, ha közvetve nagy szerepet is játszik az állam, mint a nagyipar főmegrendelője és növekvő szerepet az egyes iparágak előtt megnyaló piac úgy a válság előtt, mint a válság után a kivitelező iparágak, a mezőgazdaság, a petróleum- és a fa-kitermelés a román ipar piacának tényleges alapja.

A válság első lendülete kiélezte a külföld versenyét és visszavetette a román ipart. Mivel a válság első éveiben az állam bevételei váratlanul nagy hiánnyal zárultak, az állami megrendelések hirtelen megfogyatkozik, a már leszállított megrendelések pedig kifizetetlenül maradtak. Ez különösen a nehéz- és textilipart érintette. Am amidőn a pénzügyi válság a pénzrendszer megrendüléséhez érkezett el, az ipari termelés a válság egészének menetével ellenkezően hirtelen fellendülésbe csapott át.

A *Korunk* novemberi számában rámutattunk Románia gazdaságának a nyugati pénztőkétől való függőségére. Megemlítettük, hogy az állam, külföldi kötelezettségeinek eleget teendő (a csökkenő külkereskedelmi többlet és a Leu-stabilitás megvédésének kényszere mellett) kénytelen volt devizakereskedelmi és behozatali korlátozásokat életbe léptetni. A külkereskedelmi korlátozások 1933–34. folyamán szinte áthághatatlannokká válnak s a külföldi ipar versenye megbénul. 1932 végétől kezdve a román ipar egyre védettebb helyzetbe jut s így a piac kizárólagosan a kezébe kerül. Így indulnak meg ismét a már csőd gzélén álló román ipar kerekéi s az ipar urai ennek a tőlük független körülménynek köszönhetik, hogy most az egyéni kezdeményezés és egyéni „szervezőképesség” csodatévő erejével dicsekedhetnek.

*

A román ipar itt következő 1933 végéről és 1934 elejéről származó jelzőszámainak a mai tényleges helyzet 10–20 százalékkal kétségtelenül meghaladta, az egyes iparágak arányát és fejlődésfokát hozzávetőlegesen azonban mégis visszatükrözik.

A romániai iparvállalatok száma 1933 végén 3487. Ebből az élelmezési iparra 1029, a faiparra 651, a textiliparra 519, a fémiparra 388, a többi iparágra 907 gyár illetve üzem esik. Az iparba befektetett tőke 39 milliárd. Ebből az élelmezési iparra (malom- és textilipar) 10,5, a fémiparra 6, a textiliparra 5,5, a vegyészeti iparra (beleértve a petróleumfinomítást) 8 milliárd esik. (1934-ben a fém- és textilipar javára eltolódás mutatkozik.) A bányászatra (beleértve a petróleumkitermelést) nem rendelkezünk elfogadható adatokkal.

A gyáripari munkáslétszám a Gyáriparosok Országos Szövetségének adatai szerint mindössze 163 ezer. Ezt a számot némelyek a romániai munkásság tényleges létszámaként tüntetik fel, hogy reg-

ressziv meggondolásaikat az „elhanyagolható mennyiség” hangoztatásával mentessék. Ám a közlekedés-szállítás, bányászat, petróleumkittenelés, állami- és községi-közüzemek, építkezések körében alkalmazott munkások száma ugyanakkor legalább 250 ezerre becsülendő, s a ma még jelentékeny kisipar munkáslétszáma is eléri a fent közölt gyári munkáslétszámot. Ha ehhez hozzávesszük a hivatalosan 600 ezerre, mábanbecslések szerint legalább 1 millióra rugó mezei munkáslétszámot (nem is említve a munkanélkülieket) úgy a romániai bérmunkásság minden bagatellizáló törekvéssel ellentétben igen jelentős társadalmi réteg.

A motorikus hajtóerő 529 ezer lóerő. Átlagosan egy vállalatra 157 lóerő, 11 millió 750 ezer lej tőke és 68 munkás esik, ami a román ipar elég nagyfokú összpontosítottságáról tanuskodik. A termelés valóságos megoszlását illetőleg a termelés döntően erőteljesen alkalmazó nagyüzemekben összpontosul. Legnagyobb a koncentráció a vegyészeti- és nehéz-iparban. A bányászat és a **szállítás** méreteire nem rendelkezünk adatokkal, viszont e termelési ágak technikai alkatából következtethetően összpontosítottságuk nagyobb a gyáriparénál.

Az üzemi koncentrációnál nagyobb a tőkekoncentráció, illetve a finanszírozás ellenőrzése. A főbb iparágak — kivéve a textilipart — pár tröszt kezében összpontosulnak, illetve kartellizálódva zavartalan monopolhelyzetet élveznek.

A nagyipar és nagybankok érdekközössége szembeűnő; ugyanúgy a monopolizáció összenőttsége az állammal. Különösen céltudatosan segíti elő a tőkekoncentrációt az új banktörvény, amely a kisbankokat vagy valamilyen nagybankba való beolvadásra vagy likvidálásra kényszeríti, másrészt új bankok alapítását kisebb városokban 10 millió Lei, nagyobb városokban 20 millió lei alaptőkeminimumhoz köti.

A bányászat és a gyáripar termelési indexe:

	1927	1932	1933	1934
Gyáripar	100	94.5	114.2	148.7
Bányászat	100	166.5	167.1	183.0

A bányászat növekedése a petróleumtermelés növekedésére vezethető vissza s ennek oka a nemzetközi háborús feszültség. 1934 második feléig a termelés globális értékének növekedése a nagykereskedelmi árak csökkenésével halad együtt, alttól kezdve az árindex emelkedik, — A négy legnagyobb iparág termelésének értéke (millió Leiben):

	1933	1934	növekedése %-ban
Élelmiszeripar	9329	9900	6.1%
Textilipar	7300	8300	13.6%
Nehézipar	5240	7270	38.7%
Vegyészetiipar	6597	6850	3.8%

E négy iparág a termelés egészének 81.1%-a. Mig az élelmiszeri ipar csekély termelésnövekedése áremelkedés eredménye (1934 folyamán a felbomlott cukorkartell helyreáll, stb.) addig a másik három iparágban árcsökkenéssel együttes termelésnövekedést tükröz vissza a kimutatás.

A romániai ipar 1933-tól kezdve gyors tempóban foglalja el a behozatali korlátozások következtében a külföldi helyét. — A behozatali részesedése Románia áruellátásában:

	1924	1929	1933
Textilárúk	71.8%	—	40.5%
Nehézipar	60.5%	—	44.2%
Üveg.	—	50.0%	15.0%

1934-35-re vonatkozólag idevágó kimutatással nem rendelkezünk, viszont a termelés értékének kimutatása elárulja, hogy az önellátó irányzat megerősödött.

A román Konjunkturakutató Intézet adatai szerint az ipari munka termelékenysége 1924-25-höz viszonyítva 1932-33-ban a vegyészeti iparban 200, a textiliparban 88, a nehéziparban 87, a bőriparban 82, az élelmiszeriparban 72 százalékkal növekedett. Az egyes munkásra jutó tőkerész 1927-ben 184.600, 1933-ban 215.600 Lei. A termelékenység növekedése ezek szerint *inkább* a munkás fizikai teljesítményének fokozása, mint az állandó tőkerész emelkedésének a következménye. A legelterjedtebb racionalizálási mód a *Bedeaux*. Természetesen egy ilyen mértékű racionalizálási állandó munkástartalékhadsereg keletkezéséhez vezet, amelyet felduzzaszt a falvakból a városokba áramló szegényparasztság.

A válság közben bekövetkezett ipari fellendülés minőségi szempontból is fejlesztette a termelést. A tömegfogyasztási cikkek s az egyszerű termelőeszközök iparának teljes kifejlődése mellett gyors ütemben fejlődik a finomabb minőségű fogyasztási- és luxus-cikkek, továbbá a mind komplikáltabb termelőeszközök, szerszámgépek és motorok ipara. A feldolgozó ipar mindinkább felöleli a munkafolyamat összes fázisait a nyersanyagfeldolgozástól a kész áruig, a vasbányásztól a durvább robbanómotorokig, a nyersgyapjútól a kifogástalan minőségű szövetig. A romániai ipar a tömegfogyasztási cikkek s az egyszerűbb termelőeszközök önálló termelésére való áttérés válság előtti stádiumából a tömegfogyasztási ipar önálló termelésének befejező stádiumába s a termelőeszközök gyártásának viszonylag előrehaladott fókára jutott el. A fejlődés mennyiségi teljesítő képességét azonban mindig a korlátozott felvevőképességű piac viszonyában kell érteni.

ÁBRÁND EGY VÁROSI UDVARON

Írta: KORVIN SÁNDOR

*A fukar házfalak között
az udvar szűkös álom.*

*Szunnyadó, hideg négyszögén
vergődik ifjuságom.*

*Oly szűk itt minden; szögletes;
s a szárnyalót bezátja.*

*Sarkában kuporog a bus
alázat félszeg árnya.*

*A szél is oly alázatos;
másutt tán zászlót lenget, —
itt házi munkát végez és
A gyermeknek is enged.*

*Fehérnemű gyoics fellegét
ringatja alászállva.*

*A gyermek sárkányával leng
a tűzfal magasába.*

*Kimért és vakolt szirt e fal.
Vigyáz a feltörőre.*

*Gyermeki sárkány s ifju szív
kőmellű börtönőre.*

*Itt ülök... Lanyha fény locsol;
a pillantásom kószál,
s az udvart hű figyelmivel
beszövi, mint a pók-szál.*

Verdeső gally, lóbázó rongy
 a a szálat megbibálja, s
 s a könnyű hálón fölremeg a
 a csöpp mosónő válla.

Mióta mos? Hány éve márt
 Ma is; holnap és mindig.
 Száradó ingek ujjai
 titkos jelekkel intik...

Hajába költözik az ősz;
 s s ő mos csak — összetörve,
 A A gyermek felnő, elbukik
 s s egy udvart sétál körbe-

kkörbe; mint élő mutató
 Trója a lassu percet.
 É És vele ifjak, öregek,
 a akiket vasravertek...

De nem!... E fájó megadást
 én fonom életükre.
 És alázatuk megaláz,
 mint cinkosságom tükre.

Szőjje az álmos szögletek
 prédaleső takácsa,
 a pók a hulló életek
 hálóját elmélázva, —

de nem az ifju képzelet!
 Az megfürdik a napba'
 s a hálón akadt sorsokat
 suhogva fölragadja.

Óh, felhőkkel vetélkedő
 ábrándom, büszke sárkány!
 Te vagy a fénylő zendülés,
 mely győz az udvar árnyán.

NŐK A MAI MAGYAR IRODALOMBAN

Irta: MÁNDY TERÉZ (Budapest)

Sokan vannak még ma is, akik lekicsinylően teszik félre a nőírók könyveit. Miért? — Oszlassuk el azokat az előítéleteket, melyek e kérdéshez fűződnek. Hisz a férfiaktól átvett „igazságok” terjesztésében, a nők helytelen láttatásában maguk a nők segédkeznek. A modern lélektan egyik szakirója szerint: „A női egyéniséghez látszólag konstitucionálisan tartozó teremtő és iniciatív készség hiánya sokkal inkább szexuális elfojtásokra és a belső küzdelmekre lekötött energiák inkomomijára, mint valóban fennálló tulajdonságokra mutat”. Tehát a felszabadult, gátolatlan életösztönű nő éppen olyan munkára képes, mint a férfi. De! — a nők nagyrésze nem áll még ennek a teljes felszabadultságnak a fokán. A felszabadultság még csak látszólagos, még csak külsőség! Teli gátlásokkal, konfliktusokkal, belső küzdelmekben őrlődnek. A nők nagyrésze ezeket a lelki vívódásokat írja le — önéletrajz-ként, naplólalakban, levélformában vagy akár harmadik személyben. A mai nőírók lényegében nem fejlődtek messzire a Baskircsev Mária naplójától. Legtöbbjük nem látja meg az önmagán kívül álló dolgokat, nem tudnak önmaguktól elszakadni, munkáik teli kóros problémákkal, beteges meglátásokkal. Persze a férfiírók munkái sem duzzadnak az egészségtől és életerőtől. De mégis, a nők nagyobb hányada ad irodalomként az olvasó számára érdektelen önvivódásokat. Kétségtelenül, nemcsak ott van a hiba, hogy a női tehetséget az évszázados elnyomás, az ösztönök kényszerű elfojtása elsorvasztotta és hogy a nők pszichicailag még nem szabadultak fel, hanem a baj ott van, hogy a mai társadalom konzerválni igyekszik ezt az állapotot. Felszabadult, tisztalátású írásnak nehezen akad kiadója; mert azok a gátlások, melyek a nő tehetségét megbénítják a mai társadalom ideológiai támaszai. Szükség

van arra, hogy nőírók munkái fektessék alá a mai erkölcsöt, nők örökösjeinek a házasság szentségén és nők hitessék el a nőkről, hogy azok passzív, türelmes, alázatos báránycsók, önfeláldozó angyalok, vagy elhajzott bestiák; hazug, számító, hűtlen démonok. A nőt úgy láttatni, amilyen, se nem angyal, se nem ördög, hanem ember: ösztönlény és társadalmi lény, akinek a munkafolyamatban a férfi mellett van a helye és akinek a férfiakkal egyenlő joga van az élet minden síkján. A nőt így láttatni nem áll a társadalom érdekében. Mindezek a körülmények a magyar nőirodalomra fokozott mértékben érvényesek, hisz nálunk a férfi irodalom is fejletlenebb, mint a felszabadultabb országokban. A magyar irodalom és egyben a magyar nőirodalom lényegében ugyanazokat a hullámokat tünteti fel, mint a külföldi, legfeljebb csak több a hullámtörés, több a nehézség, több az akadály, nehezebben bontakoznak a tehetségek.

A mai magyar nőirodalom tulajdonképpen *Kaffka Margit-tal* kezdődik. Ő szakít a múlt század szentimentális szerelmi lírájával és szalóncsicsergéseivel; ő ad hangot a kor nőemancipációs törekvéseinek. Az első nő, aki nem a férfiak szövegét veszi át, hanem van új mondanivalója: tudatosítja azt, ami nemzedékek nőinek a tudata alatt élt. Míg *Szabóné Nogáll Janka* 1903-ban a *Szerelmes asszonyok* című novellagyűjteményében még mindig csak azt bizonyítja, hogy szerelem; nincs több, csak egy... Kaffka Margit *Levelek a zárdából* című írása már lázadzik a helytelen nevelési rendszer ellen, melyben a hibák gyökerét látja. Kaffka központi problémája az anyagilag és társadalmilag kiszolgáltatott magyar középosztálybeli nő helyzete és felszabadulási küzdelme. Kétségtelenül Kaffka is lényegében az őt emésztő problémákat akarta irodalmi síkon tisztázni, de ez összeesik a korszerű mondanivalóval, másrészt meglát magán kívül mást is: a magyar vidéki életet, a magyar dzsentri pusztulását, a háború borzalmát, az októberi forradalom szükségszerűségét.

A magyar nőirodalom nem fejlődött Kaffka óta, és mégis kevesen olvassák ma már, nem mintha az általa felvetett problémák azóta elintéződtek és aktualitásukat veszítették volna. Kaffka problémái fennállnak, csak más fejlődési szakaszba kerültek. De ugylátszik, hogy a mai olvasóközönség tényleg szívesebben menekül a történelmi multba és szívesebben veszi azt a happy-endes romantikát, melyet az írók és író-nők legnagyobb része feltálal. Másképp nem tudjuk megmagyarázni azt, hogy *P. Gulácsy Irén*, *Erdős Renée* sőt! *Bródy Lilli* is olvasottabbak, mint Kaffka.

A mai magyar nőirodalomról nehéz átfogó képet adni. Itt vannak még a régi és nap-nap után jelentkeznek a fiatalok. Itt van pl. a 72 éves *Szakra* (gr. Teleki Sándorné), aki verses önéletrajzában találóan mondja: „Dehát ez már úgy van: ők engemet unnak, engem meg szívből rémitnek az ujak. Rémitnek, mert sajna! más nyelven beszéltünk, alig hihető, hogy egy csillagon élünk. — Vágyaik ijesztők. Céljaiktól félek — talán mert nem értem (Vagy más a mértékem?) — Hiszen, ami nekem, Szépség, Szentség, Szárnyak, az nekik csak gátolás, unva, unott béklyó, éppen csak elég jó, hogy az öregeket miattuk nevéssék, miattuk megvéssék.” Persze nem lehet csodálkozni azon, ha *Szakra* azt írja, hogy: „a monogám nő évezredek feljajdulása, tiltakozása a poligám férfi évezredek árulása ellen”, vagy ha ilyeneket mond a férfitel: „az egészen más, ha én vagy maga lépek félre! Mert ne feledje, hogy maga az asszony, a feleség, az anya.”

A régi írógenerációhoz tartozik *Szederkényi Anna*, az első magyar

hivatásos ujságíró, aki *Toll*, — a nő kezében című írásában a következőképpen nyilatkozik: „Nagy ur a toll. Nagyhatalom. Tud-e vele élni a nő? Akarja-e felismerni, hogy mivé lehet nemzete életében, ha tehetséget kapott. Érti-e tollal a kezében, hogy ez nem cafrang, selyemrongy, külső disz, nemcsak eszköz a hir, a dicsőség és az anyagi célok felé, hanem elhivatottság. Eszköz, hogy a nóból ne csak a „nagy nő”, hanem, a „Nagyasszony — Nagyasszonyunk” lehessen.” Szederkényi Anna valószínűleg jól harcolt ez irányban tollával, mert pl. az ő kezdeményezésére részesítik Szent István napján nemzeti jutalomban az ország legtöbbgyermekes anyáit.

Sokan vannak még régiek: *Dánielné Lengyel Laura*, *S. Bokor Malvin Ritók Emma*, a még férfinéven író *Vándor Iván*, stb., akik több évtizede ontják a regényeket, novellákat, cikkeket. Rég beérkezettek még: *Beczássy Judit* és *Kosáryné Réz Lola*, akinek legújabb kötetéről írja az *Uj Idők*, hogy a szegényember nehéz életéről úgy szól, hogy az nem lehangoló és nem felháborító, hanem az ember „szinte megirigyli azokat, akiknek napjai egyforma aprógyöngy módjára folydogálnak az Ur kezében a bölcsőtől a sirig.”

A legtermékenyebb és a legnépszerűbb író kétségtelenül *Erdős Renée*. 1931-ben 30 éves írói jubileuma alkalmával 30 kötetben adták ki műveit. Munkáinak száma azóta is emelkedett és népszerűsége nem csökkent. Utolsó könyvéből, a *Szent György vára* című regényéből próbáltuk megérteni, hogy mi az, amivel magához vonzza az olvasóközöniséget. Mit ad itt Erdős Renée? Először is romantikát! Magas sziklacsúcon épült tornyos lovagvárat, bolthajtásos termekkel, tekervényes folyosókkal, titkos ajtókkal és elásott kincsekkel. Persze gyakran van holdvilágos éjszaka, amit a bagolyhuhogás és a denevér szárnycsattogtatása csak még misztikusabbá tesz. Nagy szenvedélyek lüktetnek, de csak lüktetnek, mert kiélésük a polgári erkölcsbe ütközne. Erdős Renée tehát az erotikát szentimentális sziruppá higitja és azt írja, hogy „megcsókolták egymást hosszú, boldog csókkal, a hold fénye alatt, a Virágillatban, a víz susogásában.” Erdős népszerűségének másik kelleke: a vallásosság. Van templom, kápolna, fészület, az emberek folyton imádkoznak és várják: hátba csoda történik. Az Erdős regény kelleke másrészt a detektívregényszerűség. Gyilkosságok, véres bonyodalmak! És végül: a magyar dzsentriélet és a diplomácia világának illuzióteli ábrázolása. — Erdős Renée irodalmi pályájának különböző szakaszai vannak. Az elfojtott erotikus vágyak tolmácsolásával vált népszerűvé. Aztán következett a katolikus vallás felvételének és a vallás-erkölcs hirdetésének korszaka. Mostanában egyszerűen üzleti szempontú regényeket ír, jól mendzseli magát, mindig fut valahol egy folytatásos regénye, mindenütt jelennek meg novellái, versei. Valamelyik nyilatkozatában azt írja: „mi, írók osszerezzünk magunkban, ha az elfelejtett könyvekre gondolunk az jutván eszünkbe, hátha a mi könyveink valamelyikével is megtörténhet ez az eset”. Ugyáltszik Erdős Renée már érzi könyveinek sorsát...

A másik népszerű író *P. Gulácsy Irén*, akit Szabó Dezső *Irodalom és történelem* című tanulmányában „a mors Hungarica tömör markotányosnéjának nevez, aki Singer üstben szabályszerűen főszereket bőlevű gulyást főz a magyar temetők hulláiból”.... „És a minden felelőségtől elriadó — idézzük Szabó Dezsőt — „a magyarság minden problémájához gyáva középosztályú csökevény — nagyon hazafiasnak, turánosan magyarnak duzzasztja a lelki pocakját, ha ezt a mákábris lőrét zabálja. Hogy szakadna meg belé!” Tény az, hogy a Fő-

városi Könyvtár évkönyve szerint a legolvasottabb könyv Gulácsy *Fekete vőlegény* című regénye volt. Másik két történelmi regénykoloszsusa a *Pax Vobis* (a Rákóczi-féle szabadságharc körképe) és a *Kallói kapitány* távolról se olyan népszerűek. Pedighát az utóbbi egy daliás várkapitány halálmegvető szerelmének diadalmas története. Ez valóban jó csemege azoknak, akik szeretik a romantikus olvasnivalókat, vagy talán a romantikus történet mégse ellensúlyozza kellőképpen a végletekig menő pontossággal megírt történelmi keret unalmát?

Népszerű még *Tormay Cecil*, aki a *Régi ház* biedermeier romantikájából a regresszív politika síkjára lépett, Ő szervezte meg az asszonyok ellenforradalmát és ő hívta életre a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségét, a *M. A. N. Sz.-t*, melynek örökös, országos elnöknője. Az 1918–19-es éveket gyalázó *^Bujdosó könyv-e* 5 kiadást ért el. Lapja, a *Napkelet* jól prosperál. Mostanában ő is nagyrészt történelmi regényeket ír és Assisi Szent Ferencet fordítgatja. Egyébként főleg külföldi babérokra pályázik. Sikerült bevásárolni magát a *Szellemi Együttműködés* nemzetközi bizottságába Curie asszony helyére. A *Napkelet* szerkesztőségi közlése szerint külföldi tartózkodása alatt „a Szellemi Együttműködés nemzetközi bizottságának számos európaihírű tagjával kötött ismeretséget, akik különösen abból a szempontból szóltak elismerőleg a lapról, hogy az képet és tájékoztatást ad az európai érdeklődés középpontjában álló szellemi áramlatokról és irodalmi eseményekről.” A *Napkelet* a jövőben e programot beváltandó „külföldi krónikát” vezet be...

Hogy milyen sok író van Magyarországon, azt megállapíthatjuk többek között abból is, ha a *Napkelet*nek egy évfolyamát végignézzük. Az 1934-es évfolyamban pl. a következő írónők munkáiról jelent meg kritika: Liditt Julia: *Bánató partján*; Brucknerné Farkas Gizella: *Vihar után*; B. Czeke Vilma: *Jézuska kertje*; Dittler Irén: *Az élet álma*; Horváth Árpádné: *Violaszin alkony*; P. Késmárky Róza: *Szent rögeszme*; Kolosy Elvira: *Cipruslombok*, Nagy Méda: *Asszonyoknak üzenem*; Stadler Frida: *Valaki vár engem*; Szilágyi Simon Erzsébet: *Én más vagyok, mint aki voltam*; Tarcsay Gizella: *Buzaszem*; Telléry M. Mária: *Édes tizenhét*; L. Vértes Lenke: *Könnyek kutja*; Zobor Eszter: *Ekerontó Borbála*; Zsigray Julia: *Kristálymuzsika*; Bobula Ida dr.: *Nő a XVIII. század magyar társadalmában*. Az ismertebb írónőkről megjelent kritikákat nem is említjük. Rengeteg nő ír a többi szépirodalmi lapba is, továbbá a képes újságokba, az újságok vasárnapi mellékletébe és természetesen a háztartási-, otthonművészeti-, kézimunka- és divatlapokba. Sok speciális női lap van. Minden politikai és társadalmi iránynak meg van a maga lapja. Kezdjük a sort a Magyar Uriasszonyok Lapjával; a polgári haladók sajtószerve: A dolgozó asszonyok lapja (a demokrata Bródy Ernőné szerkesztésében), a szociáldemokraták lapja: a Nőmunkás (Kéthly Anna szerkesztésében), a keresztény női tábor lapja: a Magyar nő (Schlachta Margit szerkesztésében), a feministák lapja: *A nő* mostanában megszűnt, viszont az Egyetemet és főiskolát végzett nők egyesülete ad ki most egy lapot: *Magyar Női Szemle* címen „szigoruan egyetememes magyar nemzeti világnézet alapján”. A lap egyébként felhívást intéz az egyesületi tagokhoz, hogy készüljenek a farsangkor tartandó Bagolybálra, mert „ha együtt dolgozunk, vigadjunk is együtt”. Másrészt levelezőlapsorozatot indítanak A jelenkor és a múlt híres asszonyai címen. Sok nő ír a pedagógiai, gyermekvédelmi, anya és csecsemővédelmi lapokba.

Valószínűleg az írónők növekvő száma teremtette meg a Magyar Írók Köre megalapításának szükségét. Az egyesület 1927-ben léte-

sült, ma 300 tagja van, ami persze nem jelenti egyben a magyar nő-írók számát. A tagdíj u. i. 12 pengő és hát sok írónőnek nem telik erre. A Magyar írónők Körének továbbá nem tagja Tormay Cecil és a köréje csoportosulók se. Ők u. i. világnézeti alapon állnak és nyilván nem kapcsolódnak egy olyan egyesület munkájába, mely semmiféle világnézetet se ír zászlójára és melynek bárki, még haladó írónő is tagja lehet. Nézzük meg közelebbről a Magyar írónők Körének haladó tagjait. Itt van pld. *Ego*, ki kétségtelenül szociálisizű dolgokat ír ma is, persze messze elkanyarodott már a *Vas Ilona, bátor útjától*. Utolsó regénye a dr. *Barkó Miklósné*, amit a Magyar Hírlap közölt folytatásokban igen jellemzően egy érdekházasság története. A címszereplő a szociális eszmék megvalósítása és a konszolidált polgári élet között lavirozik. Végre is happy-ennel egyezetteti össze a kettőt. — *Várna! Zseni* is; tompított hangon ír mostanában, bár ez alig szükséges ma, amikor a nyomor-ábrázolás, a pacifizmus és az anyaság glorifikálása befogadott verstémák a mai társadalomban. A „baloldali” *Földes Jolán: Mária jól érett* című regénye sokatigérő indulás volt. Egy diáklány ügyesen megirt naplója ez. Izeltőnek idézzük belőle a következőket: „Rájöttem arra, hogy az anya tulajdonképpen a mai társadalom áldozata, A nőket a mai társadalom arra kényszeríti, hogy testüket a tőkével rendelkező férfinek eladják akár a törvényes prostitúcióban, amit a tőkés házasság jelent, akár pedig a törvénytelenben.” Következő, *Férjhez megyek* című regényével viszont Földes Jolán máris prostituálta magát. A félpengős regénysorozatban jelent meg ez a könyv, melyben a giccs: minden kelléke együtt van: szegénylányok karrierje, jóságos gyáros, dús-gazdag megrendelő, anyagi anyós és happy-endes szerelem, nem is egy hanem négy. Receptet is ad a férjifogásra: légy édesbús, búbajos, szende, andalító!

A legtehetségesebb a haladó írónők közül kétségtelenül *Szenes Piroska*. Drámái feszültségű novellái élményszerűek. Most megjelent *Egyszer élünk...* című regénye: egy medika naplója 1922-23-ból. Önéletrajz ez is, egy nagy szerelem története, de mégis maradéktalanul benne lüktet az ellenforradalom 3. évének levegője. Zalaegerszeg, zsidóüldözések, infláció, munkanélküliség, konjunkturagazdagok, ébredő magyarok, hadirokkantak, tányérsapkások, menekültek, kávéházi forradalmárok, stb. Hogy valóban haladó-e Szenes Piroska? „Nem hiszem, hogy teljesen tisztában lennék a történelmi materializmus mibenlétével”, — vallja naplójában — „a Kapitált elkezdtem, de azután abbahagytam. — Én nem azért vagyok szocialista, hogy maguk vagy akárki más elismerjen annak. Én bizony szégyen ide, szégyen oda, érzelemből vagyok szocialista.”

Haladó írásnak mondható *Szucsich Mária Tavasztól — télig* című naplója, mely a kisvárosi életet: a kasztszerű osztálytagozottságot, az urhatnám nyomort és a zárdai nevelés ferdeségeit vázolja: „Mindig csak azt kell hallani: Jó az Isten! Légy becsületes! Az Isten megbüntet! — de azért mindent úgy kell csinálni, ahogy azt a gazdagok csinálják, mert különben elhúzódnak az embertől. Nekik könnyű szép ruhát venni, nekünk nem lehet másként, csak ha a papa tiltott dolgokat csinál. Bizonyosan ők is tiltott dolgokat csinálnak.” Itt említjük meg *M. Hegyi Ilona Szövlányok* című írását, mely kétségtelenül többet ad a munkáslányok életéből, mint a Mikszáth-díjas Gergely Márta dagályos *Én, Máthé Erzsébet-je*. — Harcos haladó nőíró nem igen van — legfeljebb *Dömötör Teréz* néhány (Korunkban olvasott) novellája és *Csepeli Teréz: Csepel 1917* című írása számítható ide. — Nem ebbe az

összefüggésbe tartozik, de korszerű perspektívájú *Berde Mária és Berend Miklósné*. Ugy Berde Mária *Földindulás* című regénye, mint Berend Miklósné *Lüktető talaj-a* komoly női teljesítmény, ha nem is értünk egyet egyik világszemléletével sem.

És most nézzük az érem másik oldalát, Tul soká időztünk az egyik oldalon. Még azt a látszatot kelthetjük, hogy tulsúlyban vannak az önmagukon túllátó, a külvilág problémáiba kapcsolódó nőírók. Pedig nem! A giccs vezet! A filléres limonádéirodalom, a szirupos regény. Az átlagnőíró olyan regényeket ír, mint pl. Medveczky Bella: *Eszter-je*, ahol adva van egy zseni zseni és három nő; illetőleg adva van Eszter, aki a zseni muzsája szeretne lenni, de a másik két nő cselt sző ellene, mire ő a forróhangú Máriaóhoz megy feleségül. A zseninek most már kéne a muzsa, de már késő, mert Eszter hű marad az urához. — Vagy itt van pl. Megyery Sári: *És könnyűnek találtatott* című könyve. Egy nő küzdelme ez — a könnyű életért. Férje nem tudja eltartani, mit *tehetne* hát egyebet, mint hogy más eltartókat hajszol. Lényegében ugyanez a tárgya Kerék Anna Mária: *Egy férfi, aki nem akar című* posthumus naplójának is. „Sose legyen más életcélod, mint a pénz!” — írja és hajszolva váltogatja a pénzes férfiakat. Két évvel a könyv megírása után öngyilkos lett. Nem csodáljuk!

Érdekes, a modern lélektan szellemében megirt próbálkozás *Zemplényi Klára: Két szoba, hall-ja*. Egy nő dramatizált élettörténete ez. Sűrített jelenetekben mutatja be a ferde nevelési rendszert, mely frigiditásba, majd kényszerházasságba és végül öngyilkosságba kergeti áldozatát. Felületesebb lélektani regénykísérlet *Török Sophie Hinz tanársegéd ur* című regénye, mely inkább a felszíni jelenségeket írja le és nem a mélylélektani rugókat igyekszik feltárni. A felületi lélekábrázolás s helytelen lélektani szemszög, az emberek és dolgok hamis látatása egyébként csaknem az összes nőírókra, de a férfiírók nagyrésztére is jellemző. Hamis hangon szólnak, nem igaz, amit mondanak, emberképleteket és nem valódi embereket ábrázolnak regényben, novellában, drámában egyaránt. Természetesen ez nem zárja ki, sőt! előfeltétele nálunk a pályadíjak megnyerésének és az irodalmi beérkezésnek.

Meg kellene még említenünk számos hamis hűrt pengető női költőt, a hamis „igazságokat” terjesztő nőrovatot, hamis tanácsokat osztogató lelki klinikát üzenetekkel, fogadóórákkal, s végül a nagyrészt nők által művelt s a gyermek gondolkozását ferdítő mese- és ifjúsági irodalmat. Meg kellene említenünk a nők szinpadai szerzeményeit, Melier Rózsi biztató drámai kísérleteit, Hatvany Lilli állítólagos külföldi sikereit és gr. Bethlen Margit darabjainak szinpadképtelenségét. Foglalkoznunk kellene a női ujságírókkal. *Adolf Dresler: Die Frau in Journalismus* című most megjelent könyvében csak három magyar ujságíróról tud: Megyery Elláról, Juhász Sáriról és Szekula Ágnesről. Sajnos több van! Nem győznénk felsorolni. Foglalkoznunk kellene a Megyery Ellák termelte útleírókkal, a számos női műfordítóval és a női szakmunkákkal: Dr. Csaba Margit bibliai idézeteket tartalmazó orvosi Könyveivel, Tomory Viola érdekes parasztpsichológiájával... stb, stb... De sajnos egy cikk keretében nem lehet mindenre kitérni.

Tudjuk, hogy sok mindennel nem foglalkoztunk, tudjuk, hogy sok név maradt ki. Dehát a Magyar Asszonyok lexikonjában mi sem találtuk meg az emigrációban élő valóban tehetséges költőnőnek *Lányi Saroltának* a nevét. Viszont K. Lányi Piroskáról, aki a Magyar Uriaszonyok Lapjának munkatársa és aki a Milliók könyve számára a

Rajta, házasodjunk! című regényt fordította, sok mindent megtudtunk itt. Megtudtuk, hogy 1926 februárjában ment férjhez, hogy Olaszországban, Ausztriában és Németországban utazott, hogy beszél magyarul, németül, franciául és hogy a sportok közül az uszást kultiválja. A lexikonnak van igaza. Ezek a K. Lányi Piroskák a jellemzők a mai magyar nőirodalomra.

HEINRICH HEINE: NÉMETORSZÁG

Átköltötte: FALUDY GYÖRGY (Budapest)

BESZÉLGETÉS — A RAJNÁVAL

*Éjjélt ütött, hogy átlépve a gáton
a holdas víz partjához mentem le,
s az örvények közt egy fehér hullámról
megszólitott t a Rajna Szelleme:*

— „Te vagy, fiam? Régesrég várlak téged;
azt hittem: már nem látom arcodat,
pedig egykor még szűk nadrágban nézted
Düsseldorfnál kanyargó partomat,

*s pajtásaiddal itt jártál a rétek
dús illatában, hol szénát kaszáltak,
s estére még anyád várt vissza téged,
s a Kreuzzeitung nem átkozott vasárnap.*

*Pedig emlékszem: partomon idézted
a kigyúlt idő minden jelszavát,
s germán sörtől vastag nyakunkra kérted
az Arras-i ügyvédet s a halott Jean Marat-t.*

*S a vértől sem féltél és elszavaltad
Saint Justtel: hogy, ha a föld megremeg,
vagy egy buta folyó kiönt s úgy hálnak
ezrével, mint legyek, az emberek —*

*akkor talán ezúttal sem lesz kár, ha
lámpásra húznak negyven herceget,
s ötszáz nemest, hogyha egy Új Világra
hasad az ég a lámpavas felett.*

*Ugy nézted a tricollort, mint az istent,
s vártad, zavaros fejű kisdíák,
a guillotinet s a felelős minisztert,
a parlamentet s a demokráciát...*

De nézd: Maximilien de Rospierriere
már rég lehullt a Gréve terén a bárd,
s bár a tricollort gyakran láttam erre,
hol van a szellem, mely nyomában járt?

Csak a diktátor járt nyomán s a Gárda,
mely Bécsig és Moszkváig ügetett,
s mi németek haptákban álltunk s gyáva
alázattal emeltünk süveget.

De az idő teljéből semmi sem lett,
s míg Európát felverte a vihar,
mi horkoltunk; s a polgár söre mellett
az egyletekben Wotánról szavalt.

Hidd meg, hogy kormányunk méltó e néphez,
s fegyenc testünkhöz illő kelevény,
mert börtönben s csak úgy boldog a német,
ha kancsukát érez a fenekén.

Tudom: hogy Európában már színes lángok égnek,
s halódnak a bankárok, bojárok és basák,
de itt ne lázadj! Tanuld meg: hülyéknek
nem kell köztársaság.

Én — persze — csak demokrata maradtam,
titokban, mert ezt itt nem szeretik,
s búsán folyok medremben, míg alattam
Siegfried kincsét hiába keresik.

De mond: te merre jártál s eszedbe jutnak néha
a düsseldorfi, régi májusok?
Mit csinál **Páris**? Musset, Béranger, és a léha
George Sand és vannak még arra voltaireánusok?"

A víz Szelleme szólt így, fáradtan és köhögve
a holdas hullámok közt, egy örvény közepén,
boros orrhangon s nagy, őszi náthától nyögve, —
és a derék polgárnak eképp feleltem én:

— „Köszönöm, hogy emlékszel még reám, öreg Rajna, —
de hidd el: a Szajjánál szebbek a májusok,
bár azt mondják, fakó lett a George Sand vörös ajka,
s a franciák már régen nem voltaireiánusok

Csukott ablakok mellett, mint carbonári, éjjel,
míg Matild mosolyogva hoz hármunknak teát,
gyakran ülök Baudelare-rel meg Alfred de Musset-vel,
s úgy gúnyoljuk, barátom, a-demokráciát.

Persze: nem a fogalmat, csak azt, hogy mit csináltak
vele Bismarck, a császár s Lajos Fülöp király,
hogy címeiket manapság már csak pénzért kínálnak,
míg a sajtó azt írja, amit a pénz kíván.

Hogy szörnyű csekklap-zápor hull a Palais Bourbonra,
s a képviselők keze fürge, — és nevetős
szemmel néznek markukban vagy két tucatnyi bonra,
s a felelős miniszter a banknak felelős.

Hogy törvényeink, mélyeknek oly sok vér volt az ára,
mindenkinek egyformán megszabták a jogát:
a dúsaknak, hogy vagyont gyűjtsenek garmadára,
s a szegényeknek, hogy védjék a dúsak vagyonát.

Hogy reglamák és káték kormányoznak még minket,
s holnap hősi halálba kerget a nagyipar;
s a népakarat végül nem ér egy rossz fityinget,
mert a nép még tudatlan s nem tudja, mit akar.

Hogy vassal, cingulummal, rummal és szifilisszel
négy földrészt űzünk, mint az állatok,
ami gkopárrá lopjuk az őserdők lombsátrát,
mi, fegyveres bitángok, vén kalózállamok.

Hogy Londontól Pekingig, ki sejtí, hány év óta
haldokló életterünk két bús oszlopon áll:
(ha nem tudnád, megmondom, bár régi már e nóta)
az egyik a bitófa, a másik a morál.

S hogy bár, mint dudva nőnek a városok s gyáarak,
a nyíl az útkereszten rég lefelé mutat,
s a káoszából, mely végül polgárfejedre lázad,
te, öreg demokrata: te sem látsz kiutat.

A Negyedik Rend otkinn kopog már a kapuknál,
süketen is meghallod, s hiába temeted
a Berliner Sonntagspost s a Neues Wiener Journal
párolgó trágyájába zaklatott fejedet

Én láttam Fouriért, hogy ott baktatott este
hazafelé, kezében könyvvel s száraz kenyérrel,
s láttam Enfantint ki az igazságot kereste,
s a nők szabadságáért harcolt tollal és vérrel;

a földalatti, titkos gyűléseken is voltam,
hol a nép már rég Saint Simonra esküdött;
én nem esküdtem rája, de mégis azt gondoltam
magamban aznap: Uj hit támadt a nép között.

S aztán itt van a Neue Rheinische Zeitung szerkesztője,
 aki a nagytőkével minap kezdett vitát;
 ne korholj, hogy másodszor beszélek már felőle,
 felőle, kit bolondnak tart még a félvilág.

Augustus idejében egy szegény ács fiáról
 hosszú-hosszú sorokban írtam volna neked,
 s te azt kérdezted volna tőlem, hogy Judaeából
 mért nem írok fontosabb dolgokról levelet?

De én mégis csak róla, csak róla írtam volna,
 ki paloták s kufárok ellen szélmalom-harcot
 kezdett hiába, s mint őt, csak úgy idézem most a
 fejetekre bolond barátomat, a Marxot...

Ő tálán majd kisöpri a banktermek szemetjét,
 s az emberek fejéből a kék tömjén-ködöt,
 és megtöri a vasnak öldöklő harci kedvét...
 Mondom neked, hogy új hit támadt a nép között.

Remélem, hogy soká lesz még teológia belőle,
 és sokáig marad még ily tiszta a fejük,
 mert nem bürokraták még... és én is egyenlőre
 harcolhatok még értük. Sőt mondhatnám: velük.

Persze tudom, hogy földünk egyre mális és épül,
 s az ő országuk sem lesz a végső stáció.
 csupán híd a jövőbe; és egy napon megvénül
 a Voltaire-i logika s a marxi ráció...

De ma kár volna még ily problémákkal gyötrődni.
 Jobb, vagy bál, ez a kérdés. Az ember kérdez s választ.
 S minden válasz az utolsóelőtti:
 s az utolsó kérdésre sohasem kapsz végső választ.

S a vén Európa mégis ma táncol, mint egy gyermek,
 azt hinnéd, most kezdődnek a kamaszévei,
 mond, Poroszország nem fél, hogy fenekére vernék
 egy szép napon Európa felébredt népei?

Vagy azt képzeli már, hogy jelszavakból élni,
 fegyházakat emelni és maskarában járni,
 a kancellárt hallgatni s reménységet zabálni,
 fajrépákat ültetni és ütemre k...ni

kigyúlt időből kibujni, frázisokat szavalni,
 lyukas üstökben régholt babonákat kavarni,
 munkásokat gyilkolni és Junkerszizmát nyalni
 mindig lehet Európa közepén?

Nem gondolják, hogy egy napon fejükről
 leverjük még a bohócsüveget,
 s az egész megkergült, istenverte bandát
 úgy vágjuk földhöz, mint az üveget?

Vagy nem tudják, hogy Shakespeare azt meséli,
 hogy Csehország a tengerparton fekszik?
 Nem félnek attól, hogy egy nap a népek
 a Keleti tengert reájuk eresztik?

Milyen nyugalom lenne a szegény Európában,
 és büszke volna Shakespeare is, hogy igaza lett...
 Én meg Matild asszonnyal egy karcsú vitorlásban
 úszkálnék minden nyáron Németország felett.

Berlin táján, a Schloss fölött mindig kiköpnék,
 s kalapot emelnék ha arra járnék, hol Goethe lakott,
 elsíratnám Hegelt és végül kikötném
 Potsdam egyik kiálló tornyán a csónakot.."

A derék, öreg Rajna ilyen gonosz beszédre
 barázdás, vén fejével szakállába hajolt,
 s a rémület s a bánat hirtelen oly fehérre
 festette képét> mint a telihold.

Szomorú és agg polgár: csak nézett, mint rossz kölyköt,,
 s hogy testét a víz lassan benyelte, mint a sír,
 halkán, sugva idézte még a weimari költőt: —
 „Heinrich! mir grauts von dir!"

NAPJAINK ÁTÉRTÉKELŐI (IV.)

Irta: PÁLFAI ISTVÁN (Budapest)

Ma még a munkásmozgalmi kispolgár is kötelességének tartja, hogy azzal, amit az általános történeti helyzet elemzésének tekint, alapozza meg a gyakorlatnak „új irányokat mutató” megjegyzéseit. Így Kassák sem mulasztja el vizsgálat tárgyává tenni az imperializmus általános összefüggéseit s a fasiszta uralmi formák jelentőségét az imperializmus rendszerében. Sőt itt már eszébe jutnak a tőkés termelés ellenmondásai is, amelyek folytán a kapitalizmus válsága, ha mélyülése egy ponton látszólag meg is áll, utóbb magasabb szinten, még a mainál is végzetesebben és megoldhatatlanabb formában jelentkezik. (32). Így azt várhatná az olvasó, hogy ki fogja mutatni azokat a konkrét gazdasági és politikai erőket is, amelyek a kapitalizmus válságának további kiélesedését idézik elő a fasiszálódó imperializmusban és a válság kiélesedésének tényeire fogja alapozni az általa ajánlott gyakorlatot. Ezt várhatná az olvasó, ha nem unná már az eddigiek alapján, hogy Kassáknál nem logikus gondolatmenetekre, hanem la-

pos ellenmondásokra kell felkészülnie. Tényleg, ugyanakkor, amikor megállapítja Kassák a kapitalizmus válságának szükségszerű kiélekedését a helyett, hogy ezt a marxista tételt konkretizálná, mindent elkövet azoknak az antimarxista ellentéteknek a konkrét bebizonyítására, hogy a kapitalizmus ellenmondásai letompulóban vannak, letompulóban úgy az imperializmus általános rendszerében, mint éppen a fasizmus különleges vonásainál fogva is. Így a marxizmus tételeitől itt is teljesen függetleníti magát valódi gondolatmenetében s azoknak itt is csupán az a szerep jut, hogy elleplezzék felfogásának antimarxista voltát.

Kassák mindenekelőtt gyökeresen „átértékeli” az imperializmus marxista elméletét (31-32). Megtudjuk itt, hogy „1914, illetve 1918 óta” a régi értelemben vett gyarmatpolitikáról nem lehet többet szó, mert „az áruexportot fölváltotta a tőkeexport.” — Azonban az imperializmust köztudomás szerint már „1914, illetve 1918” előtt is többek között az a tény jellemezte, hogy az imperialista országok kivételében a tőkeexport dominált az egyszerű áruexporttal szemben s így az imperialista világháború ebben a tekintetben semmi minőségi változást nem hozott. Kassáknak azonban szüksége van erre a hamis tételre, hogy levonhasson belőle egy nem kevésbé hamis következtetést, azt, hogy: „az áruexport megszűnésével... megszűnt az anyaország lakossága számára az extraprofit.” Amint látjuk, sejtelve sincs arról, hogy először: a tőkeexport dominálása nem jelenti az áruexport „megszűnését”, mert a tőkeexport is elsősorban áruexport alakjában bonyolódik le, sőt az utóbbi fellendítésének eszköze; s hogy másodsor extraprofit nemcsak a gyarmati áruexportból származik, hanem ezenfelül a gyarmati nyersanyagimportból is s különösen a tőkeexportból, egyrészt azért, hogy az áruexport alakjában lebonyolódó tőkeexport a gyarmati áruexporton elért extraprofitot megtetézi a tőkeexportból eredő extraprofittal, másrészt azért, hogy a tőkeexport részben egybeesik az olcsó gyarmati munkaerő közvetlen kiaknázásával s így ezen a réven is extraprofit keletkezésére vezet. És úgy látszik, arról sincs tudomása, hogy a gyarmatok birtoklása monopolisztikus nyersanyagforrásokat, áruexportpiacokat és szorosan ellenőrzött tőkeexportpiacot, tehát különleges gazdasági előnyöket biztosít az imperialista országok számára, el is tekintve az extraprofit tényétől. Azonban ilyen „vulgarmaterialista elgondolások” nyilván nem méltók Kassák emelkedett idealista szelleméhez. De mindenesetre csak így juthat el ahhoz a tökéletesen „időszerű” konklúziójához, amely szerint „a gyarmatok ma már nem azok a könnyen kizsákmányolható aranybányák, amelyek régen voltak, a nemzetközi konfliktussal és az esetleges belföldi lázongásokkal járó veszedelmeket nem érik meg s ezekkel a tényekkel számolnunk kell, ha a kapitalizmus... hamarosan bekövetkező gyarmati háborúiról beszélünk.”

A helyzet tehát a következő: Szemünk előtt játszódik le Japán gyarmati expanziója, amely az imperialista világháború folytonos kockáztatása mellett már egész Mandzsuriát és Északkinát elnyelte. Szemünk előtt játszódik le Olaszország gyarmati expedíciója Abesszinia ellen, amely, amidőn ezeket a sorokat írjuk, az imperializmus rendszerét közvetlenül világháború küszöbére sodorta. Az egész polgári sajtó évek óta úgy ítéli meg a világpolitikai helyzetet, mint amely, háborús konfliktusgócaival, teljesen analóg az 1914-et megelőzőt helyzettel; sőt ma már azt is kezdi többé-kevésbé tisztán látni, hogy a közvetlenül felvetett kérdés, amely újabb világháborúra vezethet, nem más, mint a világ újra való felosztásának, a gyarmatok, érdekszférák újra való felosztásának a kérdése. Egész világosan látjuk a japán és az olasz példákön, hogy az

imperializmus rendszerében még az imperialista hatalmak huzódozása az egymás elleni háborútól, e háború kirobbantásának eszközévé válik egy dialektikus folyamat útján, melynek momentumai: a háborútól való huzódozás a gyarmatokat birtokló imperialista országokban, melyek csak veszíthetnek a háborúban; a gyarmatokból kizárt imperialista országok számítása az előbbieknél a háborútól való félelmére s ezen az alapon agresszív előtörésük abban a feltevésben, hogy az előbbieknél nem merik háborús kenyértörésre vinni a dolgot; a gyarmatokból kizárt imperialista országok agresszív előtörése azon a — ki nem számítható — vonalon túl, amely a birtokon belül lévő imperialista országok csekélyebb érdekeit „létérdekeiktől” elválasztja: s ezen a ponton az új imperialista világháború kitörése, mint a mindkét oldalon a világháború elkerülésére irányuló szubjektív törekvés objektív eredménye. Ekkor jön Kassák és, az imperialista háborús veszélyt a „dogmatikus pártmarxisták szajkózásának” minősítve, a gyarmati összefüggések „elemzésének” segítségével bizonyítgatja, hogy ma már nem számolhatunk a gyarmatok birtokáért kitörő imperialista háborúkkal. Valóban, itt már csak az tisztázatlan kérdés, hogy mi nagyobb: Kassák tájékozatlansága a gazdasági kérdésekben, vagy vaksága a világpolitika realitásaival szemben? Az azonban bizonyos, hogy „átértékelésének” eredménye semmi más, mint az imperializmus apológiája, az imperializmus háborús rendszerének a világbéke rendszerévé való átköltése.

És a faszizmusról való kritikája sem más, mint a faszizmus apológiája. A fasiszta diktatura a kapitalizmus felbomlásának tünete, mert az osztályellentétek és az imperialista ellentétek terméke ezek kiélesedésének magas fokán, — amelyen a polgári demokrácia eszközei nem képesek már egy országban a kapitalizmus fennmaradását, ill. érdekeit biztosítani s amelyen már a kapitalizmus önfenntartási törekvése is az antikapitalista demagógia leplebe kénytelen burkolózni. Ugyanakkor a fasiszta diktatura egyben nyilvánvalóan a kapitalizmus felbomlásának az eszköze is, mert: a gazdaságot a háborús — a háborúra készülő — gazdálkodás, a politikát a terror állandó nyomása alá helyezi s ezáltal továbbélesíti az osztályellentéteket; gyakorlatával antikapitalistajelszavainak demagóg voltát, önmagát, mint a monopolkapitalizmus diktatúráját szükségképpen leleplezi s a kapitalizmus ellenében a szubjektív tömegeket is fokozatosan átrendíti az objektív antikapitalista frontba; végül szélsőséges nacionalista és háborús ideológiájának hirdetésével, háborúra való nyílt készülésével még jobban kiélezi az imperialista ellentéteket is. Maga Mussolini világosan kifejezte legutóbb a faszizmusnak a kapitalizmus ellentéteit kiélező jellegét, amikor kijelentette egy újságnyilatkozatban, hogy a fasiszta Olaszország ez előtt az alternatíva előtt áll: éhenhalni, vagy (világháborút kockáztató) háborút kezdeni. A kapitalizmust fasiszta fejlődése közvetlenül oly alternatíva elé állítja, melynek egyik tagja a belső forradalom, a másik a külső háború, mindkét tagja a kapitalizmus végletekig kiélesített ellentéteinek közvetlen kirobbanása. És a kapitalizmus e végletekig kiélesített ellentéteinek talaján a faszizmus va banque játékra is kényszerül. Mussolini azt is kijelentette fentebb idézett nyilatkozatában, hogy Olaszország *mindent* Abesszinia megszerzésének lapjára tett fel. A faszizmus kénytelen a majdnem teljes külpolitikai elszigeteltség helyzetében egy oly gyarmatért, melynek még gazdasági értéke is kérdéses, világháborút kockáztatni. Így a faszizmus a kapitalizmus ellentéteinek kiélezése által szükségszerűvé tett „kalandorpolitikájával” is meggyorsítja, az imperialista ellentétek kirobbanását.

Ez a fasizmusnak a tények és saját képviselői beismerése által bizonyított történeti szerepe az imperialista kapitalizmus rendszerében. Hogyan fogja fel ezzel szemben Kassák a fasizmus történeti szerepét? Kassák a fasizmusban a felfelé haladó progresszív kapitalizmus politikai formája látja, amely nemcsak belsőleg áll szilárd alapokon, hanem egyben a nemzetközi jogrend, sőt a nemzetközi gazdasági rend megvalósításának eszköze: „Az ellenforradalmi hullám évekre, évtizedekre a maga sodrába erőszakolta Európa gazdasági és politikai alakítását.” (47.), „Születendőben van és a világra fog jönni az olasz, német, angol és francia kormány fasiszta blokja.” (16-17.), amellyel szemben a munkásság részéről „most komoly ellentámadásról szó nem lehet.” (19.) „A fasiszták háborús fejtegetéseivel kár komolyabban foglalkozni.” (35.) ... „a fasiszta ideológia és gyakorlat ... külpolitikájában *félreérthetetlenül* a többi nemzetekkel való békés összefogás lehetőségeit készíti elő.” (33.) A fasizmus nemzeti jelszava „a gazdasági élet valamilyen formájú nemzetközi kooperációját készíti elő... Nem kétséges előttünk, hogy egyelőre a munkásságnak, mint hatalmi tényezőnek a kikapcsolásával a nemzeti jelszavakat hangoztató tőke nemzetközi koncentrációjáról van szó” (33-34.) Így Kassák fantáziájában a fasizmus a kapitalizmus felbomlásának tünetéből és eszközéből a kapitalizmus megszilárdulásának és felemelkedésének tényezőjévé, a fasiszta gazdaság, háborús autarkia-törekvése a nemzetközi gazdasági kooperáció alapjává és a német-lengyel-japán fasiszta bloknak a Szovjetunió ellen imperialista háborút előkészítő tervei a nemzetközi jogrend megteremtésének eszközévé változnak át. Valóban az utóbbi tervet Goebbels, a fasiszta propagandaminiszter sem irhatná körül ékebben... Ezek után persze már nem csodálkozhatunk azon, hogy Kassák Hitlert tekinti a taktikában Lenin egyetlen tehetséges tanítványának (15) s hogy Hitler antikapitalista szólamaikat is feloldja az üres demagógia vádjá alól, amikor ezekben „a mai helyzet reális valóságának” kifejezését látja. (32). És csak a koronát teszi fel mind ezekre az elvétett kifejezésekre az egyéniség mélyéből eredését igazolva, Kassáknak az az elszólása, hogy „a fasizmus... erejét ... a belső osztályerők kiegyensúlyozására koncentrálja.” (34.) Ilyesmiről, az osztályerők kiegyensúlyozásáról a nemzet egység keretében, mint a fasizmus céljáról, tényleg eddig csak a Carta del Lavorohoz hasonló fasiszta dokumentumokban olvashattunk.

• Kassák ugyan ezekkel a tételeivel sem tarthat igényt teljes eredetiségre a munkásmozgalomban. Könnyen felismerhető a fentiekben az ultra-imperializmus Kautsky-féle „elméletének” s azon „organizált kapitalizmus” csődöt mondott szociáldemokrata „teóriáinak” a viszfénye. De a fasizmusnak, mint a kapitalizmus magasabb fokának a felfogása is a II. Internacionale vezetőitől, Vanderveldétől, Blumtól, Bauertől és társaiktól származik. Vandervelde Olaszország és Németország gazdasági rendszerében a „liberális kapitalizmus ellentétjét” látja (*Kampf*, 1933. jul.-aug. szám) és Blum átmeneti formáknak tekinti őket a tiszta kapitalizmus és a teljes szocializmus között. De azt el kell ismerni, hogy Kassák annyiban itt mégis eredeti — sőt ezuttal kivételesen a felszint is áttörve, a lényegig hatol, — hogy teljes leplezetlenségében kiteríti a napfényen az utóbbi tanok elburkolt objektív lényegét: a fasizmus apológiáját.

Kassák tehát mindenekelőtt időszerűvé teszi az anarkoszindikalista ideológiát akként, hogy kiegészíti az imperializmus és a fasizmus „oly elméletével”, mely nyílt apológiája ezeknek. Milyen gyakorlatot ajánl most már ezen az elméleti alapon? És hogy alakul egyáltalán nála az

elmélet és a gyakorlat viszonya, amelyeknek dialektikus egységét szintén számonkéri (13.) a munkáspártoktól?

Kassák legelőbb is kiselejtezi a gyakorlat területéről mindazokat a tényezőket, amelyek reális erőt képviselhetnek a fasizmussal szemben. Láttuk már, hogy a pártot, legalább mint az osztály vezetőjét, elveti 3 hogy a fegyelem megszüntetésével mindenesetre cselekvésképtelenné tenné. Ezen felül leszögezi azután, hogy „a mai romantikus formájában a német és osztrák ugynevezett földalatti mozgalom erejében és jövőbeni lehetőségeiben” nem hisz. (46). Az egységfront pedig szerinte csupán „az osztályharc akcióleszerelését fogja eredményezni.” (55). S csak természetes, hogy végül, ha már a „progresszív” polgári sajtó megállapítja, Kassák is sietve elkönyveli, hogy a Szovjetunió „lemondott a világforradalomról.” (53.) De egyáltalában „a forradalmi romantikával” is gyökeresen leszámol Kassák: „A fegyveres felkelés gondolata ma már nem egyéb reakciós dogmánál.” (45.) Persze az olvasó emlékezhetik még arra, hogy Kassák könyve elején azt a koncepciót szegezte szembe a munkáspártokkal, amely „ugy az evolúció, mint a revolúció” elemét magába foglalja. Mi lesz azonban most már a revolúcióval, ha a fegyveres felkelés gondolata nem egyéb reakciós dogmánál? Könnyen megmondhatjuk, hogy mi lesz, bármiképp értékeljük is egyébként a forradalmat, mint a történet, vagy a politika eszközt: frázis lesz belőle, baloldali frázis és frázis lesz így a revolúció és az evolúció, ez ellentétek egységének dialektikus gondolatából is. Hiszen tudjuk már, hogy Kassáknál a dialektikus frázis „képviselet” a dialektikus tudományt. De a dolog nemcsak ilyen egészen egyszerű. Kassák t. i. egyuttal „finom disztinkciót” is visz itt keresztül. A jelszó: „erőszakos úton, de nem fegyveres akciókkal.” (45). És itt már nem is az anarkoszindikalistáknak, Sorelnak az osztályelkülönzést biztosító, erkölcsi értékeket, forradalmi hitet szülő, sztrájkokban érvényesülő, „violence”-a lebeg szeme előtt, hanem, ha már Lenin egyetlen tehetséges tanítványa Hitler, Hitlert tekinti követendő példának. Hogy azután hogyan kövesse a munkásság, amikor a fasizmus ellen vonul fel, Hitler példáját, aki a munkásság ellen vonult fel a kapitalizmusért s így természetesen nem találta magát szemben a kapitalizmus fegyveres erejével, ennek a fejtörő kérdésnek az eldöntését Kassák rábizza az olvasóra. És ép így üdvös elmélkedések lehetőségét biztosítja olvasóinak azzal az — ezuttal a történetet „átértékelő” — megállapításával, hogy „az orosz forradalmárok sem... tömegeik fegyveres erejével hódították meg a hatalmat.” (45).

De az ut mindenesetre szabaddá vált most már a megújuló munkásmozgalom előtt. A reális mozgalmi erők eltávolításával a rombolás munkája véget ért s Kassák hozzáfoghat az építéshez. A munka, amelyet véghez vitt, éppen olyan radikális, mint volt valamikor az anarkisták célkitűzése. De míg az anarkisták a polgári társadalom egész épületének a lerombolását követelték, a polgári társadalom tabula rasáját, hogy építhessenek, Kassák az egész eddigi munkásmozgalomban csinál tabula rasát. S ennek megfelelően a jelszó, amit most már kiad: „a munkásmozgalomnak jóformán újból előlről kell kezdenie mindent.” (17) Azonban ennek a jelszónak a kiadásánál sem az anarkisták vagy szindikalisták inspirálják, hanem, változatosság kedvéért, ezuttal éppen az a német szociáldemokrácia, amelynek szellemét látszólag gyökeresen ki akarná irtani a munkásmozgalomból. Az „ujrakezdeni” jelszó egy szociáldemokrata brosura címéből van átvéve (*Miles: Ujrakezdeni! Fasizmus vagy szocializmus.* Karlsbad, 1933.), amelynek tanításait Kassák egyébként is megszívlelte. Ha ez a broszura a német szociáldemokrácia

közvetlen politikai céljának „a demokrácia visszaállítását” tűzi ki s e cél érdekében a szociáldemokrácia együttműködését kívánja a fasizmus polgári-demokratikus ellenfeivel, Kassák ugyancsak kijelenti, hogy: „az a meggyőződésünk, hogy a fasiszták elleni mozgalom első lépésének demokratikus követelésekkel kell megindulnia” és a munkásosztálynak „maga előtt kell tolnia a szabadszellemtű polgárságot.” (35-36). S ha a broszura szerzője — számolva azzal, hogy a német munkásság a polgári demokráciával és a polgári pártokkal való együttműködéssel tett tapasztalatai után nem egykönnyen lesz hajlandó ilyen programot magáévá, tenni — sietve kijelenti, hogy a cél mindazonáltal nem egy második weimari köztársaság felállítása, Kassák nem kevésbé siet annak leszögezésével, hogy „jelszavunk... nem a weimari demokrácia visszaállítását... foglalja magában”, hanem — persze — egy korszerűen „átértékelt” demokrácia fogalmára utal. (36). A szocializmusért való munkás-egységfront tehát „az osztályharc akcióleszerelése” de a polgári demokráciáért való koalíció a polgári-demokratikus csoportokkal „új” és sokat ígérő mozgalmi eszköz, amelynek, minthogy Kassák „átértékeltte” a világon semmi köze sem lehet a weimari demokrácia osztályegységgyüttműködéséhez.

Minthogy azonban mi már kellőképpen tudjuk értékelni a Kassák-féle „átértékeléseket” s éppen elég baloldali frázissal találkozunk már eddig is Kassák „ujtásaiban”, nyugodtan megállapítjuk, hogy Kassák jelszava: újramezdeni a gyakorlatot, azt jelenti itt, hogy: visszatérni a német szociáldemokrácia csődöt mondott politikai gyakorlatához. Jelenti persze ez a jelszó ezenfelül, mint láttuk, a visszatérést a mozgalom anarkoszindikalista gyermekbetegségeihez is és jelenti kitalált szervezeti formák propagálását, valamint a tömegek erkölcsi nevelésének utópista követelését. Mást nem jelent? Nem túl sovány eredménye volna ez a nagyszabású „átértékelésnek”? Ne siessük azonban el a dolgot. Jelenti még azt is, hogy a megújult gyakorlatnak be kell bizonyítani „a szocialista társadalom realizálhatóságát”. Hogyan? talán akként, hogy rámutat az épülő szocializmus történeti példájára? Világért sem „A szocialista társadalom realizálhatóságát egyelőre alig bizonyíthatnánk mással, mint éppen kulturális felkészültségünkkel, korszerű gondolkodásunkkal, tudományos és művészi teremtőképességünkkel.” (24) Tehát a munkanélküliek és a racionalizált üzemek munkásai igyekezzenek a polgárságot bámulatba ejteni tudományos és művészi alkotásaikkal, kulturális eredményeikkel és gondolkodásuk teljesítményeivel, amely emelkedjék fel legalább is Kassák korszerű gondolkodásának a színvonalára. A polgárság kétségen kívül végül is le fogja tenni a fegyvert ezek előtt a teljesítmények előtt és így Max Adler tétele is bizonyítást fog nyerni, amely szerint az osztályharc: szellemi harc.

Ezzel a csucsteljesítménnyel azonban ki is merül Kassák alkotó ereje. És így miután elismerését fejezte ki önmagának, hogy mindenestre „némely kérdésnek már a gyökeréig” lehatolt (43), a teremtő munkát követő kimerültség csüggedtségével jelenti ki: „Hogy mit kell majd tenni holnap és holnapután? — nem tudom tömör szavakban kifejezni.” (44) Tényleg, mire valók volnának a pártok? Mire valók a pártok, miután Kassák szerint tönkretették ádáz testvérharcukkal a munkásmozgalmat, miután „egyszersmindenkorra megvalósíthatatlan... a két párt egyesülésének szép álma” (14) és az örökös testvérharcra ítélt pártok történeti hivatása csak az lehet, hogy utána kullogjanak a „gazdasági” és a „kulturális” front alapvető tetteinek? Természetesen arra, hogy Kassák helyett egységesen megmutassák, hogy „milyen uton és

módon induljon meg a szocialista mozgalom lendülete." Természetes, hogy ezek után legalább is „a részletek kidolgozása a pártok és a mozgalom belső ügye. (35) Kassák gondolatmenetének köre ezzel azután lezárul, lezárul — „harmonikusan” — egy koncentrált lapos ellenmondással szemben álló és szembenállásra ítelt pártok működésén; azzal folytatta, hogy a pártokat ledegradálta a mozgalmi szervek utolsó helyére; s most azzal végzi, hogy újból felemeli őket az osztály élére, az osztály történeti hivatásának a magaslatára, amelyen az elvont „mozgalomban” a konkrét pártokra várakozik az a feladat, hogy — igaz, „csupán” a Kassák által megadott direktívák alapján és így „csak” a részletkérdésekben — megmutassák, hogy „milyen uton és módon induljon meg a szocialista mozgalom lendülete” s amelyen meg kell oldaniok egyben azt a nyilván „dialektikus” feladatot is, hogy *ellentétként* helyezkedve szembe egymással, *egységes* lendületet adjanak a szocialista mozgalomnak. Hegel szerint a gondolkodás önmagába visszafutó körpályáján mozog. Alig hisszük, hogy Kassák ismeri Hegelnek ezt a tételét, de azt is alig hisszük, hogy Hegel ilyennek képzelte a gondolkodás önmagába visszafutó körpályáját.

Bárhogy is álljon azonban a dolog, most már előttünk van teljes egészében a „marxizmusnak” Kassák által átértékelt elmélete és előttünk van az a gyakorlat, amelyet Kassák a munkásmozgalomnak ajánl. Milyen kapcsolatban áll tehát ez az elmélet és ez a gyakorlat; egységet alkotnak-e egymással; ha igen, mi állapítja meg egységüket; s ez az egység dialektikus egységnek tekinthető-e?

Mielőtt válaszolnánk erre, tegyük fel még azt a kérdést, hogy mit értünk szociálfasizmuson? Szociálfasizmus a munkásmozgalomban érvényesülő az az irány, amely, a szocializmusért és a fasizmus ellen folytatott küzdelem leple alatt, objektíven a kapitalizmust és a fasizmust támogatja azáltal, hogy a tömegét eltántorítani igyekszik — ha kell, baloldali frázisok és baloldali manőverek segítségével — a szocializmus kivívására és a fasizmus legyőzésére objektíven alkalmas eszközök igénybevételétől. Egy olyan elmélet tehát, amely szerint a fasizmus a kapitalizmusnak általánosuló és állandósuló progresszív történeti korszaka; amely szerint az imperializmus és a fasizmus a nemzetközi jogrend és a nemzetközi gazdasági rend rendszere; amely szerint a fasizmus letompítja az imperializmusnak amugy is letompulóban levő ellenmondásait; amelynek legfőbb forrásai — habár gondosan titkoltan is — a szociálfasizmus teoretikusai; amely a tények konkrét elemzését mellőzve belebotlik a felszín jelenségeibe és lapos ellenmondások között bukdácsol; amelynek alapja a gazdasági tájékozatlanság és a reálpolitikai vakság; amely elhomályosítja, sőt meghamisítja a történet összefüggéseit; amely megtagadja a materializmust s helyébe a történet idealista felfogását állítja; amely a marxizmus tételeit csak arra használja, hogy antimarxista gondolatmeneteket leplezzen el velük; amely a dialektikus tudomány helyett csak a dialektikus frázist ismeri; amely a valódi munkáspárt és munkáspolitikai történeti szerepét leszállítja az elpolgáriásodott munkáspárt és munkáspolitikai történeti szerepének a színvonalára — szociálfasizma elmélet, mert a hiveit eltántorítani igyekszik az imperialista fasizmus rendszerének helyes elméleti értékelésétől s ennek nélkülözhetetlen eszközeitől s így objektíven a fasizmust támogatja. Olyan gyakorlat: amely a pártot degradálja, a pártfegyelmet elveti és a párt minden komoly tevékenységi formáját hiúnak tekinti; amely a pártfelettség áruhájában s a baloldali frázis segítségével egy meghatározott párt csődöt mondott politikai vonalát akarja tovább

folytatni; amely a politikai mozgalom fölé helyezi a gazdasági és a kulturmozgalmat; amely a mozgalom történetileg kialakult tömegszerveit helyébe utópista módon fejből kitalált szerveket tervez; amelynek az az ambíciója, hogy a tudományos és művészi teljesítmények területén arasson győzelmet az osztályellenfélen; amely a gyógyulást a gyermekbetegségekbe való visszaesésben keresi; amely eleve lemond a fasizmussal szemben minden komoly ellentámadásról s így önmagára sűti rá a komolytalanság bélyegét..

Azt legalább nem vethetjük tehát Kassák szemére, hogy elmélete és gyakorlata között ellenmondás volna; ez az elmélet és ez a gyakorlat maradék nélkül összeolvadnak a szociálfasizmus egységében. És ezzel végül Kassáknak az elmélet és a gyakorlat dialektikus egységére irányuló követelése is leleplezi magát annak, ami: dialektikus frázisnak.

De Kassák még most sem adja meg magát. Ujult erőt merit abból, hogy nem áll egyedül, hogy az „újjáalakuló mozgalom” előjelei mind sűrűbben mutatkoznak, hogy életjelt ad már magáról „a kezdeményező új generáció”, az „ujító típus”, melynek módszere „szigorúan tudományos és szigorúan marxista”. Kassák hallja már felcsendülni az új generáció ajkán a jövő dalát, amely őt igazolja. És a színen valóban megjelenik — dr Hort Dezső.

AZ ELSŐ OLASZ HADJÁRAT ABESSZINIÁBAN

(Lapmontázs 1895-1896-ból)

Az a megállapítás, hogy a nagy történelmi események rendszerint megismétlődnek, még pedig úgy, hogy a tragédia újból lejátszódik tragikomédia alakjában, az olaszok abessziniai hadjárataiban is beigazolóódik, — bár fordított sorrendben. Itt a tragikomédiára, az 1895-96-as hadjáratra következik az 1935-ös háború tragédiája. A következő újságkivágások, amiket a párizsi Lu című folyóirat válogatott össze, lepergetik az első olasz expedíció eseményeit. 1895-ben indult el Baratieri tábornok Abesszinia meghódítására, gyorsan bevette Aduát, Adigratot, és benszülött csapatok által megerősített ezredei Makalén túl nyomultak előre. Az abesszineket készületlenül érte a támadás s ellentámadásuk ezért valamelyest késlekedett. De 1896 januárjában visszahódították Makalét s az olasz helyőrség maradványai fegyvertelenül vonultak el. Négy hét múlva folyt le a híres aduai csata, melyben az expedíciós sereg az egész háború sorsát eldöntő súlyos vereséget szenvedett.

Háború — békitési kísérlet és ultimátum nélkül

„A legteljesebb nyugalomban éltünk itt, amikor az olaszok Ansaló felé való előnyomulásának híre megérkezett. Az olasz támadás nem lepett meg senkit Baratieri tábornok Bresciában tartott háborús szellemű beszédei után. De az itt tarózkodó európaiak szomorú meglepetéssel állapítják meg, hogy az olaszok még ultimátumot sem intéztek Menelik császárhoz s még csak meg sem kísérelték a békés megegyezést.” (Le Temps, 1895 december. Montan kiküldött tudósító jelentése Entottó-ból.)

Az abesszinek visszavonulnak

„Baratieri tábornok a parancs értelmében visszavonuló Rasz

Mangakszia hátvédje fölött aratott győzelmét, mely Olaszországban nem maradt hatás nélkül, itt jelentéktelen incidensnek tekintik." (*Le Temps*, Montan Entatto-i jelentése. 1895. dec. 1.)

A négus kitart...

„Jelentik, hogy Ménélik császár, aki különben hajlandó felvenni a tárgyalásokat az olaszokkal, az utolsó katonájáig megvédi országa függetlenségét." (*La Lanterne*. 1896. jan. 1.)

A benszülött főnökök „csatlakozása”

„Ha az olasz kormányának is olyan felületek az értesülései Abessziniáról, mint az olasz sajtónak, úgy nem csodálkozunk Baratieri tábornok vakmerő hadjáratán. Az olasz újságok azt irták Etiopiáról, hogy súlyos belső zavarokkal küzd, holott alig akad európai ország, melynek belső békéje biztosabb lenne, mint Abessziniáé... Folyton azt hangoztatták, hogy Tekla Hájmánót, Godzsam királya és rasz Mikael, csak az alkalomra várnak, hogy a négusnak hátatfordítsanak. Nos, Godzsam királya a királyok királyának első hívására jelentkezett és rasz Mikáél sem gondolt olyan kalandra, mely nem csak tartományaiba, hanem életébe is kerülhet." (*Le Temps*, 1896. jan. 23.)

Guksza herceg...

„Guksza herceg, aki kísérőivel együtt eltűnt Neufchâtel-ből, Adigratba érkezett. Levelet küldött apjának, rasz Dárnyinak, amiben az olaszok mellett foglalt állást Ménélik, a Guksza család árulásától félve tárgyalásokba kezdett és Choa s Eritrea között ütköző-állam alakítását javasolja." (*Fanfulla*, Róma, 1896. jan. 21.)

Pénzügyi nehézségek

„Crispi minisztereink és a pénzügyminiszter tegnapi tanácskozásaival kapcsolatban az a hír terjedt el, hogy az olasz kormány nagy pénzügyi nehézségekkel küzd. A Fanfulla című lap, melyet maga Sonino pénzügyminiszter sugalmaz, a háború fenntartás nélküli hiveit az afrikai hadjáratral kapcsolatos óriási kiadásokra figyelmezteti s reámutat arra, hogy a Kamara által megszavazott 20 millió még a folyamatban levő katonai intézkedések végrehajtását sem fedezi." (*Le Temps*. 1896. jan. 26.)

Hiányos hirscholgálat

„Igazamvont, amikor azt irtam, hogy az olasz kormány elképesztően rosszul van informálva és hogy olyan kalandba bocsájtkozott, melynek nem kétséges a kimenetele." (Montan Entotto-i tudósítása, *Le Temps*, 1896, január 23.)

Hatásos cenzura

„Baratieri tábornok kiutasította Eritreából a *Secolo* című lap tudósítóját, aki tulságosan igazmondó levelet küldött lapjának." (*La Lanterne*. 1896. jan. 21.)

Igazmondás mindenekelőtt

„Rómában általános a felháborodás a hivatalos hadijelentések áttetsző ferdítései miatt." (*La Lanterne*. 1896. jan. 31.)

Római hang a háború ellen

„Az ország végül is kell, hogy kinyissa a szemét és meg kell, hogy értesse a háború párthiveivel, hogy Olaszország gyermekeinek élete többet számít, mint a politikusok és hadiszállítók érdeke." (*Messaggero*, Róma, 1896. jan. 27.)

II. Vilmos európai kötelezettségeire figyelmezteti Olaszországot

„Németország és Ausztria nyomást gyakorolnak Olaszországra a háború befejezése érdekében. Berlin az angol tanácsok tulságosan hű követéséből származó veszélyekre figyelmezteti Umberto királyt. Ang-

lia, azáltal, hogy Északkeletafrikában foglalkoztatja, eltéríti Olaszországot európai nagyhatalmi helyzetéből következő feladatai teljesítésétől." (*Le Temps*. 1896. jan. 21.)

De Róma nem enged

„Olaszország békefeltételei: 1. Tigre tartomány átengedése az olaszoknak. — 2. Az olasz protektorátus elismerése egész Abesszinia felett." (*La Lanterne*. 1896. jan. 28.)

A civilizáció nevében

„Az olaszok a nemzetközi jog megsértését a civilizációra való hivatkozással mentegetik. A civilizáció nevében akarják meghódítani Abessziniát. Azonban a háború kezdete óta és különösen Makalé visszafoglalása alkalmával, az abesszinek az egész világ színe előtt megmutatták, hogy a civilizáció az ő oldalukon van s hogy ebben az esetben nem ők, hanem az emberiséget és a jogot lábbal tipró olaszok viselkedése barbár." (*La Lanterne*. 1896. jan. 27.)

Nevetséges követelés.

„Nevetséges azt követelni, hogy az abesszinek egy olyan protektorátusnak vessék alá magukat, melyre semmi szükségük. Nem tanulhatnak semmit az olaszoktól, — még csak lovagi erényeket sem, melynek példáit maguk mutatták." (*Echo de Paris*. 1896. febr. 2.)

A vadember

„A négus, a vadember, megmutatja a fensőbb fajoknak józan eszes taktikáját s az igaz ügy diadalába vetett hite által, hogy „miben is áll tulajdonképpen a fensőbbség." (Henri Rochefort, *L'Intransigeant*. 1896. március 5.)

Igazságtalanul rágalmazott nemzet

„Az abesszinek olyan nép, állam és civilizáció, amely megérdemli, hogy éljen s meg is tudja védelmezni életét. Ezeket az embereket rabló, fosztogató bandákként kezelni, ahogy azt az olasz jelentések napról-napra teszik éppen annyira képtelenség, mint igazságtalanság. Az olaszok mellett nincs sem a stílus, sem a jog." (*Echo de Paris*. 1896. március 5.)

Civilizált emberek

„Makalé ostroma alkalmával az olaszok betarolták a várba a környező falvak parasztjait, asszonyait és gyermekeit. Az asszonyok, a szomszomságtól kinezva, éjszakánként tömegesen vetették le magukat a várfalakról. Makalé bevétele után egy abesszin tiszt megkérdezte az olaszokat:

— Miért hagytátok a parasztokat, akik nem harcoltak ellenetek, szomjan pusztulni a várban?

— Titokban akartuk tartani elöttetek, hogy vízhiányban szenvedünk — hangzott a válasz." (*Le Temps*. 1896. április 4.)

Franciaország az 1. számú közellenség

„A félhivatalos *Tribuna* hevesen támadja az utóbbi évek francia külpolitikáját. Crispi lapja szerint egyedüli politikai célkitűzésünk az olaszok abessziniai működésének ellensúlyozása lenne." (*La Lanterne*, 1896. jan. 29.)

Angolelleses sajtóhadjárat

„Becsaptak bennünket Tuniszban, Zeilában, Egyiptomban, Eritreában. Örvendünk Anglia elszigetelődése fölött s várjuk azt a napot, amikor mostani eljárásáért megbűnhődik." (*Fieramosca*, Róma. 1896. január 26.)

Borúlátó hangulat

„A félsziget minden részéből a félelem s a felháborodás hangja hal-

latszik a kormány ellen, amelynek örült beképzeltsége Olaszországot szégyenletes helyzetbe sodorta." (*La Lanterne*. 1896. március 1.)

Fenség, ne küldje a fiainkat a vágóhídra

„Crispi azt akarta, hogy az államfő személyesen üdvözölje és bátorítsa Nápolyban az Afrikába induló katonákat. Egy anya a királyhoz lépett és ezt mondta: „Fenség, ne küldje fiainkat a vágóhídra.” (*Secoló*, 1896 febr. 2.)

Megverték, de azért elégedett

„Olaszország csak azon töri a fejét, hogy hogyan csaphatná be Európát. Makalé elesett. Bármely más nemzetet mély gyászbá borított volna egy ilyen vereség híre. De nem Olaszországot. Ott kivilágítanak, zászlókat tűznek ki, úgy, mint az az ember, aki csattanó pofont kapott s kijelenti, hogy semmit sem érzett.” (*La Lanterne*. 1896. jan. 27.)

Mentsétek meg Olaszországot államférfiától

„Az olasz államférfiak megmagyarázhatatlanul rövidlátók! és macskák voltak. Elfelejték, hogy ha meg is szabad mindent kockáztatni a hatalom megtartása érdekében, ennek a kísérletnek meg kell ott állnia, ahol az általa megkövetelt áldozatok magát a hazát veszélyeztetik.” (*Le Journal*, 1896. március 4.) *Anégus nagy szolgálatot tett Olaszországnak*

„Az egyetemes düh és megvetés kitörése megijesztette Crispi. Társaival együtt lemondott. Menelik örök hálára kötelezte Olaszországot.” (*L'Intransigeant*. 1896. március 6.)

Gladstone figyelmeztet

„Gladstone azt is hiszi, hogy a kalandor-politika folytatása veszélybe sodorhatja Olaszország alkotmányos egységét.” (*Daily Chronicle*. 1896. március 7.)

Megvalósíthatatlan utópiák

„Abesszínia meghódítása, az eritreai nagy gyarmatbirodalom megalapítása, mindaz, a mivel négy-öt éven keresztül az olasz kormány, illetve Crispi hűsége önmagának tetszelgett, ma már elismerten a megvalósíthatatlan utópiák közé tartozik.” (*Le Figaro*. 1896. márc. 10.)

Epilógus

„A parlament megnyitásakor Crispi, a lemondott miniszterelnök egy hátsó kapun ment be a képviselőházba, hogy az ellenséges tüntetéseknek elejét vegye.” (*La Lanterne*. 1896. márc. 7.)

Mire használják a titkos alapokat

„De Rudini az új belügyminiszter teljesen üresen találta a titkos alap pénztárát. Még azt is megállapította, hogy 50 ezer lirát már a következő hónap terhére vettek fel — a rendőrügynökök egyenruhájára. Azt mondják, hogy Crispi ezen a címen három hónapra előre megfizette a zsoldjában álló újságokat, azzal a feltétellel, hogy tovább is politikáját védelmezze.” (*Messaggero*, Róma, 1896. márc. 16.)

Halotti beszéd egy „diktátor” felett

„Crispi az olasz anyák átkát viszi magával. Nagyzási mániája olyan pénzügyi nehézségekbe sodorta Olaszországot, amikből csak nehezen fog kilábolni. Tegnap még diktátor volt. Kényére-kedvére rendelkezett az ország hadserege, pénzügyei felett. Feloszlatta a parlamentet, megsértette az alkotmány... s ma...”

Hiába igyekezzenek az újságok az aduai vereség teljes felelősségét Baratieri nyakába varrni. Mindenki megkapja részét a pörből! Crispi is elítélve kerül ki.” (*Le Journal*. 1896. márc. 11.) *Szent-Ilona*

„Róma, márc. 11. Jelentik, hogy Crispi visszavonul a politikai életről s Nápolyban telepedik le.” (*Le Temps*. 1896. március 12.)

KULTURKRÓNIKA

A MUNKÁSSZINPAD ELHAJLÁSAI

Régen a munkásszínpad megelégedett a hagyományos színpad formáinak s módszerének átvételével. Megelégedett azzal, hogy bebizonyítsa: ime a munkásszínpad is tud ugyanolyan színvonalú műsort adni, mint a hagyományos műkedvelők. Megelégedett azzal, hogy előadásairól a lapok méltató kritikákat hoztak s hogy évente egyszer-kétszer szociális tárgyú darabokat mutasson be s a szakegyleti kabaré műsorába egy-egy haladottabb verset iktasson. A legsúlyosabb hibát azonban azzal követte el, hogy minden hagyományos színpad terméket fentartás nélkül műsorára tűzött. Igaz, hogy műveltségünk a hagyományos világ műveltségének a továbbfejlesztése, de nem kritika nélkül, mechanikusan, hanem szigorú kritikával, átértékeléssel, dialektikusan. És ha valljuk is azt, hogy, a hagyományos műveltség értékeire szükségünk van, ez nem jelenti azt, hogy minden műveltséget, sőt mindent, amit a hagyományos világ műveltségnek nevez, átvesz. Ezt még akkor sem teszi, ha a kifogásolt dolgok közt tényleges értékekre akad. (Pl. olyan műalkotásra, mely tartalmában antiszociális, de különben csupa művészet)

Ha a régebbi munkásszínpadok szolgáló módon átvették a hagyományos színpad termékeit, úgy a maiak épp az ellenkező hibába esnek. Ma sokhelyütt csak azt a színpadot ismerik el munkásszínpadnak, amelyik meggondolás és a viszonyok mérlegelése nélkül, kizárólag harcossal tartalmú műsort ad. Annyira túlzásba viszik ezt az irányt, hogy a kifejező formák teljes mellőzésével a munkásszínpadon egyszerűen népgyűlést rögtönöznek. Ezek szemében csak a tartalom (a szöveg, mondanivaló) a fontos és elég, ha a kimondott szó erős. A kifejezés változatai, az egyes műfajok: a dráma, a montázs, a kórusok sajátos szerkezete mit sem jelent. Mindezek valódi jelentőségét nem ismerik el. A szöveg mindenekelőtt! És az is csak meztelen, pusztá ráhatás lehet. Mást nem tűrnek.

Hát nem! A munkásszínpad nem egyszerű népgyűlés. A munkásszínpad eszmeileg ráhatást űz ugyan, de ezt a színpad művészi eszközeivel csinálja. Hisz a népgyűlés feladatát elvégzi a népgyűlés s ezt a feladatot a színpadra bízni annyit jelent, mint a színpadot a maga mivoltában megszüntetni. Nem tagadjuk: a feltörekvő osztálynak szüksége van harcossal műveltségre. Ezt azonban túlzásba vinni egyértelmű a színpad teljes feladásával. A színpadon nem csak a szó, a mondanivaló jelentős. A színpadnak egy csomó sajátos törvénye, eszköze van. (Az előadott anyag irodalmi szerkezete és technikája, színpadtechnika, játék-, előadó-művészet, stb.) Ezek teszik teljessé a színpadot. Sőt maga a beszéd is nélkülözhető. A mozgással teljesen kifejező és közérthető művészetet kapunk. (Pl. a klasszikus balett és pantomim, vagy az ujjító beállítású mozgó kórus.) Aki ezeket az elemeket elveti és egyes szövegrészek folytonos ismétlésével akarja pótolni, az rossz vezető még akkor is, ha szerinte ezek a szövegrészek a ráhatás szempontjából értékesek. Ebből a hibás módszerből következik az is, hogy beérik a színpad régi formáival, ami egyhangúvá és érdektelenné teszi az előadást. Eredmény: a tömeg elmarad az előadásokról, hisz semmi újat nem

kap; a szöveg mindig ugyanazt közli, ugyanabban a formában

A munkásszínpadnak nemcsak szövegében, de kifejezésében is újítónak kell lennie. Épp' ezért olyasmit is kell játszania, amire a hagyományos színpadok nem képesek, vagy amit éppen tőlünk vettek át. (Kórusok, színpadi montázs, eleven ujságok, tömegjátékok, stb.) És éppen a kifejezés megújítása által frissíti fel és ragadja magához a feltörekvő rend a hagyományos színpad klasszikus értékeit.

Nem is olyan régen még arról volt szó, hogy a harcoló osztálynak csak harci műveltségre van szüksége. Ma már ez a felfogás sokban módosult. A változott viszonyok új helyzet elé állították a munkásszínpadot. A hagyományos színpadi műveltség kimerült, nem képes: ujat alkotni. Az önisméltés meg a giccs végnapjait éli. Ebben a helyzetben a munkásszínpad feladata: új színházi műveltség teremtése. Hogy ehhez a harcos műveltség anyagából vagy a negyedik rend síkjára áthozott egyéb értékek közül mit használ fel, azt az idők és a körülmények határozzák meg. Egy azonban tény: ma már a pusztán csak harci műveltség nem elegendő. Kaput keli nyitnunk a hagyomány klasszikusai előtt, mert szükségünk van rájuk, mert a fasizálódó napok színpadairól a klasszikusok is száműzve vannak. Át kell mentenünk a hagyományos műveltség értékeit, mert a hagyomány már nem ad klasszikusainak helyet s a művészet teljességével nem hozza színre azokat. Erre ma már csak a mi törekvésünk képes. Át kell menteni a klasszikusokat, mert csak a megelőző művelődés teljes ismeretében teremthetjük meg az új életösszefüggés műveltségét. Át kell menteni azért, hogy ezek a tényleges értékek ne semmisüljenek meg, hogy tanuljunk belőlük s hogy még ezeken a műalkotásokon keresztül is bebizonyíthassuk színpadunk életrevalóságát és előretörését a hagyományos színpad válságával szemben. Munkásszínpadra tehát a hagyományos műveltség klasszikus értékeivel is! És munkásszínpadra a népi kultúra tényleges értékeivel is! Persze átgondoltan kell cselekedni. Ne vegyük át vakon a hagyományos kultúra vívmányait. De vegyük át és alkalmazzuk azt és úgy, ami és ahogy színpadunk részére az adott időben és adott körülmények között megfelel

(Léva)

Háber Zoltán

A WEBB HÁZASPÁR. ötvenkét évvel ezelőtt alakult meg Londonban a Fabianus-társaság. Marx nem régen halt meg s bizonyos események azoknak látszottak igazat adni, akik szerint a polgári termelési rend marxi bírálata s az abból fakadó következtetés a tőkés fejlődés egy már lezajlott korszakához tartozik s az egész elmélet a történelmi hatóerők felületes bírálatának eredménye. Az uralkodó gazdasági rendszer nemcsak, hogy nem zuhant bele a megjósolt összeomlás szakadékába, hanem szinte beláthatatlan fejlődési lehetőségekre hivatkozhatott. Hasadt a föld imperialista meghódításának hajnala. Franciaország megvetette lábát Tuniszban; Anglia leverte az egyiptomi nemzeti lázadást s birtokába vette a faraók országát. Stanley, az akkor még valóban „fekete” Afrika belsejében tett felfedező utazásaival előkészítette a gyarmatok felosztásának hamarosan bekövetkező gargantuai lakomáját. Németország pedig éppen csak a küszöbére lépett az iparosodásnak. Másrészt hol tartott még a negyedik rend változtató felsorakozása, melynek a Kiáltvány írta elő a marsrutáját? Angliában a chartizmus vere-sege évtizedekre gyengítette meg a munkásságot a csak egyes, szektaként tengődő, egymással bőszen hadakozó jelentéktelen csoportok hittek még a szocialista gondolatban. Franciaországban az 1871-es katasz-

trófa által letepert munkásosztály; alig-alig kezdett önálló politikai akcióba. A német és osztrák szociáldemokrata tömegek pedig a kivételes törvények járma alatt szenvedtek. Az Internacionálé megszűnt létezni. Egyáltalán nem meglepő, hogy ebben a helyzetben kialakult Angliában a szocialista elveket valló értelmiségiek ama csoportja, mely meg volt győződve arról, hogy a tőkés rendet lehetetlen frontális támadással megdönteni. Ez az értelmiségi szövetkezés *Fabius-nak*, annak a római katonának a nevét vette fel, aki azáltal aratott győzelmet Hannibálon, hogy gondosan kikerülte a döntő összecsapásokat. A *Fabiam-Society* alapító tagjai között *Bernard Shaw* mellett ott volt *Sidney* és *Beatrice Webb* is. A fabiánizmus határozta meg egy egész generáción keresztül az angliai szocializmus jellegét. A bíráló nem hallgathatja el a Fabiánus felfogás társadalmi diagnózisainak hibásságát, mely zsákuccába vezette híveit, ugyanakkor azonban a bíráló kénytelen elismerni az egyes Fábíanusok tagadhatatlan érdemeit. A Webb-házaspár kétségtelenül az utóbbiakhoz tartozik. A második Internacionálé idején, mely egészen a világháborúig tartott, számtalan szocialista merítette főművükből, *Az angol trade-unionizmus* történetéből nemcsak a szakszervezeti mozgalom fejlődésének, harcainak és megvalósításainak az ismeretét, hanem az osztályharc feltételeire, lehetőségeire és feladataira vonatkozó általános eszméket is.

Sidney és *Beatrice Webb* most újból megszólalt. Hosszú életük nemcsak termékeny tudományos munkálkodásban, hanem fájdalmas tapasztalatokban is gazdag. A világháború magával hozta a reformista szocializmus összeomlását s a tőkés társadalom olyan helyzetbe jutott, melyből nincs békés kiút. *Sidney Webb*, mint az első Labour-kormány munkaügyi minisztere, közvetlen tapasztalat révén győződött meg erről. De azért nem vonult vissza fáradtan és elkeseredetten, hogy a kiérdemesült öreg tudós nyugalomát s az ujonnan megkapott lord *Passfield* cím dicsőségét élvezze. Webbéknek megadatott, hogy ifjító forrás vizéből iganak s késő agkorukban is megőrizték a szellem ifjú hajlékonyságát. Ők nem hagyhatták el az életet, anélkül, hogy álmuk, a szocialista rend megvalósulását saját szemekkel ne lássák. *Sidney Webb* és élet- s munka-társa, *Beatrice* már a nyolcvanas éveiket tapossák, ez azonban nem akadályozta meg őket abban, hogy elhagyják az angol kényelmet s magukra vegyék egy olyan ut fáradalmait s kockázatait, mely az épülő országba vezet. Webbék nem mint turisták jártak be a Szovjetuniót, nem felületes élményeket gyűjtöttek a városokról, színházokról, az ország, vidékeiről, az ipari és mezőgazdasági megvalósításokról, hogy otthon kielégíthessék barátaik kíváncsiságát s a Szovjetunióról megjelent ezer könyv után kiadják az ezeregyediket. A Webb-házaspár mindig komolyan dolgozott s jelszava az volt, hogy csak a kutatás által jut el az ember a tudáshoz. Ők csakugyan alapos vizsgálatnak vetették alá az épülő szocializmus országát. Saját kutatásaikkal mellett felhasználták a megjelent irodalmi forrásokat is. Lelkiismeretes, pontos s beható munkájuknak eredménye az a kb. 1200 oldalas mű, (*Soviet Communism: new civilisation?*) mely a közelmúltban jelent meg Londonban.

„Legelsősorban azt emeljük ki, hogy a nyereségvágy, mely Nyugat társadalmi rendjének alapja, teljesen megszűnt a Szovjetunióban. A szovjet közvélemény nemcsak, hogy nem csodálja azokat, akik árut vásárolnak, hogy azután magasabb áron tovább adják, hanem üldözi és közönséges bűnözőkként bünteti őket. A más munkájából értéktöbbletet kifacsaró vállalkozókat nem ünneplik és jutalmazták, hanem a kizsák-

mányolás vétségében marasztalják *el.* Ez az ideológiai változás visszautkröződik az életformák olyan mértékű megváltozásában, melynek jelentőségét nem lehet tulbecsülni..."

Szende László

A KÖNYV ÉS VALUTAHÁBORÚ. Georges Duhamel, a francia akadémia ujdonsült tagja, az irodalom változtató feladatait ridegen tagadó kispolgári humanizmus egyik legismertebb francia képviselője írja a *Marianne* című hetilapban a francia könyvkivitel sorsáról a következő kétségbeesett sorokat:

„Franciaország erkölcsi presztizsét „szellemi kivitelének”: a külföldre szállított műtárgyaknak, színműveknek, tudományos, irodalmi és bölcsészeti könyveknek köszönheti. Nos, ez a szellemi kivitel a közel jövőben teljesen megszűnik. Ami a könyvet illeti, úgy az irodalmi, mint a tudományos könyv helyzete tragikus. A valutaháború, mely oly' nagy károkat okoz az összes iparágaknak, a legjobb uton van ahhoz, hogy teljesen tönkretegy a francia könyvtermelést. Egész sor ország képtelen a francia könyv megvásárlására, mivel nem tud tőkét exportálni kötelezettségei teljesítésére, Németországgal, a könyvek Németországgal, melynek oly' nagy az olvasó közönsége, olyan a pénzügyi viszonyunk, hogy a legtöbb kiadó egyszerűen nem, szállít a németeknek, mert nem akarja tovább is odaveszteni teljes befektetését. Ausztria és Magyarország szinte semmit sem tudnak már vásárolni és fizetni. Más országok viszont, mint Görögország, Románia, Portugália, stb. átutalási nehézségekkel küzdenek. Olaszország olyan gondokkal birkózik, melyek nem igen hagynak időt a szellemi foglalatosságok számára. Délamerika egyáltalán nem vásárol. Belgium, a francia irodalom nagy olvasó tábora kétségbeesetten szenved. Tulzás nélkül mondhatom, hogy a francia könyv, mely tegnap még -nemzeti szellemünk hírnöke volt szerte a világon, rövidesen már nem jut túl határainkon. Nem lehet szóltanul elhaladni e mellett a szerencsétlenség mellett. Kétségkívül borzasztó s hirnevünkre és pénzügyi helyzetünkre nézve egyaránt káros, ha boraink, autóink, fényűzési tárgyaink és gyümölcsseink eladatlanul maradnak. De hogy a francia gondolat sem tud kijutni Franciaországból, ez egyenesen katasztrofális úgy a világ, mint sajátmagunk számára.” (A. B.)

AZ ABESSZIN IRODALOM a feudalizmus megmerevedett és elmaradt társadalmának kifejezője, főképp' népies jellegű. Termékei szájbéli hagyomány formájában jutottak nemzedékről nemzedékre. Mint az a primitív népeknél általában szokásos, az etiopiak irodalma is vallásos elemekkel telített, épületes és tanító irányzatú. Elsősorban biblikus és keresztény legendákból, az ó és új testamentum apokrifáiból, a szentek életének csodálatos eseményeiből s zsoltáros dalokból áll. Szinte minden abesszin irodalmi alkotási teli bibliai célzásokkal, szenvedélyes kitörésekkel s gyakori közöttük az olyan darab, mely alakjainak színesége, kifejezőereje, gyengéd és őszinte hangulata következtében nem nélkülözi a művészi értéket. Az etióp irodalom másik, az előbbivel szinte összeolvadó formája a császári ház dicsőítése. Ilyenek a „királyi krónikák”, melyek végtelen rigmusait rendszerint az udvari irnokok vágy más udvari személyiségek költik. Ezek a krónikák a király családjának salamoni eredetéről énekelnek, felsorolják háborúit, uralkodásának főbb tényeit, birodalmának tartományait, stb. Együttvéte zavaros történelmi dokumentumok, amiket azonban úgy a nép, mint az írástudók komolyan vesznek, hisz mesés multjukat idézik. Ugy az egyházi,

mint a világi műveket igen gyakran olyan ékesszólásba öltöztetik, mely az európai olvasó számára nemcsak tulzott, de komikus is. Ez azonban nem akadályozza meg az abesszin közönséget abban, hogy ne épp a virágos ékesszólást tartsa az irodalmi művek legfontosabb kellékének. A retorika így annyira kifinomodott, hogy egész tudománya keletkezett, a *szám-na-vák*, vagyis az igazi értelem arányának megkeresése a mondatok szinpompás viasza mögött. A népies irodalom termékeit regösök, vándor költők és szerzetesek terjesztik a az abesszin irodalom java valóban az, amit énekelnek és szavalnak, nem pedig a mennyiségileg jelentéktelen írott gyűjtemények. A regösök — a műfajok szerint — külön csoportokba oszlanak. Az *azmarikat*, akik egy időben énekesek, zenészek, bohócok és rögtönzők, lakodalmakra, keresztelőkire, diszebéderekre s más ünnepségekre hívják; a temetéseken viszont a halott érdemeiről zengenek. Az ország előkelőségeinek rendszerint saját *azmariik* vannak, kiket megbecsüléssel kezelnek. A *salle* harci énekes. A hadvezért követi, lelkesíti a csapatokat, átkot szór az ellenségre és dicsőítő éneket költ a csatából hazatérő katonákra. A *deb-tére*, az *aléka*, a *mamher* szintén rögtönző költő, de ez már nagyobb irodalmi műveltséggel rendelkezik, nagyobb tekintélynek örvend, az udvarban is szívesen látott személy s rendszerint jelentős javadalmazásban részesül.

Az abesszin népi irodalom főképp hosszú ditirambikus költeményekből, naiv dalokból, sirató- és szerelmi versekből, közmondásokból és tanító jellegű mesékből áll. Vallási formulákat és reminiszenciákat, háborús leírásokat, vadállati jellemzéseket s az ember érzéseire vonatkozó egyszerű és közvetlen célzásokat találunk bennük. Spontán kifejezései, álcázatlan érzései maradéktalanul visszatükrözik a belső élet felé irányuló, erkölcsi tökéletesedést kereső, gyengéd, néha büszke abesszin emberi lelkiületet, mely olyan, mint mindazoké a hegyi lakóké, akik évezredek tapasztalat kincseiből tanulják a bölcsesség és a türelem erényét.

Talán nem lesz érdektelen, ha befejezésül egy abesszin állatmese hű fordítását közöljük, mely, amellett, hogy a mese-témák közös eredetére is rávilágít, a nem „vad”, hanem csupán elmaradt nép költészetének egyszerűségével válaszol az olasz hódítók képtelen érveire. A mese címe: *A kecskék, az elefánt és a leopárd*. És a következőképp hangzik: „Egy leopárd elhagyta egy napon a barlangját s fia egyedül maradt otthon. A leopárd fiához odament az elefánt, összetaposta és megölte. Valaki tüstént megkereste a leopárdot és ezt mondta neki: — „A fiad meghalt.” A leopárd megkérdezte tőle: — „Ki ölte meg a fiamat?” — „Az elefánt!” — hangzott a válasz. Ám a leopárd így kiáltott: — „Nem, ez nem lehet! Nem az elefánt ölte meg a fiamat, hanem a kecskék!” — A másik kitarzott: — „Nem az elefánt!” — A leopárd csak tovább hajtogatta: — „Nem! Én mondom neked, hogy a kecskék műve ez. Senki más nem ölhetette meg a fiamat, csak a kecskék.” — Azután nagyot ugorva rávetette magát a kecskékre és borzasztó mézszárlást vitt véghez közöttük, hogy a fiát megbosszulja. Igaz az, hogy nagyon; is jól tudta, ki ölte meg fiát, de a kecskéket választotta ki bosszúja tárgyául, mert nem bírta az elefánt ereivel. Így van ez mind a mai napig. Amikor egy embert megsért valaki, aki nála erősebb és így nem tudja igazát kivívni, arra támad, aki nála gyengébb. Ezért is mondja a közmondás: — „A leopárd szerint a kecskék hibásak.”

MONSIEUR HOMAIS-TÖL DE LA ROQUE EZREDESIG. Flaubert egy igen kevésbé ismert műve *Az elfogadott gondolatok szótára*, melyet *A divatos vélemények katalógusának* is nevezett, szembeszökően bizonyítja a polgári gondolkodásmód folytonosságát a Madame Bovary gyilkos pontossággal megrajzolt Monsieur Homais-jától a Tűzkeresztesek ezredes-grófjáig. Az alábbi néhány, mutatványba közölt címszó tanuskodik arról, hogy Flaubert óta milyen keveset változott a regresszív körök ideológiai fegyvertára.

Francia. A világegyetem legelső népe.

Az anarchia hidrája. Megkiséreljük, hogy legyőzzük.

Hugo, Victor. Igazán rosszul tette, hogy politizált.

Imperialisták. Csupa becsületes, békés, udvarias, disztíngvált ember.

Kard. A franciák azt akarják, hogy kard kormányozza őket.

Kar. Franciaország kormányzásához vaskarra van szükség.

Képviselő-nek lenni: dicsőség csúcsa. Menydörögni a képviselőház ellen. Tul sok a fecsegő a kamarában. — Nem csinálnak semmit.

Koldulás. Be kellene tiltani, de sohase teszik meg.

Közoktatás. A népnek nincsen rá szüksége, — ahhoz, hogy a kenyérét megkeresse.

Köztársaságiak. Nem minden köztársasági tolvaj, de minden tolvaj köztársasági.

Ősnemzés. Szocialista gondolat.

Regények. Megrontják a tömegeket.

Spiritualizmus. A legkiválóbb bölcséleti rendszer.

Szabadvéleményesség. A forradalom egyik oka.

Szabadság. Ó, mennyi bünt követnek el a te nevedben! Minden szabadságunk megvan, ami csak szükséges.

Szegények. A velük való foglalkozás minden erényt helyettesít.

Ujítás. Mindig veszélyes.

A STERILIZÁCIÓ SZÉPSÉGEI. „A német hatóságok gyakran igen furcsa módon utaltak a sterilizációs törvényt a lengyel mezőgazdasági munkásokkal szemben. Így pl. egy felső-sziléziai betegséglegyező-orvos, a hozzá beteg gyermeke számára tejjegyért forduló lengyel munkanélkülit sterilizációs bizottság elé utalta. A lengyel munkást a vizsgálat alkalmával, az európai fővárosok felsorolására szólították fel s tekintetét arra, hogy válasza nem volt kielégítő, a bizottság a sterilizáció mellett döntött. Más munkanélküliek viszont ed következő kérdéseket kapták: „— Mikor született Napoleon? — A Marsnak vannak-e lakói? — Milyen szerepet játszhat a Mars az emberiség jövőjében?” — Azokat a szerencsétlen lengyeleket, akiket ezek a kérdések váratlanul érnek, hivatalból a sterilizálendő „minus habens”-ek közé sorozzák.” (Polonia, Varsó.)

A SZANKCIÓ JOBB, MINT A RICINUSOLAJ...

„A szankcióknak az a jó hatása is nyilvánvaló, hogy végül a legutolsó külföldimádókat is leszoktatják majd a külföldről érkező áruk vásárlásáról. Amihez kevés volt az ostor és a ricinusolaj, azt mást de rekasan elvégezték a fasizmus nemzetközi ellenségei.” (Camicia Nera.)

GOBINEAU ÉS HEINE. Gobineau gróf unokája nemrégiben előadást tartott a párizsi *Club du Faubourg*-ban. Körülbelül ezt mondta: „Ami ma Németországban történik megfelel nagyapám felfogásának. Ezért helyeslem.” Az északi „hósi-ember” típusának e propagandistája különben alacsony és vézna, vonásai lágyak, mint valami fejletlen huszéves fiúéi, arcát viszont öregesen mély ráncok barázdálják. „Németország nem fenyegeti Franciaországot” — mondotta Gobineau unokája. „Nem áldozza fel ifjúságának virágát, azért, hogy egy nem-árják által lakott földszárvot szerezzon meg. 1921-ben, 1923-ban 1927-ben és 1934-ben bejártam Németországot, résztvettem az utolsó nürnbergi pártnapon, beszéltem a nemzetiszocialista vezérekkel. Csak olyan területeket törekednek meghódítani, amiken árják laknak. És végül is az a véleményem, hogy semmi közünk hozzá, mit akarnak a németek Oroszországgal csinálni.” Utána egy hitlerellenes francia beszélt. Amikor a zsidók szenvedéseit ecsetelte, Gobineau unokája gyermekesen kárörvendő fintort vágott és tapsolni kezdett. Pedig bár igen keveset tud az árjáról és a nemzetiszocialista fajelméletről, még a Knaur-lexikonban is elolvashatta volna, hogy „az északi faj” települési helyeihez tartozik Kelet-franciaország, tehát Elzász-Lotharingia is.” — Ugyancsak a Knaur-féle *Konversationslexikon*-ban olvashatjuk, hogy „Gobineau nagy hatást gyakorolt H. St. Chamberlainre s mindakettő tanítása alapvető a nemzetiszocialista világnézet kialakulásában.”

Gobineau politikai karrierjét, mint a Tocqueville-kormány kabinettfőnöke kezdte. Hamarosan külföldre ment diplomáciai küldetésbe, de Tocqueville-lel élénk levelezést folytatott. A miniszterelnök egyikben levélben megkérdezte tőle, hogy kik azok az írók, akik véleménye szerint a német szellemi életet forradalmasították. Gobineau Luthert, Hutlent, Leibnizet, Lessinget, Schillert, Goethét és Mendelssohnt sorolta fel. „C'est un grand esprit” — írta a zsidók emancipációjának előharcosáról. Azonkívül: — irodalom-kritikai művei közt van egy ismertetés Heine Wintermarchen-jéről. „Heine Francois mesterrel (Rabelais) rokon. Ismerjük szárkazmusát s szabad viselkedését a Rajnán innen és túl. Most arról a merész kihívásról akarunk megemlékezni, amit Heine, Német- és Franciaország prűdériája ellen intéz egy vékony könyvecské, jobban mondva, egy pamflet formájában, aminek *Deutschland, ein Wintermarchen* a címe. — Gobineau gondosan összegezi a „téli rege” tartalmát, majd így folytatja:

„Eddig diszkrét kritikával igyekeztünk végigvezetni az olvasót Heine művén. De nem mehetünk tovább. Ami ezen felül van, az magában a könyvben található meg, ott, ahol Rabelais lendülete és Luther gunyos keserősége bármely más modern könyvnél tisztábban csendül ki. E könyv értéke napjaink költészetében elvitathatatlan.”

Az ilyen értékkel szemben az egyetlen, amit tehetünk a hallgatás. Gobineau ezután a száműzetésben élő költőhöz fordul: „Heinenek gondoskodnia kell Téli regéje mielőbbi francia fordításáról, mivel ez a műve méltó folytatása a *De l'Allemagne-nak* és Utirajzainak. Hisszük, hogy nálunk is épp oly sok olvasóra talál, mint a Rajna másik partján, ahol csak a legnagyobb nehézségek árán lehet hozzájutni új könyvéhez.”

Gobineau Téli rege kritikájából azt is megtudjuk, hogy hogyan vélekedett a szabad szó elnyomásáról. Mégpedig: „Ha nem is olyan időben, de olyan országban élünk, melyben Rabelais és Erasmus nem, lennének kénytelenek magukat a hatalmasokkal szembeni hűzkeléssel bepiszkítani. Teljes nyíltsággal haladhatnának el az őrszem előtt. Testüket

nem fenyegetné semmi veszély."

Gobineau nem sejthette, hogy kilenc évtized múlva mi történik Németországban. Biztosan nem tudta volna elképzelni, hogy Heine műveit száműzik s az emlékére emelt oszlopot szétrombolják. Gobineau a Harmadik Birodalom légköre elől bizonyára Párizs katakombáiba menekülne.

Márk Viktor

BABOONA, VAGY A „VEZÉRKOMPLEXUM". Forgatnak tündéri városunk harmadhetes kis zugmozijaiban egy ismeretterjesztő filmet, címe *Baboona*, „tudományos expedíció az ismeretlen Afrika embernem-járta rengetegeiben." Istenem, ezt, hogy ismeretterjesztő, mindig gyanakodva fogadja az ember, végtére is annyi ismeretet terjesztenek napjainkban, annyi csalóka és kiábrándító ismeretet, hogy senki sem veheti zokon állandóan készenlétben tartott gyanakvásunkat. Hogy ez a tudományos film mégis közöl velünk bizonyos ismereteket, merő véletlenség az csupán. És még hozzá milyen ismereteket közöl, az ember haja szála is az égnek mered. Destruáló ismeretet közöl, kiábrándító ismeretet, oly jellegű ismeretet, amely egyetlenegy durva ökölcsapással romba dönti Európa „vezérkomplexummal" telített népeinek hitét.

Az ember olcsó pénzért beül a harmadrendű kis moziba, bölcs és konstruktív vágyakkal eltelten és alig hogy peregni kezd a film, egyik csalódás a másik után. A nyomorúságos agyonfoltozott vásznon látja megelevenedni a modern értelemben: vett társadalmasított páviánmajmok életét, modern értelemben véve társadalmasítottat, ismétlem, mivel, mint a felírás közli velünk, e kedves majomcsorda szintén európai értelemben véve társadalmasított, a nyájelméletnek hódol, élén a hatalmas termetű vezérmajommal. Eldöntendő kérdés volna, hogy melyik a tanulékonyabb állat, az európai ember-e vagy az afrikai páviánmajom? Melyik a kettő közül leste el és vette át e korunkat annyira megmozgató és betöltő eszmét és rendezte be ennek alapján paradicsomi világát. A majmokról, mivel azok állítólag értelmes lények, (Herczeg Ferenc nyilatkozatából *Majomszínház* című valóban figyelemreméltó darabjával kapcsolatban legalább is ez olvasható) ez alig feltételezhető. Tehát pereg a film, békés egyetértésben sütkérezik az afrikai nap alatt a páviánkolónia, majmokhoz méltó nyugalommal és fegyelmezettséggel. A vezérmajom utálkozó unalommal szemléli a bibliai környezetben létfenntartásán serényen munkálkodó bandáját, a kicsinyeket aggódó szeretettel tetvező anyamajmokat, sást és édes gyökereket gyűjtögető apamajmokat, elmélázó költőmajmokat és a még, játékos, de máris nagyreményre jogosító sihedermajmokat. Utálatos egy helyzet, megvetendő egy állapot, senki sem csodálkozik tehát, ha a következő képben premierplánban látja a vezérmajmot, amint egyik ásitást nyomja el a másik utáni Hatalmas fogakkal ékesített száját akkorára tátja, akár a Bécsi-kapu, közben pompás hangokat hallat, véleményét e tétlen állapottal szemben, tökéletesen kifejezti. De megelevenedik a kép, vaddisznó és leopárd tör a különben békés kolóniára, a páviánok hurcolkodni kénytelenek. Beljebb vonulnak az erdőbe és megszállják a kedves kis makimajmók mindeddig háborítatlan zónáját. A makimajmok apró állatok, akkorák csak, mintha a társadalmasított páviánoknak: unokái lennének. Elmaradt majmok a szó legszorosabb értelmében, még soha sem hallottak vezérmajmokról, igazi utálatos és tudatlan társaság. De felismerve a helyzetet, szembeszállnak a hódító páviánok-seregével és heves harc után futamodásra kényszerítik őket. Bármilyen furcsának is tűnik, a vezérmajom az, aki minden más majmot méterekkel megelőzve mene-

kül, tüskön-bokron, át, hatalmas ugrással át a folyón. Kész keserűség látni, kész keserűség és kiábrándulás, ahogy a pompás vezérmajom esztétvesztve rohan, cserjéken átugrálva, patakba zuhanva és onnan kikászolódva csuromvizesen hősi csapata élén, kétségbeesett kifejezéssel arcán.

Egy életet adó hittel lettünk szegényebbek, egy újabb tiszteletreméltó legenda foszlott ködként szerteszt ezen ismeretterjesztő film nyomán. A közönség, a kis zugmoziból csalódottan távozott és mindenki, felekezetre és világszemléletre való tekintet nélkül szidta az ostoba majmokat De mindenki elgondolkodott a látottak nyomán, annak ellenére, hogy a nézők semmivel sem lettek okosabbak. Általában, látni, tapasztalni, megérteni valaminek az értelmét és levonni ennek eredményeként a konzekvenciákat, nem olyan dolog, amelyhez az emberekben meglenne a képesség, épp oly kevéssé, mint a majmokban, tekintettel közeli-rokoni kapcsolataikra. Ezek szerint értelem tehát vagy nincs a világon, vagy ha van, akkor egy eddig még, fel nem fedezett állatfajta gondosan eltitkolt tulajdona

(Budapest)

Remenyik Zsigmond

RÓZSA SÁNDOR A KÖZEL-KELETEN. Minden, feudalizmusból a kapitalizmusba átfejlődő országra jellemző az elnyomorodott, földnélkülivé vált jobbágy-parasztság soraiból kikerülő utonállók, szegénylegények elszaporodása. Ezek az öntudatlan békétlenek felismervén a kiáltó nagy társadalmi ellentéteket, szűkölködéseiktől hajtva más megoldás híjján maguk akarják a társadalmi lét igazságtalanságát kiegyenlíteni azzal, hogy a tehetőseket kirabolják és a zsákmányt fölosztják a szegények között

A fejlettebb gyarmati országok mind gyorsabb tempóban kapitalizálódnak s e folyamat hű kísérlőjeként mindenütt megjelenik e városokban a munkanélküli, a falvak körül a bujdosó szegénylegény. Az adókkal és adóssággal küzködő parasztok közül sokan otthagyják földjeiket s rablóbandákba verődve kimennek a hegyekbe. A vége e vállalkozásoknak azután mindig ugyanaz: a kivonuló katonai expedíció visszaállítja a rendet és közbiztonságot.

A Közel-Keleten újabban mindi gyakoribb e szegénylegények felbukkanása Alig egy éve végezték ki *Abu Dzsildát*, a palesztinai rablóvezért, ki majd két éven keresztül állt Palesztina kis területén fegyveres hárcban a hatalommal. Faluról-falura bujdosott, ahol rendszerint szétosztotta a zsákmányát, majd két napi járóföldre ismét felbukkant bandájával s rabolt és harcolt. Több fegyveres ütközetből megmenekült, golyó nem fogta, élve kellett elfogni és felakasztani. Amolyan nemzeti hős lett belőle s az imperializmus elleni harc megszemélyesítője, akit az arab ifjúság mintaképének tekint. Abu Dzsilda kivégzése után alig mult el; pár hónap s Szíriában veszélyessé váltak az utak, megintgott a közbiztonság. Legenda támadt: Abu Dzsilda nem halt meg. Most Szíriában „dolgozik”. S a szíriai Abu Dzsilda, a valódi nevén *Fuad Alamu* „győzelmet” „győzelemre” aratott. A gyarmati kormány mozgósított csendőrséget, katonaságot, repülőgépeket, páncélaútkat. Sokan elestek a bandájából, ő maga azonban mindig elmenekült. A gyarmati hatalom távollétében volt kénytelen törvényt ülni felette.

A tárgyaláson, a druz hegyek kormányzója tanuvallomásában elmondta, hogy amikor Fuad megállította autóját és megtudta, hogy ő kicsoda, így szólt hozzá: „Mi gyűlöljük a rabló életet, de éhenhalunk, ha nem rabolunk. Én szabadon bocsájtalak téged, mert ha te akarsz, meg-

menthetsz bennünket az éhenhalástól. — Egy könyvügynök viszont azt vallotta, hogy amikor Fuad megtudta, hogy ő könyveket visz a nép közé, fegyveres kíséretet adott melléje a legközelebbi faluig, nehogy bántódása essék. Fuad Alamát a törvényszék halálra ítélte. A naiv békétlen pedig, aki hitt abban, hogy jótéteményéért hálában lesz része s a népet megmentik a nélkülözéstől, harc közben csendőrgolyó végzett.

A sziriai kormány kiáltványban közölte, hogy az utak és falvak biztonsága végre helyreállott. S ime. A kiáltvány megjelenésének másnapján a Haifa-beiruthi országuton álarcos tettesek rabolták ki egy autót utasait. A legenda pedig föltámadt: Fuad Alama nem halt meg. Tényleg nem halt meg, mert más néven, más alakban újra, meg újra kitermelik a gyarmati megoldatlanságok.

(Tel-Aviv)

Bálint János

GAZDASÁG ÉS POLITIKA

A KONZERVATIV ANGLIA ALKONYA

Se szeri, se száma azoknak az illuzióknak, amelyek az angol konzervatív párt legutóbbi választási győzelmével keltek életre. Sokan szívesen hagyják figyelmen kívül azt a körülményt, hogy az érvényben levő kerületi választási rendszer meg az idejémulta kerületi beosztás mellett a mandátumok száma még megközelítőleg sem tükrözi vissza hűen a választók valódi hangulatát. A november 14.-i választások alkalmával pl. a konzervatívok 10.342.632 szavazatot kaptak 8.292.288 labour szavazattal szemben. Ez 20 százalékos többségnek felel meg, míg a mandátumok számát tekintve 381 konzervatív áll szemben 154 munkáspárti képviselővel. Egy tory mandátumra kereken 27 ezer szavazó esik. Egy labour képviselőre azonban már kereken 54.000.

Sokkal pontosabban fejezték ki az angol tömegekben végbement hangulatváltozást az 1934 november 1.-én megtartott községi választások. Ez alkalommal a Labour Party 770 mandátumot nyert. A konzervatívok 635 mandátumot veszítettek. London 28 kerülete közül 14-et hódított meg a Munkáspárt, a korábbi 4 helyett. Az 1386 londoni mandátum közül 729-et.

A konzervatív győzelem így tipikus angol választási győzelem, amely méltóan sorakozik az 1924 őszén a Zinovjev-levél hirhedtté lett fogásával vagy az 1931-ben MacDonalddal áruházával elővárársolt választási többséghez. Ezuttal a megélénkült ipari termelés meg a britt tőkésérdekeket százszázalékosan fedő imperialista békepolitika ügyes kihasználása tették lehetővé, hogy a leadott kereken 21 millió szavazatból a konzervatív párt 10 milliót szerezzen magának. Baldwin a választások után is hivatalban maradt. Konzervatív körökben nagy az ujjongás, 1830-tól először maradt hivatalban angol kormány ilyen nagyarányú mandátum, többséggel.

A politikai Pirrhus-győzelem mellett a nem kevésbé átmeneti gazdasági eredmények is hozzájárulnak az illuziók növeléséhez. Anglia azon kisszámú tőkés országok közé tartozik, amelyeknek valóban sikerült tartósan túlhaladni a gazdasági válság mélypontján. A depresszió itt bizonyos értelemben konjunkturává nőtt. Az ipari termelés görbéje

1929-hez viszonyítva 111-re emelkedett. A nyersacélipar termelése 1935-ben 95.3 százalékkal haladta meg az 1934. év termelését és 28.1 százalék helyett 55.4 százalékos kapacitással dolgozott. 1935 októberében, 907.000 tonna volt az acélipar termelése, ami az elmúlt 8 és fél év rekordszinvonala. Az értékpapirkibocsátás, amely 1929 első hat hónapjában 196 millió font sterlingről 1930-ban 150, 1931-ben 86, 1932 megfelelő időszakában pedig 73 millióra esett, 1935 első hét hónapjában 193 millió f. st.-re emelkedett. 1935 júliusában 51 millióval 1920 óta a legmagasabb színvonalat érte el. Ha lord Melchett az angol Iparszövetség folyóiratában megjelent cikkének hitelt adhatunk, 1931-től kezdve 1935-ig 1.110 új gyárat alapítottak Angliában. Sok üzemet ki kellett bővíteni, hogy a megszorított rendeléseket kielégíthessék. Egyes külföldi megbízásokat pedig egyenesen kénytelenek voltak visszautasítani. A legnagyobb angol bankok, az u. n. *Big Five csoport* jelentése szerint a bankbetétek összege 1933-ban 33 mill. f. st.-gel esett, míg 1934-ben 1774 milliós rekordmagasságot ért el, amelyet 1935-ben is megtartott. Az *Economist* jelenti, hogy ugyanebben az évben a nyereségek 1933-mal szemben a nehéziparban 86.4 százalékkal, a textiliparban 152.5 százalékkal, az élelmezési iparban pedig 78.9 százalékkal emelkedtek. A hadianyagiparban vezérszerepet játszó Vickers Limited 4 százalékról 6 százalékra emelte osztalékát. A látszat azt mutatja, mintha az ottavai birodalmi konferencián megteremtett angol Világbirodalmi vámunió meg a fegyverkezési konjunktúra új életre varázsolták volna ezt az imperiálista fejlődés során létrejött, félmilliárd pár karból táplálkozó mo-
lochot.

A gazdasági tények alapos szemügyre vétele után azonban merőben ellentétes következtetésekre jutunk. Az az egyedülálló helyzet, amelyben az angol kapitalizmus hanyatlásának történelmi színjátéka lefolyik, természetesen széles manőverezési lehetőséget nyújt. De a legnagyobb átmeneti sikerek sem, fedhetik el a tényt: azok az iparágak, amelyeknek a britt cápa világhatalmi pozícióit köszönheti, menthetlenül pusztulásra vannak ítélve. A textilipar meg a szénbányászat fejlődése jegyében folyt le ez a terjeszkedés. Ma ezt a két iparágat gyógyíthatatlan válság férgéi rágják.

Közismert tény, hogy a legfontosabb angol szénmedencékben mintegy félmillió bányász veszítette el egyszer s mindenkorra létlehetőségét. A legrózsaszínűbb képzelőerővel megáldott angol közgazdák sem tudnak ezzel az egyre kilátástalanabb helyzetbe sülyedő tömeggel mihez kezdeni. Lloyd George New Deal programja ugyan 170.000 munkanélküli áttelepítését igéri részben más iparágakba, részben a mezőgazdaságba. De hol a bizalom, amely ennek a különben elégtelen tervezésnek hitelt adna? A valamikor hatalmas angol liberálizmus eltűnt. Csak Lloyd George pislákoló népszerűsége tette lehetővé, hogy három wigh képviselő ül még az alsóházban. A munkanélküliség problémáját azonban még az esetben sem lehetne megoldani, ha a New Deal terv abszolút többséget szerzett volna. Nem a jóakaraton mulik ez. Az angol szénipar sorsa meg van pecsételve. Sem a szintetikus benzín, sem más iparágak nem alkalmasak olyan fejlődésre, amely ezt a tátongó rést valaha is betömhetné.

Hasonló sorsra jut az angol világbirodalom második pillére: a főnö meg szövőipar. A nagy gyarmati piacok évről-évre egyre észrevehetőbben mennek veszendőbe. Azok az országok, amelyekben valamikor csaknem monopóliumos helyzetet élvezett, ma saját textiliparukat fejlesztik. Kínában az orsók száma 1921-től 1927-ig megkétszereződött

Indiában ugyanezen időközben 6 millióról 8 és fél millióra, Braziliában másfélmillióról 2 és fél millióra emelkedett az orsók száma. Japán, Törökország, Magyarország és még egy sereg más ország erőltetett ütemben építik saját fonó és szövőiparukat. Hogy ennek az angol gazdasági életre milyen katasztrófális visszahatása van, az a tény bizonyítja legjobban, hogy az angol szövőipar kivitele Indiában a konjunktúra éveiben, 1927 áprilisától 1928 áprilisáig 5.479.000 f. st.-ről 3.319.000 f. st.-re esett. Ma az a helyzet, hogy a fonó és szövőipar termelése is megélnékült. Az angol gazdasági élet vezetői azonban maguk sem, értékelik sokra ezt a, belföldi piacra szorító felélnkülést. Ellenkező esetben nem lett volna szükség az u. n. redundancy bill-re, amely a fonó és szövőgépek felvásárlását és elpusztítását célozza. Textilérdekeltség véleménye szerint 11 millió fölösleges orsó és 140.000 fölösleges szövőszék van Angliában. Ezeket meg kell semmisíteni, ha a többi tartós foglalkoztatását akarják biztosítani.

Kétségtelen: egyelőre még számos lehetősége van az angol tőkének e hiányok kiküszöbölésére. Így a gépkivitel 1935 első 6 hónapjában az összkivitel 8.1 százalékáról 9.2 százalékára emelkedett. A fokozódó fegyverkezés is sok rendeltést hoz, hiszen Anglia a második helyet foglalja el a fegyverkezési kivitel terén. Köztudomású, hogy maga az angol imperializmus percenként 213 f. st.-et költ fegyverkezésre. De ha csak a többé-kevésbé hivatalos adatokat vesszük: is alapul, 1934-ben 30 milliót tett ki a katonai kiadások összege, míg 1913-ban kereken 10 millióra rugott. A légi flotta megháromszorozása, mely kormányhatározat következtében már folyamatban van, érezhető százalékát teszi ki a felélnkülésnek. Fejlődőben van az autóipar is. Míg 1934 szeptemberében 258.866 személy- és 85.633 teherkocsit gyártottak, 1935 megfelelő hónapjában már 311.544 személy- és 92.176 teherautó volt a termelés. Piperecikkek előállítására és más iparágak is lendületet vettek. Mindez azonban türelmetlen konkurrenciával kénytelen megbirkózni, amely ellen a már eddig bevezetett tilalmak és vámok is alig nyújtanak védelmiét.

A konzervatív választási győzelem Angliájában így a gazdasági élet felélnkülése sem szüntette meg az égető gazdasági bajok egész sorát. A munkanélküliség *nem* csökken érezhetően. 1934 júniusában 2.097.251 foglalkozás nélkülit tartottak nyilván. Számuk 1935 júniusában csak jelentéktelen százalékkal, 2.024.463 főre apadt. 1935 november 15-én 1.918.562 volt a foglalkozás nélküliek száma, de ismét emelkedő irányzattal. A szaporodás egy hónap alatt 2170 főt tett ki. Ugyanígy kiáltó az aránytalanság a hatalmasan megnőtt vállalkozói nyereség meg a munkások alig emelt, vagy pedig még lejjebb nyomott bérei közt is.

Anglia feje fölött Baldwin választási győzelme ellenére is ott áll a figyelmeztető: gondolj a halálodra! Talán a pillanatnyi eredménynél is nagyobb jelentősége van annak a ténynek, hogy a novemberi választásokon, ezuttal először, egy következetes marxista képviselőt is beválasztottak az alsóházba. Ki tudja, meddig tarthatja magát Baldwin többsége? Ki tudja meddig lehet még egy annyira a közgyűlölet közepontjában álló renegátot, mint a 20.000 szavazattal kibuktatott Ramsay MacDonald az angol kormányban megtartani? Azt azonban a jelen választások eredményei is előre engedik látni, hogy Angliában ez, volt az utolsó ilyen mértékű választási győzelem.

Landersoy lord felsőházi tag indítványára az angol House of Lords a szocializmus vagy kapitalizmus fölött szavazott 1935 március 21-én.

Természetesen az utóbbi javára dőlt el a szavazás. De ki kételkedhet abban, hogy ezzel az önmegnyugtatósnak szánt szavazással az alkonyodói konzervatív Angliának nem minden haszonélvezőjét sikerült megnyugtanni.

Kovács Károly

A MAI NÉMET GAZDASÁGI HELYZET

Bámulattal vette tudomásul a világ, amit a nemzetiszocialista párt nürnbergi gyűlésén a hitlerizmus első 2 évének eredményeiről mondtak. A weimari köztársaságtól átvett 6 millió munkanélkülit — hangzottak — sikerült munkához juttatni, ma már csak 1.7 millió német áll munka nélkül, de legközelebb ezek is munkához jutnak... A munka halad... Pompás autók kötik össze a német városokat... A nemzet öntudat nagy alkotása, az új hadsereg, állandó rendelkezésekkel látja el a német termelést... Virágzó konjunkturákra jellemző, — mondták — hogy az ipar kihasználása alig marad vissza a válság előtti időkhöz képest... A termelés kifizetődik... A profit növekszik... 1934 adóbevétele 2 milliárd márkával nagyobb, mint 1933-é. A bankokban és takarékpénztárakban pedig növekedik a betétek összege, mint a növekvő népjólét kézzelfogható szimbóluma. A külföldi adósság lényegesen csökkent, a külkereskedelmi mérleg egyre javul, emellett mindinkább függetleníteni tudjuk magunkat a külföldtől, magunk állítunk elő mester-séges uton pamutot, gyapjút, benzint és nemsokára gummit is. Ezt halljuk a Harmadik Birodalom vezetőitől. Ugy látszik, a Harmadik Birodalomnak sikerült megtalálni azt a bizonyos archimédesi pontot, ahonnan a már-már kátyuba került német gazdasági életet újra virágzásba lendíthették. Mi történt? Csoda történt? Csoda történt, a „Német Csoda”, amint azt büszkén hirdeti egy német regényeim.

Nem állhatjuk meg, hogy ezt a csodát közelről szemügyre ne vegyük.

Dr. Scbachtnak nem jutott könnyű feladat, mikor arra vállalkozott, hogy munkaalkalmat teremt az állásnélküliek milliónak. A munka finanszírozása külföldi kölcsön révén lehetetlen volt, inflációra gondolni sem lehetett, viszont valahonnan mégis kezdőtőkét kellett teremteni. A megoldás Columbus tojása volt. A termelést foglalkoztatják és az ehhez szükséges tőkét, illetve hitelt váltók formájában bocsájtják az ipar rendelkezésére. A váltókat különböző pénzintézetek számítolják le (a kivétel részletei itt nem érdekelnek bennünket). Ha már most, — így hangzott az elgondolás, — sikerül valamiképpen begyújtani a gazdasági élet megakadt motorját, megmozdul a termelés, sőt tovább mozog akkor is, amikor a -begyújtást kiváltó első mesterséges konjunktura megszűnik, mert ez az első konjunktura szükségletet teremt, amely fogyaszt — és ezzel megindul a gazdasági élet vérkeringése. — Politikai megfontolások hatása alatt egész Németországot óriási műhellyé változtatták, mely a hadsereg számára dolgozott. Az előbbi elgondolás tetszetősnek ígérkezett — annál érdekesebb, hogy a kísérlet nem sikerült, a begyújtás elmaradt, a termelés magángazdasági szektora épp oly kevésbé foglalkoztatja a gazdasági életet, mint az állami megrendelések előtt. Hol volt hát a hiba a fenti gondolatmenetben?

A gazdasági élet kétféle kiadást ismer: termelő és fogyasztó természetűt. A termelő kiadások és befektetések továbbtermelő értékeket hoznak létre. Ha pl. valaki tőkét fektet be egy cipőgyárba, úgy — normális körülmények közt — számíthat arra, hogy a tőke reprodukálja

önmagát további tőke formájában. Evvel szemben a fogyasztásra szánt tőke már nem vesz többé részt a gazdasági élet vérkeringésében. Tételezzünk fel pl. egy megfelelő tőkével rendelkező vállalatot, amely a Kárpátokat lebontaná és a Fekete Tengerbe öntené. Amíg a vállalkozás tart, az egész ország gazdasági élete felvirul, iparágak és emberek ezrei nyernek alkalmazást. A vállalkozás végrehajtása után azonban az ország gazdasági élete éppen olyan állapotban marad, mint a vállalkozás előtt. Ami pedig a tőkét illeti, amit a vállalkozásba fektettek, az a szó szoros értelmében elúszott a vízben. Ez a példa megvilágítja a katonai kiadások természetét is. (Evvel nem akarunk semmiként értékelni, csupán a katonai kiadásoknak az államháztartásban játszott szerepét közgazdaságilag megvilágítani.) A Harmadik Birodalom mesterséges konjunkturája a német felfegyverzésen alapul, és az erre a célra befektetett tőke nem reprodukálja önmagát új tőke formájában. Ellenkezőleg: a meglevő tőke változik át holt tőkévé, ami a nemzeti vagyon jelentékeny csökkentését jelenti.

Azt állítják Németországban, hogy ehhez a konjunkturához — amely mint láttuk, függvénye a katonai rendeléseknek — nem, folyamodtak bankjegyinflációhoz. Schacht és Hitler nagyon jól tudják, hogy a márka infláció *nyomort jelentene* és a rendszer bukását. Elfogadjuk: a bankjegyek ugyan jelentős mértékben szaporodtak, de nem annyira, hogy pénzinflációról lehessen beszélni. De a modern kapitalizmusnak nem csupán pénz a fizetési eszköze, hanem csekk, váltó, terhelés és jóváírás, valamint hitelnyújtás. Angliában pl. a készpénzzel lebonyolított fizetések száma elenyésző ahhoz képest, amennyit csekkel, vagy bankkönyveléssel lebonyolítanak. Ezeknek a technikája tette lehetővé, hogy a nagymennyiségű hadfelszerelési német váltót kibocsássák és forgassák, a bankjegyforgalom jelentéktelen emelése mellett. Ha tehát bankjegyinfláció nincs is a Harmadik Birodalomban, úgy van egy másfajta infláció: hitelinfláció, a fizetési eszközök inflációja, amivel azonban nem áll szemben, mint egyenérték, a gazdasági értékek növekedése. Ellenkezőleg, mint láttuk, a meglevő tőkét holt tőkévé alakították át. Mivel a fizetési eszközök mennyisége nőtt, a gazdasági értékek mennyisége pedig csökkent, kisebbedett a pénz vásárló ereje.

A tények mindenképp igazolják az előbbi elméleti fejtegetések helyességét. A hitleri uralom első 2,1/2 éve alatt a nagykereskedelmi árak 11,2%-kal emelkedtek. Minden konjunkturában emelkednek az árak, amíg be nem következik a dekonjunktura és a nyugalmi helyzet. Hogy továbbra is fenntartsák a konjunkturát, további áremeléseket kellene megengedniök. Azonban ez bércsökkentéssel volna egyenértékű, amire — érthető okokból — nem lehet gondolni. Arra tehát nincs mód, hogy a konjunkturát áremeléssel támogassák. Ime: Hitler, aki állandóan hangoztatja, hogy a Harmadik Birodalom nem áll kapitalista alapon, akarva-nemakarva, a kapitalista gazdasági élet törvényszerűségeinek kénytelen engedelmessé válni, a radikális alvezérek minden elégedetlenségére, kik korántsem titkolják ellenszenvüket a nagytőkés dr. Schachtal szemben.

A nemzeti szocializmus kell, hogy gondoskodjék tőkeképződésről és a tömegek jólétének emeléséről, ha uralmát fenn akarja tartani. Azt mondják, hogy képződött új tőke Németországban és az új bankbetétekre hivatkoznak. Először is: tömegtermelésnél nagyobb a profitráta, mint az üzemek kismérvű foglalkoztatása esetén, tehát hihető a profit megnövekedése. Azonban ez a tőkeképződés nem tényleges és nem termelő, hanem névleges és pillanatnyi. Láttuk, hogy a hadifelszerelés

a „helytelen tőkebefektetések” kategóriájába tartozik, ami végeredményben csökkenti a „nemzeti vagyont” és súlyosan veszélyezteti a gazdasági életet. Ha pedig meginog a márka, meginognak az ujonnan képződött tőkék is. Végeredményben az egész „nemzeti vagyont” összezugorodik, minél tovább tart a hadikonjunktúra. Hogy a bankok ezalatt számszerűleg meggazdagodnak, csupán egyéni meggazdagodás, az is csak számszerűleg, de ez nem, növeli a gazdasági értékeket és a jólétet. Ellenkezőleg, a Harmadik Birodalom hadikonjunktúrája, valamint sok egyéb tevékenysége súlyosam csökkenti a német gazdaság tőkeállományát. Így pl. az önellátás nagy vívmánya avval jár, hogy a mesterségesen előállított „Wollstra” kilója 3.50 márka, míg; a természetes gyapoté 1.50. Ugyanez a helyzet a többi szintetikus nyersanyag előállításánál is. Az anyagok termelésére szükséges óriási beruházás csökkenti a német nemzeti vagyont, a mesterséges nyersanyagok drága volta csökkenti a fogyasztást és az életnivót. Továbbá: az elkerülhetetlenül szükséges nyersanyagok behozatala céljából szüksége van Németországnak kivitelre. Miután azonban Németország ma ársziget, amelyen az áru önköltsége a világpiac felett áll, állami exportalapot létesítettek, amely támogatja az exportipart abban, hogy önköltség alatt, dumpingáron, adjon el a világpiacon. Ismét egy példa, amely mutatja, hogyan veszít a német nemzeti vagyontőkeállományából.

Ugyancsak tőkevesztéséget jelent az u. n. törzstőke törvény (Stockkapitalgesetz) alkalmazása. E törvény értelmében a német részvénytársaságok kötelesek 6, ill. 8%-ot meghaladó osztalékjukat 3 évi kényszerkölcsön formájában az államnak rendelkezésére bocsájtani. Az állam így ráteszi kezét a nyereségre (reprodukált tőke), amelyet konsumtiv kiadások formájában megsemmisít. (Mikor és hogy fogja a német állam ezeket a kölcsönöket a német kapitalistáknak visszafizetni?)

Igáz, hogy a német adósságok Hitler alatt majdnem felére csökkentek. Ennek egyik oka, hogy a dollár és a font aranyértékük 60%-ára estek, — ez viszont nem nemzeti szocialista uralom érdeme. A másik körülmény a külföldi bizalmatlansága a hitleri uralommal szemben, ami arra indítja a külföldi hitelezőket, hogy Németországban fekvő kincsüket minden áron értékesítsék, amennyiben arra a német törvények és rendeletek módot nyújtanak. Így pl., míg a márka aranyértékének megfelelő kurzus Zürichben (100 márkáért) 124 frank volna, addig a különböző zárolt márkafajták kurzusa Zürichben 1935 október elején a következő: utazási márka 80 - zárolt hitelmárka 35-37, zárolt értékpapírmárka 23-25.50, stb. Ezek után szilárd márkáról beszélni — enyhén szólva — a helyzet tulságos szépítése.

A helyzet így a következő. A hitelinfláció a piacot ellátta váltókkal és ezekkel finanszírozta a mesterséges konjunkturát. Ez a kb. 10 milliárd márka összegű váltó, mint megemészthetetlen köllonc fekszik különböző pénzintézetek tárcájában, mint „aktiva”, és teljesen immobilá teszi ezeket az intézeteket. A hitelinfláció következménye, hogy egyre növekszik a drágaság, a béreket azonban, nyílt infláció elkerülése céljából, nem szabad és nem lehet emelni. Ez viszont a tömegnyomor növekedését jelenti, és veszélyezteti az uralom alapját. A magángazdasági szektor remélt megélénkülése nem következett be, ellenkezőleg, a fogyasztás mindinkább csökken. Ha tehát a konjunkturát nem táplálják tovább váltókkal, akkor újra visszatér a Hitler előtti idők munkanélkülisége.

Nehéz az állam pénzügyi helyzete is és Schacht ismét a polgári

közgazdaság klasszikus módszereihez kénytelen visszatérni. Minden állam igyekszik pénzügyei rendbentartása céljából a tisztán konstruktív természetű kiadásokat a folyó bevételekből, az adókból, fedezni. Évvel ellentétben a Harmadik Birodalom a konstruktív természetű katonai kiadásokat súlyos váltókölsönökből fedezte. Lényegesen enyhítené az állam, a jegybank és a többi, váltókkal immobilizált pénzügyi helyzetét, ha sikerülne ezeket a rövidlejáratú váltókölesönöket hosszulejáratú államkölsönre változtatni. Ebben az esetben csupán a kamat és a törlesztés terhelné az államháztartást, s az infláció és az ezzel együtt járó nyomor el volna kerülhető, továbbá stabilizálni lehetne a bérek és árakat a mai nívón, ami csökkentené a társadalmi feszültségeket. Ez a terv. A kivétel: 1935 első 8 hónapjában 3 kölsönben lejegyeztek összesen 1.6milliárd márkát. Ha ezt a tempót be tudják tartani, ha a birodalom kölsönforrásai, szóval tőkái, ki nem apadnak, úgy évente 2.4 milliárd márká kerülne lejegyzésre, tehát több, mint 4 évig tartana, míg a fennálló 10 milliárd márká adósságot konszolidálják. Feltéve a lehetetlent, hogy ez sikerül: a mai német gazdasági apparátusi foglalkoztatása havi 500 millió márkába kerül. Tehát először le kellene jegyezni a 10 milliárd márkát, azután havonta elő kellene teremteni 500 millió márkát a termelés mai üzemből tartására. Harmadszor pedig, marad az 1.7 millió munkanélküli, akinek munkát helyeztek kilátásba, ami további néhány 100 milliót igényel havonta. Nyilvánvaló: nem megy. Még akkor sem, ha Németország nem pusztítaná el fokozatosan meglévő tőkéjét. És még akkor is, ha a külföld, ma még nem látható politikai okokból, hitelt nyújtana Németországnak a soha-viszontnemlátásra, a fonds perdu, ez is csak pillanatnyi segínyt jelentene. Az adó emelése viszont csökkentené a vásárlóerőt, ami a gazdasági viszonyokat csak ronthatná. Az infláció tömegnyomor és politikai veszedelem volna. Maradna a Londonból ajánlott megoldás: a márká aranyértékének felére redukálása, a német áru világpiaci versenyképessége emelése céljából. Ebben a versenyképességben azonban kételkedünk, mert Németországnak leértékelt rossz márkával drágán kellene megvásárolnia külföldről a nyersanyagot, ami a kész gyártmány árát emelné. Az eddigi valutaleértékelések tanulsága, hogy belföldön az élet megdrágult, ami a munkások és alkalmazottak bőrére megy. Azonkívül a többi valuta is részt kér ebből a számáversenyből, aminek következménye pl., hogy a fontsterling és a dollár viszonya ma, többrendbeli leértékelés és ingadozás után, ugyanaz, mint volt leértékelés előtt: 1 font 4.90 dollár. Egyébként: a hiteinfláció, valamint az exportjuttalom jelentősége éppen az, hogy a márkát rejtett uton leértékelték. A márká 50%-ra való leértékelése tehát nem volna kivezető út, hanem az eddigi továbbkínálódás folytatása. Hatása az volna, hogy a fennálló nehézségeket pillanatnyilag takargassa, valójában azonban növelje. Ugyanez áll egy esetleges háború „kiutjára”, amelyről — feltéve, hogy győztes — a Harmadik Birodalom „nemzeti vagyona” csökkenésének kiegyensúlyozását várja talán.

Amint látható, a Hitler-kormány a legkevésbé sem találta meg azt a bizonyos archimédesi pontot, ahonnan a válság megoldható és a német gazdasági élet tartós virágzásba lendíthető. Sőt a német gazdaság mai helyzete nagyon hasonlít Münchhausen báró ama kalandjához, amikor hajánál fogva húzta ki önmagát a mocsárból, amibe sülyedt.

Valójában azonban a mocsárnak az a kellemetlen tulajdonsága, hogy minél kétségbeesettebben izog-mozog benne valaki, annál mélyebbre süpped bele.

A legutolsó két hónap eseményei különben mindenben igazolták előbbi következtetéseinket. Elegendő pár hirt ideirnünk.

1. Élelmiszerhiány Németországban 2. A fogyasztási (könnyű) ipar helyzetének súlyosbodása, általános panasz, hogy csökken a fogyasztás a textil-, autó- és rádióiparban, (amelyeket 2 év előtt mesterséges uton látszatvirágzásba lendítettek.) 3. Hivatalos körök figyelmeztetnek arra, hogy az államilag támogatott konjunktura végéhez közeledik, elvárják tehát a magángazdasági szektortól, hogy tegye kötelességét és termeljen, adjon rendelést. 4. A német konjunkturakutató intézet becslése szerint a tél folyamán a munkanélküliek száma fel fog menni 3 millióra. 5. 1935 november végén a munkanélküliek száma 1.985.000. A német hivatalos körök abbéli várakozásuknak adtak kifejezést, hogy az üzemek télviz idején nem tesznek munkásoknak az ucára és ha igen, úgy számíthatnak egy teljes szigorral lefolytatandó vizsgálatra. 6. A márkabankjegyet a nyugati tőzsdéken 45% disagióval jegyzik. 7. Mindezek logikus folyományaként: újra és fokozott mértékben működik a „német biztonságiszelep”, a zsidóüldözés, anélkül természetesen, hogy a zsidóságnak megengednék a kivándorlást, vagyis lemondanának célszerű biztonsági szelepjükről.

(Arad)

Ádám Elek

S Z E M L E

LIVIU REBREANU: RASCOALA

(Bucuresti, Editia Adeverul.)

Az az őszinte ünneplés, melyben a román irodalmi körök Liviu Rebreanut 50. születésnapja alkalmával részvették, a hivatalos jubileumiókkal ellentétben, valóban érdemes írónak és embernek jutott osztályrészül. „Kétségkívül erősen érdekelnek a társadalmi jelenségek — mondotta Rebreanu a születésnapjával kapcsolatosan adott interjui egyikében, — de ettől odáig, hogy szociális vagy politikai állásfoglalást követeljen a szorosan vett művészi alkotás keretein belül, igen hosszú az út. A Felkelés című regényem első formájában parasztpárti könyv vélt. A parasztek között éltem, mellyen szeretem őket. Tudom, hogy igen nehéz a sorsuk. Természetes, hogy rokonszenvem nem hagy el akkor sem, mikor írásztalom mellett ülök. Azon veszem észre magam, hogy védelmembe veszem a parasztokat, hogy elkeseredetten küzdök az ellenségeik ellen. De azt hiszem, hogy ez az érzelmi szempont sohase lehet a művészet tárgya, mivel a művészi alkotás az objektiválást követeli. Épp ezért később átdolgoztam a Felkelés-t, melynek első fogalmazásában az állásfoglalásom, látható volt.” Ha ehhez a művészi hitvalláshoz hozzávesszük Rebreanu őszinte nyilatkozatát a regresszív áramlatok, az antiszemitizmus és a fajgyűlölet ellen, úgy előtünk áll áll a legnagyobb élő román epikusnak és a román realista regény megteremtőjének alakja, teljes emberi jószándékával s művészetének határaival.

Rebreanu regényei, a Nyugatról importált s az itteni társadalom éghajlatában talajtalan pszichológizáló regényekkel elárasztott román irodalomban a környező társadalmi valóság embereivel és kérdéseivel telítettek. Első átütő sikerű könyve Ion, az erdélyi faluról szól s a pa-

raszt földéhségnek egyéni drámáját feszegeti az igazi epika feszültségével s szinte, durván köbevágott stílusában. Utolsó nagy regénye, a Felkelés, az 1907-es parasztlázadás küzdelmeinek egyetlen jelentős dokumentuma a román irodalomban, a regényi parasztság földért vívott tömegharcának a tragédiája. E két mérőföldkő között, bár nem pontosan időrendi sorrendben, ott van az erdélyi románságot tragikus dilemmába sodró, két front között felmorzsoló háború élménye, melyet Rebreanu az egyéni sujtottság (egy testvérét agyonlőttek, mert át akart szökni a román hadseregbe) s az emberi együttérzés sarkantyúja alatt azon melegében írt meg Az akasztottak erdeje és Icik Strul, a szőkevény című könyveiben. Jó néhány regényben Rebreanu a háború utáni Bucuresti életet festi. Társadalmi freskójából a román munkásság tömegei és figurái hiányoznak. Következménye- és egyuttal oka is ez annak, hogy Rebreanu nem ismerte fel azt az igazságot, amit annyi nyugati író tett magáévá s amit Malraux oly' frappáns rövidséggel így fejezett ki: „Nem a szenvedély rontja el a műalkotást, hanem bizonyítás látható akarása.” Az elképzelt kincsnek: az író osztálykötöttségeken, bár nem tudatosan szűkkeblű védelmezése ghatárolja el Rebreanu realizmusát pl. Malraux vagy a hozzá közel állók realizmusától. Következőkben a Felkelés egyik hamisítatlan erejű oldalát mutatjuk be olvasóinknak. (Cs. Gy.)

Stefanescu ezredes kiugrott az ágyból, gyorsan magára kapta hálóköntösét és papucsban, fedetlen fővel kisietett. A reggeli nap egyenesen az arcába sütött, úgyhogy az első pillanatban, álomittasan alig látta meg az udvarát zajongva előntő parasztok tömegét. Vaktában rájuk kiáltott:

— Mi az, fiuk, felzavartok? Így kell kijöjtek, ingben, gatyában?

A hozzá közel állók megértették, hogy mit mondott és nevetni kezdtek, de a többiek annál vadabbul ordítottak. Az öreg nyugalmazott ezredes csak ekkor vette észre, hogy a legtöbb paraszt villával, ásóval, fejszével jött, mint valami ütökzetbe. Az ezredes szolgálata idejéből megtartotta a bátorságot és a veszéllyel szembeni hidegvért. A parasztok felkelésétől is csak a lányai miatt remegett, akiket valósággal imádtott. A nyomorultak még megrohanhatták és egész életükre szerencsétlenné tehetnék volna szegénykéket. De most, hogy lányai biztonságban voltak, megnyugodott. Nem vett tudomást a parasztok kiáltozásáról és hogy mindenki meghallja, még hangosabban kiáltotta:

— Csend! Ne kiabáljatok olyan nagyon. Nem értem mit akartok és ti se értitek, hogy én mit beszélek? Mi a baj? Látom: felfegyverkezve jöttetek. Szép dolog: száznál többen egy ellen... Mit akartok tőlem?

A parasztok egy pillanatra elhallgattak és azután újból ordítani kezdtek, pokoli kórusban:

— Takarodj innen!... Nem akarunk többet melled dolgozni... Ezredes ur, adja vissza a mi földünket!... Nézd, hogy szembezáll velünk az öreg!... Megverünk!... Eleget kinoztál bennünket!... Eleget nyúztál minket!... A földet!... A földeket!... A földünket!...

Az öreg Stefanescu barátságos arccal nézdegélődött és úgy hallgatta a parasztok zsvajgását, mintha megbűvölték volna. Mikor a zaj valamelyest elült, újból megszólalt:

— Százan beszéltek egyszerre, hogy én selek meg benneteket?

A tömeg negyedórás sűgás-bűgás után két parasztot választott, hogy azok tárgyaljanak. Az ezredes elégedetten bólintott:

— Jól van, fiuk, most már legalább tudom, hogy kivel beszélek.

Na, mondd te, Ioan... vagy inkább, te másik, nem tudom, hogy hivnak... nem jut eszembe a neved...

— Găligan Stefan vagyok, ezredes ur, — mondta a paraszt kihuzva magát.

— Jól mondd, helyes... Látod, elfelejtettem a nevedet, csak a bajok is felejténeked el! — kiáltotta az ezredes erőltetett kedélyességgel. Na, beszélj... Fănică!

— Hát mit mondjunk? Az ezredes **ur nem tudja**, hogy itt a forradalom? — kérdezte büszkén Găligan.

— Látom, **hogy itt van**, csak azt **nem értem**, hogy tőlem mit akar.. Hisz én....

— Hagyja csak, nagyon is jól tudja!! — szakította félbe keményen a másik paraszt. — Csak teszi magát, hogy nem tudja. És akár tudja, akár nem, mi a birtokot akarjuk. Eleget volt az uraké, most ránk kerül a sor!... Ha ide adja szép szóra, jó, ha nem, elveszük erővel!

— Vegyétek, jó emberek! — mondta az ezredes és olyan kézmozdulatot tett, mintha az ördögöt akarta volna elkergetni. — Hát enyém ez a birtok? Szántsátok fel és birjátok egészséggel!... Felőlem, — csak rajta!

— Most így beszél az ur, mert fél tőlünk, de holnap majd azt mondja, hogy nem, emlékszik, — folytatta a paraszt. — Minket már nem csap be! Isten segítségével elég jól kiismertük. Most már aztán csomagoljon és hordja el magát innen, mert nem, tűrünk többet uri lábat a földjeinken, Ezt mondom.!

— Hová menjek, Ioan? — kérdezte az öreg ártatlanul.

— Oda, ahonnan **jött**, ezredes ur! Nem mi hívtuk és nem mi hoztuk ide!

— Hogy menjek így el, ember? Hogyan? Itt hagyjak bitangul mindent, amit keservesen megszereztem? Lehetséges ez? — hajtogatta az árendás ezredes,

— Lehet hát!... Minden, ami itt van a mi munkánk, a mi izzadságunk.

— Hát így jöttem én ide, ruhátlanul, ahogy most látsz? mi?

— Még az ur beszél? örvendjen inkább, hogy nem szidjuk és nem verjük meg! Vagy nem hallotta, hogy mi történt a többi urakkal? — kérdezte a paraszt hajthatatlanul. Lóduljon minél előbb és akkor lássuk, mikor a hátunk közepét!...

Az ezredes nem hagyta magát. Felsorakoztatta az összes lehetséges érveket. Végül már azt ajánlotta, hogy vegyék be őt is a forradalomba társul, csak hogy a birtok felszerelésében befektetett tőkéjét, leányának szinte egész hozományát, megmentse. A parasztok végighallgatták. Egy-egy tréfáján még nevettek is. De mindenre volt válaszuk és az érvek fogytán mellett kardoskodtak, hogy elvégzik ők egyedül a munkát és hogy a forradalom nem tűri az urak beavatkozását az ő dolgaikba.

— Ne féltsen bennünket az ur, megélünk mi egyedül is! — mondta Găligan. — Az emberek az emberekkel, az urak az urakkal. Az ur menjen a városba, ott élnek az urak, ott van a helye.

Először azt követelték, hogy az ezredes gyalog menjen, csak annyi batyúval, amennyit a hátán elbir. Végül mégis megengedték, hogy befogasson s mindent magával vigyen, ami a kocsi ráfér. Az ezredes, aki sokáig állott fedetlen fővel a hűvös reggelen, tüsszenteni kezdett:

— Lám, a sok bajhoz **még mártírt is kaptam!**

— Hát azok, akik verést és még rosszabbat kaptak, mit mondjanak? — kiáltotta valaki a tömegből.

— Eléggé megvertetek ti engemet, atyafi, földhöz ragadt nyomorulttá tettetek engem, öreg embert, három eladó lányommal! — válaszolta keserűen az ezredes.

ANDRÉ GIDE: NOUVELLES NOURRITURES

(Editions de la N. R. F. Paris, 1935.)

Maga André Gide a következő szavakkal ajánlja könyvét az ifjuságnak: „A Les Nouvelles Nourritures késői válasz Nourritures Terrestres című könyvemre, melyet negyven évvel ezelőtt, pályafutásom kezdetén, irtam. Ez a könyv hosszú időn keresztül visszhang nélkül maradt. Az a nemzedék, amelyhez tartozom, nem értette meg a természetes örömhöz való visszatérésre szóló közvetlen felhívást. Volt ugyan abban az időben néhány kiváló és csodálatraméltó költőnk, ám a körülöttem levő szimbólista irodalmárok veszélyesen eltávolodtak az élettől. Ez az eltávolodás odáig vezetett, hogy az én őszinteségemet tartották mesterkétségnek. Ezért gondolok gyakran arra, hogy az új irodalomban az olvasók nagy tömegével való kapcsolat szükségessége háttérbe szorítja a minőség erőit, amikéj a várás erőneinek is nevezhetnék. Gyakran előfordul, hogy tíz író előrefut s a jövő még kimondatlan kérdéseire keres feleletet. Ma még lebecsülik, de előtte áll a holnap, a jelen és a jövő nemzedék között ver hidat s azt a titkos folytonosságot biztosítja, mely az irodalom legfontosabb, eddig ismeretlen feladataihoz tartozik. Könyvem sok lapja azokhoz szól, akik még küzdenek és nem azokhoz, akik már győztek. De minden embernek harcot kell vivnia saját, magával. A tehetetlen anyag és a szellem nekilendülése, a lustaságra való felhívás s az odaadás követelése közötti harc így állandóan aktuális.” Következőkben a könyv pár pontját mutatjuk be. (B. E.)

Irodalmunk, különösen a romantikus, a szomorúságot hirdette, művelte és terjesztette, de korántsem azt a teremtő és tettekrekésztető szomorúságot, mely a legdicsőbb cselekedetekre hajtja az embert; hanem azt a puhány, melankóliának nevezett lelkiállapotot, mely tetszetős sápadtsággal vonta be a költő homlokát és epekedővé lankasztotta tekintetét. Mindebben szerepe volt a divatnak és a tetszésváagnak. Az öröm, mint valami tultengő állati egészség jele közönségesnek tűnt s a nevetés eltorzította az arcot. A szomorúság a szellemiség és mélység előjogává lett.

Én, aki mindig jobban szerettem, Bachot és Mozartot Beethovennél, istentelennek tartom Musset annyit szavalt sorát: „A legkétségbeesettek a legszebb dalok”, — és nem fogadom el azt sem, hogy az ember agyonvágatni tartozik magát az ellenséges csapásoktól.

Tudom nagyon jói, hogy a szomorúságban több az eleve megfontolt, mint a természetes. Tudom, hogy a Kaukázushoz láncolt Prometheus azért szenved s Krisztus a kereszten azért hal meg, mert mindkettő szereti az embert. Tudom, hogy a félistenek közül egyedül Herkules őrzi homlokán a leigázott emberiséget uraló sötét erejű szörnyek és sárkányok legyőzésének emlékét. Tudom, hogy sok még a legyőzendő szörny és talán sok is lesz mindig... Az örömről, való lemondásban azonban, van valami csőd és hitványság: megfutamodás.

Hogy az ember mind a mai napig nem tudott felemelkedni a boldogságot előkészítő jólétig, csak a másik kárán, és leigázásán, ez az, amit nem szabad helyeselnünk. Ugyancsak nem tudom elfogadni, hogy

a nagytöbbség lemondani tartozik ezen a földön a harmóniából fakadó természetes boldogságról.

*

... Nekem inkább tetszik a következetlenség, mint bizonyos határozott következetesség, mint az önmagunkhoz való hűség akarása s mint a változástól való félelem. Egyébként úgy vélem: ez a következetlenség csak látszólagos s egy rejtettebb következetességnek felel meg. Azt is hiszem, hogy mint mindenütt, úgy itt is megcsalnak bennünket a mondatok, mert a nyelv sokszor több logikumot erőszakol ránk, mint amennyi az életben van. Mindig énkünk legértékesebb része marad kifejezetlen.

*

Rajtam nem aratsz győzelmet, szomorúság! A kesergésen és zokogáson keresztül is kellemes dalt hallok. Dalt, amelynek én találok ki a szövegét, amely megerősíti a szívemet, amidőn érzem, hogy engedni kezd. Dalt, amelyet neveddel töltök meg, testvér és felhívással azokhoz, akik bátor szívvel felelnek vissza...

Emelkedjete hát fel, lehajtott fejek! Sir felé fordult tekintetek, nézzetek fel! Nézzetek fel, nem az üres égre, hanem a föld láthatárára. Amerre lépteid visznek, testvér ujjáéledten, bátran, készen a holtaktól búzló hegyek elhagyására — repülj a remény szárnyán! Ne engedd, hogy a múlt szeretete visszatartson. Lendülj a jövő felé! A költészetet többé ne álmodban- lásd, hanem a valóságban. És ha még nincs ott, hát vidd oda.

*

El nem oltott szomjak, kielégítetlen éhségek, reszketések, hiábavaló várások, fáradtságok, álmatlanságok... hogy mindettől meg légy kímélve mennyire szeretném, testvér! Kezeid, ajkaid felé hajlítani minden gyümölcsfa ágát Ledönteni a falakat, lebontani a kerítéseket, amire az uzsorás féltékenysége felírta: „Tilos a bemenet! Magántulajdon.” Elérni végül, hogy hozzájuss munkád teljes ellenértékéhez. Fel-emelni homlokod' és lehetővé tenni végre, hogy ne irigység és gyűlölet, hanem szeretet töltse be szived! Igen, lehetővé tenni, hogy elérjen a szellő minden simogatása, a nap minden sugára és a boldogság minden hívogató üzenete.

*

Oh, te, aki számára irok — akit valaha egy ma nagyon panaszosnak hangzó névvel Náthánáelnek neveztem, s akit ma testvérnek hívok — ne fogadj szivedbe többé semmi panaszos siránkozást.

Tudd kicsikarni magadból azt, ami fölöslegessé teszi a panaszt. Ne könyörögj másoktól olyasmit, amit te magad is elérhetsz.

Én éltem, most rajtad a sor. Ezentúl benned folytatódik az ifjúságom. Átadom neked a hatalmat. Ha érzem, hogy utánam te jössz, könnyebben vállalom a halált. Neked adom át a reményt.

Ha deréknek tudlak, sajnálkozás nélkül hagyhatom el az életet. Vedd át tőlem a kedvemet Saját boldogsággal növeld mindenkiét. Dolgozz, harcolj és ne fogadj el semmi rosszat, amit meg tudnál változtatni. Tanuld meg szüntelenül ismételni: *csak rajtam múlik*. Az ember okozta bajba nem lehet hitványság nélkül belenyugodni. Ne hidd többé, hogy a megnyugvás a bölcsesség; a megnyugvás a bölcsességről való lemondást jelenti.

Testvér, ne fogadd el az életet olyannak, amilyenként neked ajánlják. Véd mélyen eszedbe, hogy az élet lehet szebb is, a tiéd is, és a másoké is; de egyáltalán nem valami más túlvilági élet, amely megvi-

gasztal a jelenlegiért és segít belenyugodni a ma nyomorába. Ne nyugodj bele! Attól a naptól kezdve, amikor majd megérteni kezded, hogy az élet majdnem minden bajáért nem az Isten, hanem az emberek felelősek, nem nyugodsz többé bele e bajokba.

Ne hozz áldozatot a bálványoknak!

ALEXANDER AVGYEJENKO: IGY LETTÜNK EMBEREK

A Korunk megelőző számában ismertette Louis Aragon legutóbbi könyvét. Ehhez a könyvhöz Aragon három mai orosz író beszámolóját mellékeli, melyek kitűnően jellemzik az írók szerepvállalását a megtalált új közösségben. Az egyikben Alexander Avgyejenko, a bezprizornyikok, a fiatalok bűnözők sorából kiemelkedett író vázolja a maga, és a társai élettörténetét, esettségét és felemelkedését. Ebből a beszámolóból vesszük a következő részletet.

1926-ban a Moszkva-Taskent-i gyors egyik vagonjának kutyaládájában két kis utas kuporgott szorosán összeölelkezve. Én voltam a egyik kis cimborám, messziről jövő és napfényes tájak felé igyekvő utasok. Olyan derék emberekről ábrándoztunk, akik nem kényszerítenek arra, hogy kifosszuk őket... Éjszaka a vonat lefékezett Urszatievszk megállóánál. A vonatvezető, amint egy vasbottal turkálva átkutatta a vagon, kiűzött fészünkéből és kidobott a nedves éjszakába. Kőd terjengett; finom, hideg és átható eső szemezett. Mezőtláb tocsogtunk a sárban. Testünkről valami női kabát lógott le rongyokban. Arcunkra izzadság tapadt Szamarától egy falatot se ettünk. Hogy meg ne fagyjunk, az állomásra rohantunk. Elkergették. Elindultunk valami hajlékot keresni az éjszakai fények irányába. De a jólfűtött és szőnyegekkel diszitett „esájkánák”-ban, teaházakban nem a mi számunkra izzott a parázs, nem a mi számunkra lobogott és ragyogott a tűz, s nem nekünk rázogatta csörgős dobját a kigyult arcú zenész. Mindenünnen elkergették bennünket, s még a küszöbön sem tűrtek meg. Dermedten, kimerülve szaladgáltunk egyik tűztől a másikig. Hangtalanul pityeregtünk, ököl-lel fenyegettük meg a tüzek fényét, szidtuk, káromoltuk az érzéstelen, süket embereket. Aztán a sértettség érzése kétségbeesésbe csapott át. Elhatároztuk, hogy megfagyunk a legutolsó ajtónál, mely mögött a jóllakott emberek mulatoztak. De még ezt sem engedték meg nekünk. Kutyákat uszítottak ránk, melyek kiűztek az ucca közepére. Ekkor kétségbeesésünk komizsággá, dühvé és mélységes gyűlöletté változott az ember ellen. Szó nélkül, anélkül, hogy összebeszéltünk volna átmásztunk egy sővényen s az egyik agyagfedelű házacská mellett puposodó kis szénaboglyát felgyújtottuk.

S ime, szívembe elégedettség, nyugalom költözött. Az öröm és a bosszú könnyei csordultak ki a szememből. Átöleltük egymást a barátommal. Nevettünk és sirtunk. Megfeledkeztünk az éhségről, a durva szavakról és a hidegről. Boldogak voltunk és teli bátorsággal. Az éjszaka hátralevő részét azokban a nyilvános melegedőkben töltöttük el, amiket derék, figyelmes emberek tartottak fenn. A kályhához támaszkodva, hol a hátunkat, hol a mellünket melegítettük át, miközben állva el-elszunyókáltunk. Az ébrenlét pillanatában megfigyeltem néhányat a derék emberek közül, akik betértek egy pillanatra menhelyünkre. Amint elhaladtak előttünk, pillantásuk éles kíváncsisággal szegeződött toprongyos, nyomorult alakunkra. De mihelyt tekintetünk találkozott, az ember hirtelen elfordult, nyilván szégyen fogta el egyenes pillantá-

somtól; talán emberi lealacsonyodottságunk tulságosan szembetűnő, volt, vagy méginkább: félt, hogy kérdezzük tőle valamit. Ám a legvalószínűbb, hogy bennünket látva, átéreztek mennyire kegyetlenek és szivtelenek. Egy pillanatra talán felmérték tulajdon becstelenségük mélységét.

Igen, akkor hajlandó voltam egyéb jelzőkkel is felruházni embereimet. Még évekig itélt a helyzetem arra, hogy ugyanazt az ellenszenvet, ugyanazt a gyűlöletet és ugyanazt a bosszúvágyat érzem, amely az Urszatievszk-i megállónál született meg bennem. Életem egyötödrészét töltöttem el ilyen érzések közt.

Ezután loptam, csaltam, fosztogattam és kést emeltem az emberre, a legcsekélyebb aggodalom nélkül. Mindenkit ellenségnek tekintettem. A Donbáz-i vásárokon bundákat, szalonnát és vajjal telt fazekakat loptam a paraszt szekerekről. Bakuban részeg embereket a homályos utcácskába csalogattam, és kizsebeltem őket. A Tangorog-i városkert legeldugottabb zugaiban késemmel fenyegetőzve vetkeztettem le szerelmes párokat, hogy ruháikat elszedjem.

Szabadon garázdálkodtam az étellel s az emberek szabadon garázdálkodtak velem. Ha rajtacsíptek valamin, jól elagyabugyáltak. Amikor kiszabadultam, háromszorosan megbosszultam magam azért, amit velem tettek.

Semmi sem maradt bennem: se szeretet, se jóság, se érzékenység, se részvét, se együttérzés.

Ma szinte félve idézem fel egy ilyen ember alakját. Szerencsére nálunk, a mi földünkön ez a lény nem található többé. De bárki, aki külföldön járt tudja, hogy ez a kétlábu ragadozó még létezik.

Nem voltam egyedül. Ezer és ezer hozzám hasonló lényel találkoztam. Apám huszonöt esztendeig dolgozott a Makejevka-i kohónál. Itt égtek ki a szemei, itt romlott meg az egészsége és itt halt meg a kimerültségtől. Mi, a gyermekei szerteszéledtünk az országban. Jött a háború, az éhínség, a lerongyoltság, amik megfosztották a szüleiktől többi sorstársaimat. Ime, így maradtunk mi, egész sereg kiskorú bandita az új rendszerre, az átkos mult örökségeként. Semmiféle börtön nem, lett volna képes megszüntetni minket, A régi világ minden büntető módszere sem tehetett volna egyebet, minthogy még konokabbá tesz bennünket. Az új rendszer, a munka, a bizalom és meglepő gondoskodása segítségével adott vissza bennünket az életnek. A magunkfajtaikat emberrénevelő intézmények tevékenysége közismert. Nem térek ki itt reá. Valamennyi vállalkozásunk, új rendszerünk teljes egészében egyetlen hatalmas üzeme az ember ujjánevelésének. Ismerem két nemzedék embereit, akik bár se tolvajok, se banditák nem voltak, életük mégsem volt különbség a magaménál. Az Ural lakói ők, akiket most adtak vissza az életnek.

Itt van pl. Agrippina Korevanova. Az élet úgy szétzúzta, mint valami mészárosbárd. Annyit törülgette a mások gyermekeit, hogy alig bírt már járni. Hagyták éhezni. Hagyták rothadni a pincékben. Nyilvánvárosházba zárták. Később csapszékbeli gazdái ütlegeit szenvedte. Kiszívták a véré, elvették az egészségét. Az üzemben kifacsarták, mint valami surlórongyot, az utolsó cseppig. Megtörték és ujjatörték; a sir szélére taszították. És nézzék meg most Agrippina Korevanovát. Magáhozért az öregecske, új éveket számol, új életet kezdett. Sőt, fizikailag megfiatalodott. Egyike a Szverdlovszk-i munka legkitűnőbb harcosainak; tanult és az életre tanítja az ifjú nemzedéket, keserű életének példájával... Aztán itt van a tatár Galyun, szintén Urál-i ember. A for-

radalom előtt döglött lovakat nyuzott. Vele ijesztgették a falubeli és a városi gyerekeket. Soha sem aludt tiszta ágyban, sohasem lakott jól kenyérrrel, senki sem szólt hozzá egy jó szót, mindenünnen elkergették, mint valami rühes kutyát. Ma az egész ország ismeri, Ő az, aki Mag-nitogorszk-ban rekordot ért el az ásásban, a betonkeverésben, a vasalás munkájában. Negyvennégy díjat kapott, dicsérő okleveleket, órákat, ruhákat, fehérneműt, lakást, többezer rubelt, fürdőhelyek látogatására szóló jogositványt. Minden nap kedves, bátorító szavakat intéznek hozzá s mindenki a legderekabb embernek tekinti. Az üzem nevelte újjá, az üzem pedig országunk új iparosítási politikája teremtette meg.

Én magam az összes állampolgári jogokat élvezem. Semmiféle betegségben nem szenvedek. Erős vagyok. A legjobb emberi érzéseket művelem magamban: a szeretetet, az odaadást, a becsületet, az ügyért való lemondást, a hősiességet, az önzetlenséget. Könyveket írok; író vagyok és arról ábrándozom, hogy felejthetetlen művet alkossak. Új szerelemmel szeretem az asszonyomat és folytatom fajtámat, mely boldog leszen. Ép is boldog vagyok, örülök az életnek, törhetetlen bátorságot érzek magamban; sajnálkozással fekszem le és örömmel ébredek. Száz évig fogok élni, hajam megőszül, de én mindvégig boldog, jókedvű leszek. Ha akarom, a hold felé repülök, a sarkvidékre utazom, felfedezéseket tehetek, feltalálhatok valami új gépet, — alkotóerőmet nem fojtja el senki. Nem, vagyok egyedül, milliósámra vagyunk: az életnek visszaadott emberek. Szverdlovszkban Kola Nyikolájev barátom, valahai semmirekellő, most fejezi be tanulmányait a Műegyetemen és valami nevezetes gépet akar szerkeszteni. Egy másik barátom, Alexej Tyrkalov, festő, nemsokára elhagyja a kievi Intézetet. Képeket fest és valami világjelentőségű alkotásról ábrándozik.

Sokan vagyunk. Van köztünk mérnök, író, repülő, ujságíró, szerelő, gépész, villanyszerelő, kormányzósági tag, városparancsnok, sarkkutató, tudós, — s mindezt az új élet nevelő hatásának köszönhetjük.

KONRAD HEIDEN: HITLER. DAS LEBEN EINES DIKTATORS

(Europa Verlag, Zürich 1935.)

Konrad Heiden, aki egy régebbi könyve révén (Geschichte des Nationalsozialismus) a hitlerizmus specialistájának nevezhető, most megjelent, vastag könyvében az eddigi pamfletekkel és legendákkal szemben egyenesen szenvedélyes tárgyalagosságnak nevezhető aprólékossággal rajzolja meg Hitler pályafutását. S bár az egyéneléktani konstrukciók örvényében sok helyütt elvész a különbeni mindvégig érdekfeszítő rajz és értelmezés, igen sok újairhatatlan pontot tartalmaz a könyv, különösen ott, ahol Hitler utjának egyetemes német osztályösszefüggéseit vizsgálja át. Hitler egyéni kvalitásai közül főleg a propagandára való hajlamot és készséget emeli ki. Ezért mutatjuk be tus idevonatkozó rész, egyik darabját

A fejlődő Hitler legnagyobb szellemi élménye a propaganda. Könyvében harminckét oldalt szentel a világháborúnak, ebből husz oldalon keresztül csak a propagandával foglalkozik. „Az ellenséges háborús propagandán végtelenül sokat tanultam.” Javára szól, hogy általában gyakran találunk nála ilyen mondatokat: „Az ellenféltől végtelenül sokat lehetett tanulni.” Tanult a szocialistáktól is, legfontosabb tanítói azonban nyilvánvalóan Lord Northcliffe és Wickham Steed. Mindaz, amit Hitler

könyvében a propagandáról mond, mesteri, — de alacsony fokon. A propagandának a népnevelés uralkodó formájává való emelése a bűn ebben a képességben, mely az egész népet eszerint az elvetemült tétel szerint formálja: „a magas szellemi előfeltevések kerülésében nem lehet sohasem elég óvatos az ember.”

A tömegek kedélyét bizonyos meghatározott hatásos, felkavaró képzettel annyira be kell tölteni, hogy mellette semmi másnak se jusson hely. Nem szabad megengedni, hogy a tömeg gondolkozzék, mert amint a gondolatok megindulnak, úgy a propaganda már nem tartja kézben a tömeget. Olyan képzetekkel, képekkel és jelszavakkal kell operálni, amelyek mint valami ék hasítanak be a gondolkozás apparátusába és onnan már ki nem vehetők. Még ha az ember látszólag logikusan is beszél és következtetéseket tesz, akkor is ezt csak látszólag szabad alkalmazni; tapadnia mindig csak ennek az egy mondatnak kell: a zsidók mindennek az oka.

Ebben a nembn alig van mesteribb darab, mint a következő rész Hitler egyik 1922-ben tartott beszédéből:

„A zsidó nem lett szegényebb. Lassan dagad és ha önök ezt nem hiszik — kérem nézzenek körül nyaralóhelyeinken. Ezeken ma két kategóriájú emberre akadnak: a németre, aki nyaralni megy, hogy hosszú idő után talán első ízben ismét valami friss levegőt szivjon és kipihenje magát; és a zsidóra, aki azért megy nyaralni, hogy leadjon a hájából. Vagy menjenek ki a hegyek közé, és kit találunk itt vadonatuj sárga, diszes csizmában, szép hátizsákkal, amelyben többnyire semmi odavaló dolog nincs? Minek is lenne? Hisz' csak felmennek a szállodába, többnyire addig, ameddig a hegyvasut visz, s ahol a vasutnak vége, azon túl már nem kerülnek. Ott ülnek egy kilométer körzetben, mint a döglégyek valami hulla körül. Ezek tényleg nem tartoznak a mi dolgozó osztályainkba, sem a szellemi, sem a testi munkásaink közé. Ez utóbbiakat önök többnyire rongyos ruhában láthatják félreeső helyeken, már azért is, mert szégyenkezni kénytelenek anno 1913- vagy 1914-beli öltözkükkkel egyáltalán megjelenni ebben az illatszer-gőzös légkörben.”

Értelmetlenség volna itt vitatkozni: értelmetlenség bebizonyítani, hogy hájas árják vadonatuj sárga csizmában szintén nem szívesen távolodnak el a hegyvasut körzetétől s igen sok fiatal zsidó hegymászó az Alpeseekben turista rekordot állított fel. Értelmetlenség volna — mert az ellenvetést meghallgatják, talán elhiszik, de egész bizonyos, hogy elfelejtik. A Hitler által riktó vonásokkal kirajzolt kép azonban — a sárga csizma, a hegyvasut pályaudvara, a látszathól hordott hátizsákú zsidók s a szégyellős árja hegymászók, távol, szakadozott ruhában, — ez megmarad, kiolthatatlanul. Aki egyszer hallja, az nem felejti el soha.

Más alkalommal mint panaszos ül valami szociáldemokrata szerkesztővel szemben a bíróságon. A szocialista lap valamit a pénzforrásai felől állított. Ügyvédje, Dr. Frank terjeszti elő a panaszt. Hitler maga lehajtott fejjel ellenfelét, annak ügyvédjét, az elnököt, a bírósági szolgát és a jelenlevő ujságírókat rajzolja egy darab papírra. Az ellenfél úgy véli, hogy maga Hitler tartozna nyilatkozni. Hitler azonban nem akar. Az ellenfél türelmetlen — és felteszi a kérdést, vajjon az elnök nem kíván-e Hitlerre hatni? „Ha ő nem akar, én nem kényszeríthetem” — válaszolja az elnök a legvaskosabb bajor dialektusban. Az ellenfél egyre merészebb: vajjon Hitler ur fél a közvélemény tudomására hozni pénzforrásait illető mondanivalóit? Hitler felcsattan: „Maid hall engem maga akkor, ha nekem jólesik és már most biztosíthatom, hogy nem fog

élvezettel hallgatni." Az elnök kénytelen figyelmeztetni a hallgatóságot, hogy a termet a megengedhetetlen derűtlenség miatt kiürített.

Egyszer az egyik müncheni szabadgondolkodó egyesületnek az ötlete támadt, hogy egyik előadására plakáton, nagy betűkkel Hitlert meghívja, hogy tőle magától hallja mi a mondanivalója a szabadgondokodásról. Erre Hitler a következő szöveggel ellenplakátot megasztatott ki: „A müncheni szabadgondolkodók, azaz nem-gondolkodók visszaéltek nevemmel, hogy előadásukat megtöltsék. Felszólítok minden nemzeti szocialistát, hogy tartsa távol magát az előadástól és hagyja a müncheni szabadgondolkodókat egyedül tovább gondolkodni.”

Beszéde külső eszközei közé tartozik továbbá a logika valani egészen sajátos néma. Lelkes követői ellenállhatatlan következetességét dicsérik. Ez azonban nem belső következetesség, amely bizonyos alap-tételekből a szükséges megállapításokra vezet és ésszerű magatartásra kényszerít — mert a tényekkel szemben való őszinteség nélkül nincs igazi logika. Viszont nagyon ért ahhoz, hogy az ellenfél ellentmondásait és elmével kihámozza és a legrövidebb formában szemléltetővé tegye. A republikánusok ellenvetését azokkal a hivatalnokokkal szemben, akik a köztársaságtól pénzt fogadnak el, szívében azonban a köztársaság el-lenségei, a következőkép' tépi szét: „Az állam hivatalnokait vagy azok teljesítményeiért fizeti s akkor egyáltalán semmi köze azok érületéhez, vagy az érületükért fizeti — s akkor ez a legújabb korrupció.” A köztársaságellenes hivatalnokok természetesen nagyon szívesen hallot-ták ezt. Viszont mégis igaz, hogy a világ, minden állama hivatalnokaitól a fizetségért hűséget követel; a nemzetiszocialista állam is ugyanezt teszi.

Az 1935 május 21-én tartott nagy külpolitikai beszédében a követke-zőket mondta: „Békét és nyugalmat kívánok. Ha azonban azt mond-ják, hogy ez csak a vezetőség óhaja, úgy erre a következő választ kell adnom: óhajtsák csak a vezetők és az uralkodók a békét — a népek maguk még sohasem akarták a háborút.” Ez a „penge élességével” hangzik, valójában azonban otromba ferdités, mert a világ sohasem félt attól, hogy a német nép, hanem igen is fél attól hogy az államférfi Hit-ler a háborút akarja.

Ez a hamisított „pengeélű” logika nem más, mint szónoki fogás; újabb válasz a kérdésre: hogy' közelítem meg a tömegeket s hogy kerü-lők a szeretetébe. Mindig hizeleg a tömegnek, ha az értelmére appellá-nak, úgyannya, hogy a tömeg az esztét azután igen gyakran már nem is használja.

LILI KÖRBER: BEGEGNUNGEN IN FERNEN OSTEN

(Biblos Verlag. Budapest.)

1.

...A japán politikai rendőrség kérdései a Tokióba) érkezett író-nő-höz: „1. Hogy érzi magát Japánban? 2. Miért jött Japánba? 3. Milyen ujságoknak dolgozik? 4. Mi a véleménye a kommunizmusról? 5. Ki küldte Önt ide? 6. Nem, fél egyedül utazni? 7. Miért nincsenek gyerme-kei? 8. Nem gondolja-e, hogy helyesebb, ha egy asszony otthon ül és gyermekeket szül, ahelyett, hogy a világban utazgasson? 9. Milyen cél-jai vannak ebben az országban? 10. Sokáig akar még Japánban marad-ni? 11. Kit ismer Japánban? 12. Milyen könyveket irt ön? 13. Miért irta ezeket a könyveket? 14. Vannak-e testvérei? 15. Van-e pénz? 16. Mennyi jövedelme van önnek? 17. Hol tanult ön?”

2.

...Falun, Osaka környékén: A japán rizs és textilmunkás olyan minimális éhbérért dolgozik, amely még egy harmadát se, teszi ki egy angol, vagy amerikai munkás átlagbéreinek. De még ebből a „bérből” is különböző levonásokat eszközölnek a munkaadók! Erre a szamurájok és Japán „barátai” azt mondják, hogy: „A japán nép nincstelen”. És tényleg „nincstelen”, de főleg azért, mert kényszerítik a „nincstelenségre”! A saját jóminőségű rizsét például — a *Japán Chronicle* szerint — eladni kényszerül, hogy helyette a sokkal rosszabb és sokkal olcsóbb, szinte minden tápérték nélküli indiai rizsszel táplálkozzék! Pontos statisztikák szerint, főleg az elégtelen táplálkozás miatt, Japán halandósága sokkal nagyobb a legtöbb „fehér” államénál! Mig Angliában ezer emberre 12, Franciaországban 17 halálozás esik évente, addig ugyanez az arányszám Japánban 21! És a halál okát 18 százalékban az emésztőszervek különböző megbetegedései idézik elő Japánban!

3.

...Parasztok: Hideg kályháiknál próbálnak melegedni a falvakban. A szél befú a szakadozott papirajtóikon. A tél ezen a vidéken kemény. Apa, anya és leányuk együtt ülnek a hideg szobában. Ismeretlen ur jön. Tokióból, Osakából, mindegy. Nem tudják honnan. A szülők rövid alkú után eladják neki a lányukat, akit aztán sohasem látnak többé viszont. Az ismeretlen "ur" elvitte tőlük örökre textilmunkásnak, vagy... gésának! A japán parasztlány, „áru”. Veszik és eladják, mint a rizst, a „dömping” biciklit vagy a halat.

4.

...Május 1. Osakában: Felvonul az *Állam-Szocialista* párt 30 ezer embere. E párt körülbelül megfelel Hitler Nemzeti-Szocialista pártjának. Programjuk főbb pontjai: Harc a parlamentarizmus ellen, az abszolút monarchiáért! A bankok állami ellenőrzése! A parasztadósságok rendezése! (Ennek a módja nincsen részletezve a programjukban.) Harc a nagyáruházak ellen, a kiskereskedők érdekében! Harc az ázsiai népek „felszabeditásáért”, fajalapokon!

5.

...Sztrájkok: Nagyon gyakoriak és nagyon radikálisak! A *Daido* tröszt autóbusz munkásai például 28 nagy autóbuszra felszúrták a kerekeit egyik legutóbbi sztrájkjuk alkalmával, hogy így akadályozzák meg a sztrájk török felvételét! Más alkalommal az *Amagasaki* vállalat 500 matróza, akik béremelésért és emberségesebb munkaviszonyokért léptek sztrájkba, a tengerbe dobták a gépeket és a jelzőkészülékeket! Gyárakban a munkások egyike a kéménybe ül a sztrájkok alkalmával, hogy így akadályozza meg a kazán befűtését és egyúttal a közvélemény figyelmét is felhívja a sztrájkra. Egy osakai japán sztrájkoló nemrég 3 napot és 3 éjszakát töltött így egy gyárkéményben mozdulatlanul, étlen-szomjan!

6.

...Hitler Japánban: Japánban 1933-ig nem ismerték az antiszemitizmust. Hitler gyújtotta fel köztük az „árja” lángokat! Japánban ugyan szkeptikusan fogadták előbb a „Mein Kampf” hizelgését, amelyben Hitler a japán „faj” magasrendűségét állapította meg, (mivel visszaemlékeztek még sokan a Kaiser ama kijelentésére, amely szerint Japán maga a „sárga veszedelem”), mégis Göbbels ügynökei „jó munkát” végeztek:

Japánban jelenleg 40 különféle német broszura van forgalomban a „vér és fajvédelemről”...

(Alba-Iulia)

Keleti Sándor

NÉMETH LÁSZLÓ: MAGYAROK ROMÁNIÁBAN

(Tanu, 1985. III–IV.)

Utirajz: a legendán innen s a pamfleten túl. Csillogó és megejtő sorokkal ott, ahol az utazó közvetlen, benyomásait adja vissza. A Duna partvidékének vagy a giurgiui vásár népének a rajza a kritikus Németh László legszebb sorai közé tartoznak. E sorok azonban rávilágítanak Németh munkamódszerének a mechanizmusára is, amelyben mindig nagyobb szerepét játszik a csupasz impresszió, mint a szélesebb összefüggésekbe ágyamat kontroll. Sőt ez a munkamódszer a szélesebb összefüggések képét is hajlandó impressziókkal elintézni, vagy pedig az összefüggéseknek egész önkényes szubjektív értelmet tulajdonítani. Romániából valójában keveset lát; kevés is érdekli. Könyve azonban mégis szokatlan lesz azok előtt, akik Magyarországról néznék Románia, főleg a magyarcsoport felé. Németh László éhben a vonatkozásban is érvényesíti a múlt év eleje óta rohamosan alakuló kritikai apologetizmusát a magyarsággal, főként a magyar középrétegekkel szemben. Ez a kritikai apologetizmus, különben ebben a könyvében jut el válaszutjára. A könyv végén az évek során szabó dezsői hevületekben izzó Németh László a széchenyiesedés örvényébe kerül. A könyv végső soraiban ezt írja: „Két hónapot hevertem tétlenül, nehéz mélakórban. Levél-levél után jött S nem válaszoltam: a nyomdász rám-rám zörgetett, s vonatottan végre megírodott ez az utirajz. Nincs értelme, hogy megírtam., „szókérdésekről” nem írok többé. A diagnózis biztos s minden gyógyszerajánlás frivolitás. Mi marad hát a hátralevő időkre? Dolgozni kell, már csak a megbolondulás ellen is. De mit?... írjuk meg népünk emlékiratát... tanulságul egy nagy néppatológia számára...” Mint, annyiszor, úgy itt is téveszmékkel viaskodik. A magyar középrétegek nem a magyar nép, ha különben a magyar középrétegek rajzát illetően, — mint alábbi három típusának képe is bizonyítja, — meglehetősen biztos is a látásai.

A három közül a legszerencsétlenebb: a dohogó. Alázatos s kissé leütött homloka mögött ide-oda jár a figyelő tekintete, mint egy csáp, amellyel keserűségét tömi. Minden sérelmet számon tart.

abafoly

A nagy lemorzsolódási hősköltevénynek ő a legbuzgóbb figyelője; már-már valami kéj van abban, ahogy egy-egy újabb vésőcsapásra felhördül; szinte örül az igazságtalanság rendkívül tiszta eseteinek, mintahogy a sértődékeny ember is jobb szereti az egész égető, durva vágást, a lanygos rosszakarat suhintásainál. Abban bizik talán, hogy a sérelem egy isteneknek nem tetsző mértéktelen fokon a sértő ellen fordul s gyarapodó veszteséglistájával egy tagadott és ép' a tagadással ráncigált felsőbb igazságszolgáltatást unszolt: te gyalázatos nemlétező állj már mellém! A fölülvők hibáinak ő a legkönyörtelenebb figyelője: nézd, milyen rossz arcok, sugja oda, míg alázatosan áll csődületükben, a francia megvető mondatát, melyben franciaságukat röviden elintézte talizmánként őrsi s ki-kifényesíti. Természete szerint passzív ember, még akkor is, ha dühös zúgolódónak játsza ki magát s fogadalmakat fortyog Tulajdonkép' a tehetetlenségére haragszik s a sérelmet és a bajt azért növeli, hogy ne lásson lehetőséget arra, amire ereje, nincs.

Máskép' viselkedik a természete szerint lojális, akit gyengesége és mozgékonyága mindenütt a megegyezés felé terel, ő a született kormánytámogató, a hatalom támasza, a másik álláspont méltánylója. A hóditóval szemben is a megegyezés platformját keresi. Nem magyar, hanem transsylvaniai, ami azt jelenti, hogy Erdély szerinte nem lehet egy népé, csak mind a háromé s miután így elébe ment a román jognak, várja, (persze hiába), hogy az is transylvaniai legyen. Szereti elfordítani a tekintetét arról, amire a dohogó dühösen rátapad s kapvakap minden oda-átról jövő fenkölt nyilatkozaton.

Szemle

Ő nem politikus, ő kulturember; a román írók leereszkedő, barátságos megjegyzéseiben a másik fél lelkiismeretét hallja és siet a maga lelkiismeretével hozzásimulni. Nem úgy, mint a tehetetlen, aki tizenöt év után is csak makog, ő kitűnően tud románul. Ha író, románból fordít s a kulturközeledést szolgálja, ha mérnök, ügyvéd vagy orvos, büszke a román ügyfeleire. Okos, tanulékony és derék, de benne van az érvényesülés ösztöne, mint vadászkutyában a szimat, s ahol nincs érvényesülés, fölösleges reflex mozgásokat végez: simul, igyekszik, iparkodik, közben Pest felé pillant, ahol csak fedeznék föl, út is van az érvényesülése ösztönéhez. A finom előmenetel, nemes kartársiasság embere ő, akinek a gyík dereka nem bírja ezt a szorongató valóságot. Minden szép eszmében, vagy Pesten elhangzott dicséretben lyukat lát, amelyen át az egyetértés és könnyebb élet felé csúszhatik.

Legférfiasabb kétségkívül a szervező, aki feladta kezdeti író álmaikat s az omló part egy darabjának megkötésére szedi össze az erejét. Ha fenn akarunk maradni, a szászokat kell utánoznunk, a magyarság gazdasági önellátását kell megteremtőnk, szász mintára. A gazdasági függetlenségben majd fészket talál a szellem is. A szövetkezet, mint nálunk, köztük is búvszó: a magyar fogyasztót a magyar termelőnek szervezi be, a magyar termelőt pedig a magyar fogyasztónak. Mig szerény kis szervezete tejeskannácskái közt ténfereg, egy kis önmagának elég, magyar világ lebeg előtte, mely kifelé, mint termelő és dolgozó kartell tárgyal s lassan a szellemi irányításra, összetartásra is megtalálja embereit és fiókjait. Hős ő, ott belül a szívében, s szándékai keménységében, a „morbus minoritatis” kórpéldájává a helyzet teszi, melybe gyakorlati hősiességét beleveti. Minden hősiesség: neurózis, (ó, ifjuságom!) ha aránytalanra vállalkozik, s az ő szándékát is csak illúziók (gyakorlati illúziók) hangolhatják össze helyzetével. Egy népet, mondja, nem olyan könnyű kipusztítani. (Igen, ha maga sem akar kipusztulni!) Mi még a kezdetnél tartunk, a kezdetből nem lehet itélni. (Igen, de próbálj a kezdeten túl jutni, hogy zúznak szét mindjárt, ha nem ők hát a tieid.) Amit csinál, minden pillanatban el lehet fűjni; amit csinál, csak úgy csinálhatja, hogy amíg népéért éjt nappallá tesz, lábánál népe ellen szolgál. Ő azonban csinálja, keményen, jókedvűen, a munka örömeivel, mert tudja, hogy megbolondul, ha nem teszi. Sókockákból emel tündérvárat, tejből önt árkot köré s átutazók számára gyártott székely kézimunkákkal tapétázza ki a falát. Örült, bizonyára örült Ő is, de csak azért, mert nincs belőle ezer. S miért nincs? Mert nem lehet. Az idealizmusnak épp úgy talaj kell, mint a krumplinak. Egy-két ember lehet idealista a közszellem ellen, ez a Don Quijotek álidealizmusa, az igazi idealizmus maguknak a közállapotoknak minden kiváló férfiben megnyilatkozó egészsége. Ilyenről Erdélyben épp oly' kevésbé lehet szó, mint a magyar területen akárhol.

BÁLINT GYÖRGY: AZ IDŐ RABSÁGÁBAN

(Viktória kiadás. Budapest, 1935.)

Egy ember naplója. a „magánügy” és a „közügy” határán. Napló bejegyzései: az, ember menekülni szeretne az idő, a kor rabságából, de nem tud, napjaink vasrácsai utját állják. Hangja, magatartásai szokatlannak, friss és szokatlannak tisztult. A magyarországi hirlapirodalomban mindinkább kivételes az attitűdje. A divatban levőktől elsősorban érzelmei különbözteti meg. A valóban „jó-európai” (a mai életösszefüggések közt „jó-európai”) mindritkább eszményei sugalmazzák tollát s még legigénytelenebb szavaiban is (mint az alábbiak pl.) a napok legbelső természetére világít.

„Mit csinál mostanában?” — kérdeztem ismerősömtől, akit már rég nem láttam. „Félek” — felelte röviden. „Mitől?” — „Csak úgy általában.” Hamarosan el is bucsuzott, sietve indult hazafelé, gyanusan gyors léptekkel és behúzott nyakkal. Hosszasan néztem utána, aztán köröskörül, a körut többi sietőjére. Ezek is mindig félnek, egészen bizonyos. Az arcukon, a mozdulataikon látszik, a szavukból hallatszik a félelem. Mitől félnek? Ez talán talán nem is olyan fontos. A lényeges az, hogy valamennyien félnek.

Csak úgy általában — mondotta ismerősöm, és igaza volt. Mint ahogy van általános műveltség vagy általános szépség, úgy van általános félelem is. Valami formátlan és többé-kevésbé, témátlan szorongás, ami ott van, nemcsak „minden gondolatnak alján”, hanem minden érzés mélyén is, áthatóan és elfojthatatlanul. Azt hiszem, ez nem volt mindig így. Sok mindennek kellett történnie, hogy a félelem törvényerőire emelkedjék az embereknél. Gyakran valami határozott lehetőségbe kapcsolódik a félelem, tárgyat kap, konkrét alapot. Lehet félni a bélistától, a letartóztatástól, a veréstől, a ráktól — ez sem kellemes éppen, de valahogy még mindig ez a jobbik eset. Az ember ilyenkor legalább tudja, hogy mitől fél, valami körülhatárolt realitással dolgozik, esélyeket számít, veszélyhányadokkal kalkulál. Öntudatos félelem ez és ezért aránylag elviselhető.

De legtöbbször nem ilyen könnyen kezelhető a félelem. A legtöbbször és a legtöbben valóban csak úgy általában félnek. Ha időnként, egyes esetekben specializálódik is a félelmük, érzik, hogy tulajdonképpen nem az adott helyzet okozza a mély, szüntelen szorongást. A külső események inkább csak bekapcsolódnak egy pillanatra és ha már nem időszerűek, valami új lép a helyükbe — mint ahogyan a festőt sem az teszi tehetségessé, hogy megpillantja a tengert, a meztelen nőt, vagy a sörfőző profilját. E jelenségek csak ürügyet adnak a művésznek, hogy tehetsége, mely állandóan benne lappang, valahogy kifejeződjön. A félelemnek is csak ilyen ürügyek kellenek. A tehetséges félő rövid idő alatt, sőt sokszor egyszerre, párhuzamosan, a legkülönbözőbb témákat tudja végigfélni, a végrehajtótól a spirochétáig. Beaumarchais szerint az embert az különbözteti meg az állattól, hogy szomszúság nélkül is tud inni és bármely évszakban tud szeretni. Ezenkívül még félni is tud, bármikor, bármennyit, minden látható ok és különösebb megerőltetés nélkül. „Szeretném azt a kormányt látni, amit én nem támogatok” — mondta egyszer fenyegetően egy híres publicista. Szeretném azt a jelenséget látni, amitől én nem félek, — mondják mostanában az emberek.

.....

Igy élnek, növekvő félelmek között, nyugtalanul, siető lépésben és behuzott nyakkal. Törvénycikkelyekre, orvosi ábrákra és hírlapi jelentésekre függesztik pillantásukat és időnként megadóan néznek fel a magasba. Vajjon milyen lehet félelem nélkül élni? — kérdezik néha. És egyáltalában, milyen lehet: csak önmagunkban hinni, a szuverén emberben és abban a sorsban, melyet magunk alakítunk, abban az életben, melyet nem bizományba kaptunk, hanem magunk termelünk és magunk fogyasztunk, felnőtten és elfogulatlanul. Egyre ritkábban kérdeznek ilyeneket mostanában, mert félni végeredményben még mindig megnyugtatóbb.

PERNEKI MIHÁLY: ÉG A GYAPOT

(Keresztmetszet kiadása, Budapest 1935.)

Fiatal költő, aki mondanivalói formájáért küzködik. Mondanivalóiban teljesen kész. Kritikus és szatirikus hajlam, aki szinte apró elbeszélésekké, mindenestre szélesebb rajzokká bontja haragját, megvetését. Ez a negyedik kisebb füzet. Itt bemutatott darabjának „Felesleges ember” a címe:

Zsebében revolver, tárcájában búcsúlevél, arca hosszúra csúszva a fájdalomtól,

nem jár sehová, mégis mindenütt ott van,
örökösen nyafog, hogy nem érti meg a kor,
Őt üldözi a Föld ezerötszázmillió embere,
idegeire megy a XX. század,
pedig csak egy kis zugot szeretne,
ahová elvonulna fájdalmaival.

Saját magán kívül gyűlöl mindent és mindenkit,
életében minden probléma,
színház, irodalom, képzőművészet
megrontja szerinte az emberiséget,
a modernséget napjában százszor a vádlottak padjára ülteti,
a gépeket összetöri,
ő tudná, hogy kell, mint kell, —
dehát ki hallgat olyan okos emberre, mint ő.

Járt már szabadalmi hivatalban, minisztériumban,
volt színházak, hangversenytermek tölteléke,
tánciskolák lovagja, Nietzsche imádó,
böngésződék réme, hisztériák szellemi pávatolla,
reakciós, forradalmár, fél és egész liberális,
nősülni is akart, de „visszalépett a hölgy”
nem értette meg, hogy az élet csunya, a halál szép.

Hogy feleslegessé „tett” munkanélküliek milliói szenvednek,
eltörpül az ő feleslegessé „lett” önkinzásában,
nem érti meg, hogy egy cég termelte ki őket,
s hogy neki is megvan a helye,
mert nincs felesleges ember, csak felesleges hülye,
csak keresni kellene helyét, harcolni,
de egyikhez suta, másikhoz gyáva,
s tovább írja leveleit a közvéleményhez,
nyafog, hogy nem érti meg a kor,
őt üldözi a Föld ezerötszázmillió embere,
pedig ő üldözi eme szerencsétleneket
s saját magán kívül senkisémet törődik vele.

B I R Á L A T O K

NAGYTAKARITÁS EGY ANTHOLÓGIA KÖRÜL

Nemrégben megjelent Budapesten **egy költői anthológia**, amelynek ismertetése kapcsán a Korunk hasábjain *Korvin* Sándor mondott jól átgondolt véleményt nemcsak magáról a műről, de a kötetet összefoglaló címről is. A könyvcimmet vonatkozásban megemlékezett azokról az irodalmi kisajátítókról is, akik a távollevők jussán osztoztak. Azóta elteit annyi idő, hogy a túloldalról az esetlegesen jóhiszeműen történt tévedést valamennyire korrigálni lehetett volna, legalábbis a sajnálkozásnak annyi jelével, amennyi módot nyújtott volna számunkra ahhoz, hogy az ügyet befejezettnek tekintsük és pontot tegyünk. Sajnálatusunkra azonban a sajnálkozás elmaradt. Az ügyről hát beszélnünk kell tovább, újra mérlegre kell tennünk azt a könyvet, amelyhez tizenkét költő adta nevét és írói rangját.

Tizenkét fiatal költő van ebben a kötetben. Egy tucatnyi irodalmár a „harmadik nemzedék”-ből, ahogy korszerint számontartja őket a divatos generációs szemlélet. Egy marékra való lírikus, anélkül, hogy egyéb összetartozandóságuk volna egymáshoz legtöbbször, mint annak az évtizednek közössége, amelyben sorjában megszülettek. A kötet címe azonban ennél sokkal többet foglal magába, mindnyájunk életének kifejező fogalmát és átfogó értelmét. A kötet címe: *Korunk*.

A modern lírát, úgy tartják, Ady óta napjainkig három nemzedék képviseli. Akkor, amidőn a két előző költői nemzedék: még él, sőt a második most van virágjában, költői túlzásnak is megbocsájthatatlan úgy sommázni a költői kezdetek eddigi eredményeit, mint olyan költészetet, amely egyedül fejezi ki korunkat. A cím hát elhibázott. De megengedhetetlen volna a használata egy valóban összefoglaló anthológiára számára is. A „*Korunk*” egy évtized óta a magyar irodalomban egy kifejezett irodalmi irányt és világszemléleti törekvést jelent letagadhatatlanul élő formában, amit éppen ennek a folyóiratnak léte bizonyít. Mint ahogy a „*Nyugat*” is egy irodalmi törekvés hordozója volt és jóllehet címe egy világtájt jelent, nem akadt irodalmi sarlatán, aki az iránytűre való hivatkozással a Nyugatosok fogalmi meghatározását ki merete volna sajátítani. A *Korunk* nevét és jellegét magára öltő ifjú költőgárdáról — tartozunk az őszinteségnek ezzel — nem hiszszük, hogy idegen gúnyában akarna hivalkodni. A költők jóegynéhánya már azért sem, mert az ilyesmi nem mindig opportunus viselet. Hogy a beöltözködés mégis megesett, az inkább az irodalmi felelőtlenység, hányiveti nemtörődömség, mint tudatos álcázás dolga. Csakhogy ez nem változtat azon a lényegen, hogy irodalmi meghamisítás történt, amit mindenképpen az irodalomtörténet lesz hivatva számontartani, ha egyszer fölülvizsgálja e rangjete utazó költők irományait. Mi máris óvást emelünk: nem a *Korunkat* képviselik.

Jóllehet pedig, hogy a *Korunkban* szerepelt költők közül is akad köztük egynéhány. Így *Radnóti* Miklós, az anthológia egyik összeállítója, továbbá *Forgács* Antal és az a *Vas* István, aki már rég megtagadta a *Korunk* irodalmi törekvéseit. Végül *Fejtő* Ferenc, aki a kötet bevezetőjét írta. De a hozzánk nem idegen *Kiss* Ferenc és *Zelk* Zoltán is ott van a tizenkét költő között. Annál meglepőbb, hogy ezek a költők és az esztéta *Fejtő* vállalták egy irodalmi orzás látszatát és a félreve-

zetés gyanuját az irodalmi közvélemény előtt. Ne háritsa át senki a felelősséget Dénes Bélára, aki tudvalevőleg kiadója ennek az anthológiának és Radnóti mellett jegyzi a kötetet. Nem az irodalom ügynökei, hanem az írók felelősek az irodalmi tisztességért. Az ügynök számára a „Korunk” lehet, hogy csak könyvterjesztő cégért jelent, ám a költőelődök nem üzleti cégér alatt sorakoztak fel egyszersem, sem a Holnaposok, de még a Maisták sem és elnevezésük mindig programot jelentett. E tizenkét költő talán egy könyvterjesztő ügynökség programját akarja költőisége céljának vallani?

Beszélünk erről az anthológiáról és ha már e hibái újra terítékre kerültek, nézzük főleg azokat, amelyek olyan mértékűek, hogy elvi jelentőségű tisztázást tesznek szükségessé. Ime, itt van tizenkét költő és összeválogatásuk alapja a szerkesztői megítélésen felül bevallottan is a fiatalságuk. „A harmadik nemzedék” ez, az előszóíró Fejtő szerint, akit a generációs szempontok ugyancsak megejtettek. E tizenkét költő közül egy sincs, aki túl lenne a harmincadik esztendőn. Nemzedéküket önkényesen egy évtizednyire méricskelték ki husztól harmincig. Nyilván azért kellett oly rövidre fogni, mert a „második nemzedék”, amelybe Illyés Gyulát, József Attilát, Szabó Lőrincet és a többieket számítják, még távolról sem érte el a negyvenet. A második költői nemzedékre így jó tizednyire maradt fölöslegül, mert lukas a táv negyventől ötvenig, mivel az Ady–Babits–Kosztolányi generáció túl van az ötvenen és a „harmadik generáció” csak innen számíthat. A generációs osztályozás így képtelen egyenlenséget mutat, hiányokat és igaztalan beskatulyázást, mert születési évjárattal eldönteni a költői hovatarozandóságot nem lehet. Emiatt történhet meg aztán az is, hogy ebből az anthológiából kimaradtak olyan harmincéven felüli költők, akiket a „második generáció” sem számít magához.

Hol hát a hiba az irodalom generációs osztályozásában? Egész egyszerűen ott, hogy „nemzedékek”-ben tekintik az irodalom folytonosságát és nem az alkotásokban. A kortársi szomszédság távolról sem nyújthat egyidejű jogosítványt a parnasszusi érkezéshez. Mindig azt halljuk, nem a költő egyéni élete, hanem alkotása számít és most untalan egyéb se történik, mint a korosztályok sorozása, a legegényibb születésnap felköszöntésekkel. Az irodalom nem iskolásdi pedig, ahol csak egykoruaknak jár ki az előmenetel. Az írói megérés ideje annyira egyéni, hogy sokszor egy író indulása már abban a korban történik, amikor kortársai jóformán korszerűtlenné váltak. Hogy lehetne tehát a negyvenéves korában induló Flaubertet tagjává préselni annak az írói nemzedéknek, amelybe tegyük fel Dumas Fils tartozott, akivel pedig pontosan egy esztendőben született. Hogy világosabbá tegyük állításainkat kénytelenek vagyunk a tétel megfodítottját is bemutatni éppen az anthológiára való hivatkozással. Ott van pl. Habán Mihály költészet. Fiatal ember, aki Dávid zsoltárjainak hangján szólal meg. Vajjon ez a költészeti kifejező forma a „harmadik generáció”? Távolról sem. Habán közvetlen követője az „első generáció” korabeli Telekesnek. De vajjon Telekes zsoltáros költészetét oda lehet illeszteni akár csak Babits krisztiánista költészeté mellé is? Kifejezi azt az irodalmi törekvést, amely a háború előtti lírát jellemezte? Távolról sem. Tehát Telekes előtte áll az „első nemzedéknek” Mert nem a generációs hovatarozandóság a döntő, hanem a líra hangja. A modern lírát talán csakugyan három-négy nemzedék verseli, de mindegyik *korszerűen*, a maga korának és osztályérdekűségének megfelelően. A korszerűséget a líra kifejező és tartalmi formája adja meg és így osztódik három tagozatba az

Ady óta eltelt magyar költészet. Az irodalmi fejlődés etappjait a stiláris és tartalmi változások jelzik, a kifejezési mód és forma változásai, a szerkezeti és szemléleti átalakulások, amelyek egyedül döntöttek az irodalmi osztályozásnál. Megtörténhet, hogy egy újabb irodalmi irányt egy generáció visz sikerre, ámde a generáció sikerének titka is társadalmi tényezőkben rejlik. „A magyar líra forradalomelőtti virágzása egyéni és társadalmi körülmények szerencsés találkozásából fakadt” — állapítja meg helyesen Fejtő. És bár elsősorban az évjáratokat tekinti, hiszen bevezetője generációs igazolás, mégis enged az irodalmi szemlélet kényszerének és a modern költészetet korszakok szerint különíteni el. Így elhatárol forradalomelőtti lírát, majd háború utánit, amelyet szerinte legerősebben a páthosz nélküli „deromantizálódás” jellemez. Végül megjelöli a harmadikat, amelyet, úgy véli, az „átmenetiség és mérnökség” tesz hasonlóvá a másodikhoz. Ez a tulajdonság, amit felismerni igyekszik és amelyben nem lát különösebb célelkülönülést az előző generációtól, mi szerintünk nem a „harmadik generáció” sajátos jellemvonása. A korra így reagál az újabb irodalom, mert látószöge még mindig az előzőé, amely fölismerte az újabb életformákat. És az életformák pedig a forradalom utáni periodusban mit sem változtak és ami hatott rájuk ugyanaz a társadalmi hatóerő. Kiss József költői iskolája így követte Aranyét a múlt század alkonyatában. Hány évjáratban tűntek fel Arany epigonjai? Vajjon ennek az ujkori lírának „nemzedékeit” képviselték ezek költészetükkel? Egész egyszerűen a szabadságharc utáni korszak vértelen- lírája volt ez. Tekintet nélkül a születési évfolyamokra.

A fiatal költészetnek a fölvonultatása eltekintve a nemzedékiség-től sem a legszerencsésebb. Egy irodalmi front, amely egységes arcvonulat akar dokumentálni, kell, hogy egyöntetűségben jelenjék meg legalább a konferencián keresztül értelmi lényegével annak, amit a költők érzelmi világa kifejez. Az egységesen fellépő költők előszóírója csak az lehet, aki egyformán vállalja valamennyit, (vagy az a nemzedékiség mégse elég a közösséghez?) és nem bíráljuk, — ez a kritikusok feladata — hanem szószólójuk lesz. Németh László minden bizonnyal vállalná egy kötet élén valamennyi reformnemzedékes költővel az összetartozandóságot, ha bevállottan nem is az egy nemzedék kapcsai miatt, de világnézeti azonossága folytán.

Igy mindjárt ráduplázzhatunk ennek a kötetnek ama zavaró jellegére is, hogy nem csak világnézeti eltérő költőket sorakoztat együvé, de azzal az igénnyel, hogy a világnézeti különbözőség jelentőség nélkül való, mikor korunknak sokvariációjú szellemmegnyilvánulásait a „Korunk” jelző amúgy is kifejezi és egyben egy nevezőre is hozza.

Mindez a megállapítás nem akarja kizárni az olyan irodalmi anthológia jogosultságát, amely különböző világszemléletű költői művek gyűjteménye. De akkor az irodalmi tisztánlátás megköveteli az elosztályozást és jellegzetes eszményükként aligha lehet pusztán esztétikai szempontokat egybefoglalóan megjelölni, mint Fejtő teszi: „Eszményük nem az „új vers, hanem a jó vers”, még akkor sem, ha úgy is igaz, hogy „A politikai költészet sem a legerősebb oldaluk.”

Vagy úgy volna, hogy ezek a költők, akiket itt marokfagva kézhez kapunk, egyivásúak valamennyien a kor szemléletében? Es csak „tetnperamentum”-ban, no meg tehetségben különböznek egymástól? Mert Fejtő a temperamentumot hangsúlyozza, ha nem is érdemként, de alkati adottság gyanánt, ami végül mégis csak olybá tűnik, hogy ha nem is érdem, de legalább is képesség dolga. És ez ha alkat is.

mégis csak „érdem.” Sajnos, az esztétikai feladatok közül a fogalmak tisztázását sem lehet eltagadni és Fejtő mégis gyakran a zavaró megfogalmazások hibájába esik. Így Nietzsche-ről azt állítja, hogy „inkább lírikus is, mint bölcselő, stilszta volt, zenész, rapszódikus...” Nietzsche ugyan gondolkodónak tartotta magát és nem lírikusnak, ám az utókoré a jog az osztályozásra és Nietzsche-t is lehet kellő helyre utalni, de lírikusnak és zenésznek majd csak annyi őt megtenni, mint lég tornásznak. Így a bölcsélet, a költészet és a zene olyan kaotikusan egybefolyó értelemzavarba kerül, hogy Fejtő legyen az, aki kilábal belőle. És ehhez nem nyújt mentőkötelet Valerynek az a mondása sem, amit idézetben olvashatunk: „Minket a muzsika táplált s irodalommal telt fejünk arról álmódott, hogy a nyelv segítségével ugyanazokat a hatásokat válthassa ki, aminőket a tiszta zene gyakorolt az idegeinkre.” A nyelv zenéje még senkit sem tett zenészé és a szubjektivitás lírikussá; az értelemhez szóló zene és az értelemre apelláló irodalom csak akkor közeledhetnek egymáshoz, ha mindegyik föladja a maga lényegét, így az irodalom a nyelv kifejező stílusának tiszta világosságát, ahogy ezt látjuk Szomory Dezsőnél a magyar irodalomban.

„Az új költők megtörték a zene hegemoniáját” — állapítja meg Fejtő. De egyáltalán hegemoniára jutott vala a zeneiség? Az új költők nem a zene hegemoniáját törték össze, hanem a leegyszerűsített kifejezőformákhoz tértek vissza, az érthetőbbet választották az érzemesebb helyett és ezzel eltávolodtak a zenei hatásra való törekvésektől. Verseik valóban „logikusak, képek hasonlatok, vagy tárgyilagos rajzok, nem szimbolumok”. „A művészetnek inkább mérnökei, mint felforgatói” — idézzük újra Fejtőt, csak hogy túl homályosnak tetszik ez a megállapítása is. Az irodalmi ujtás az előzőnél mindég beszédesebb, Világosabb és tisztultabb akar lenni. Mérnökség? Nevezzük annak, ha értelme és hangzása mintha kevesebb művésziességet is rejtene magába, mint az új költészet, amely éppen a kifejezési forma és mód művészetével lép túl jelentősen a modern líra első etapján eluralkodott páthoszt és szimbolizmust

A líra nem halt meg — állapítja meg körülményes elmélyedések után Fejtő, a líra tehát él. Ilyképpen lírikusok is vannak természetfeen. És most hallhatod, hogy milyennek kellene lenni az eszményi lírikusnak, akinek „lényege kiszámíthatatlan spontaneitás. Nem jellem, hanem lélek. Ha emitt kiveri magából a természetet, amott visszatér az. Míg a politikus eszménye a polis, a stabil szerkezet az intézmények biztos rendje, vagyis — egy állapot — a lírikus lény a tovább és tovább, a réginek nyersanyagként való használata, az élet igenlése, de a már meglevőnek megvetése, a valóságtól való transzcendentálás — vagyis mozgás. A lírikus nem politikus, amint nem szatócs, gyárimunkás, vagy „hórihorgas” pék, még ha ezt a mesterséget űzi is, — hanem esetlegességeken túl való ember, a plátói „az ember” ideájának „nagykövete itt.”

Olyan lírikusról beszélni, amilyen nincs — (amiről Fejtő itt beszélt az is „inkább csak a lírikus-plátói ideája...” — ismét csak a fogalmak megzavarását idézi fel akkor, amikor a „líra nem halt meg” és tizenkét lírikus remegve tekint az eszmei mérce felé. Mintha két nyugtalan száj beszélne szakadatlan Fejtő esztétikájában. És az egyik száj most Váratlanul azt kérdi: „Azt jelenti ez, hogy a költőnek nincs köze a politikához, üzlethez, gazdasághoz?” A másik száj így felel: „Nem Hiszen mindig volt köze... De... minden igaz költőben jóval több van, mint politika, mert a társadalomban s mindannyiunk életében is több

van." A lírikus így Végül mégis, ha nem is eszményi költővé, de eszményi emberré alakul.

Tizenkét „igaz költőt” kapsz hát kézhez, mert mindegyikben „több van”, mint politika. Sőt, politika ugyyszólván alig van bennük. „Ma a politikai szempontja az uralkodó szempont — írja Fejtő — így a líra korszerűtlen és népszerűtlen. Korszerű és népszerű benne az, ami „hasznavehető”. E hasznavehetőség mérlegelése már kívül esik e cikk keretén. Ezt a munkát már elvégezte a Korunk régebbi bírálata.

Ujvári László

C. DOBROGEANU GHEREÁT, a régi királyság neves teoretikusát, a magyar olvasóközönség jórészt hallomásból ismeri. Egyik híres tanulmányának most megjelent magyar fordítása* jó alkalom arra, hogy Gherea elméletének közelébe kerüljünk. A tanulmány az elmaradt országok szocializmusának problémáival foglalkozik s széles bepillantást enged Gherea gondolkodásába. — Gherea nem volt következetes történelmi materialista. Szemben azokkal, akik a materializmus módszerét túl mereven fogják fel és mindent — a társadalmi kölcsönhatásokra és visszahatásokra való tekintet nélkül — közvetlenül a gazdasági alépítményből vezetnek le: Gherea egy ellentétes, de éppen olyan hibás módszert alkalmaz. Túl tágnak veszi a kölcsönhatások terjedelmét, a felépítmény visszahatását a gazdasági alapra túl erősnek és intenzívnek állítja be, sőt egyes esetekben az ideológiai felépítménynek valóságos meghatározó jelleget tulajdonít. A történelmi materializmus okelméletének helytelen értelmezése eredményezi, hogy Gherea abban a megkülönböztetésben, amit a haladott és elmaradt országok között tesz a tényeknek és a társadalmi törvényszerűségeknek meg nem felelően jár el. "A haladott kapitalista országokban a társadalmi formák a társadalmi alépítmény nyomán alakulnak ki, az elmaradt országokban pedig a társadalmi alépítmény az, amely a társadalmi formák nyomán keletkezik." (24. o.) „Az elmaradt kapitalista államokban, ellentétben mindazzal, ami a haladott kapitalista államokban végbement a gazdasági alap az, amely később, sőt az újabb politikai és társadalmi formák befolyása alatt alakult ki." (24. o.) Ez a teljesen önkényes megkülönböztetés a haladott államok és az elmaradt államok fejlődésalapja között nagyrészt arra vezethető vissza, hogy Gherea bár ismerte, mégsem értékelte eléggé a tőkés rendi környezet befolyását az elmaradt államokra. A haladott tőkés rendi államok befolyását az elmaradt, praekapitalista államokra elsősorban nem gazdasági, hanem ideológiai természetűnek vette. Gherea számára a nyugati hatások elsősorban is felületiek (kulturálisak, államjogiak, stb.), míg a gazdasági fejlődés ezeknek a nyomán, ezeknek a behatására alakul ki. Gherea nem vette figyelembe, hogy a külföldi tőkés expanzió az a tényező, amely a visszamaradt államokat a tőkés fejlődés útjára kényszeríti. A tőkés termelés bevonuló elemei felbontják a naturálgazdálkodást és árútermelővé alakítják a társadalmat, megvetik az alapját a bérmunkaviszonynak. Valóságban Románia is akkor vette fel a nyugati létformákat, amikor a haladott kapitalista államok, elsősorban Franciaország, árú és tőkeexportja az országban megkezdődött. A bevonuló tőke magával hozta egész ideológiai felépítményét, hogy azoknak oltalma alatt, szabadon fejlődhessen. Ezek a kész, kialakult formák,

* C. Dobrogeanu Gherea: A szocializmus az elmaradt országokban. Fordította és a jegyzeteket írta: Ehrenfeld Béla. — Tip. Coop. „Litera”, Bucaresti.

a félfudális környezet, valamint a még embrionális tőkés elemekhez viszonyítva kiáltó ellentétben voltak. (A gazdasági alaphoz viszonyítva túlméretezettek és haladottabbak.) Ezt az ellenmondást Gherea tévesen értelmezte és arra következtetett, hogy a tényleg haladott felépítmény mintegy oka az alépítmény tőkés rendi átalakulásának. Pedig valójában az történt, hogy a kapitalizálódó Románia kénytelen volt a tőkés gazdasági elemekkel együtt azok már kialakult felépítményes formáit is magára öltetni.

Természetes, hogy ilyen elméleti kiindulópont után Gherea főfeladata a romániai szuperstrukturális tényezők vizsgálata. Pontosan elmezte tehát azt a mély szakadékot, mely a gazdasági alépítmény és annak ideológiai reflexe között fennállott. A nem egészen vagy rosszul aklimatizálódott felépítményi tényezők vizsgálata Gherea legerősebb oldala. Az *Uj-jobbágység* c. könyve az alkalmazhatatlan és kijátszott törvények és azok gazdasági alapja közti szakadék vizsgálata. A felépítmény fontosságának eltulzása vezetett azután oda, hogy Gherea a szocializmus megvalósulásának a formáját is merevnek, automatikusnak és elsősorban felépítményi tényezők hatásának tulajdonítja. „Amikor ezek (a haladott) társadalmak szocialista társadalmakká fognak átalakulni, az elmaradt félkapitalista társadalmak is, melyek eddig nem fejlesztették ki magukban a szocialista társadalom életéhez szükséges valamennyiri adottságot, mint a haladottak, ha kényszerítve is, de alkalmazni fogják a szocialista társadalom szervezeti formáit.” Vagyis, amit a szocialista társadalom a praekapitalista társadalmaknak nyújt az a szocialista társadalom felépítménye. Gherea szerint a szocializmus szükségszerűen csak a haladott államokban születhetik meg s az elmaradt államoknak az előbbieket adott szocialista létformájához kell alkalmazkodniuk a függési viszony folytán.

Ezek szerint Gherea két tényt értelmezett helytelenül: az alépítmény és a felépítmény közti viszonyt, — tehát a társadalmi okelméletet és a függési viszonyt, amit abszoltnak állított be. A függési viszony tulzott, korántsem valóságos értelmezéséből Gherea azután speciális következtetéseket von. A gyakorlati program Ghereánál az elmaradt országokban a következő három tényből indul ki: a) a politikai s társadalmi felépítményi döntő jellegéből; b) a szocializmusnak szükségszerűen a haladott tőkésrendi államokban való megszületéséből; c) az elmaradt államoknak a haladott társadalmaktól való elsősorban ideológiai, de mindenesetre abszolút függési viszonyából. Ezért Ghereánál a gyakorlat célkitűzései 1. a nemzetközi munkás szolidaritás kiépítése a háború ellen; 2. az öntudatos elemek összefogása a végcélra való előkészítés érdekében; 3. a félfudális gátlások eltakarítása a tőkésrendi fejlődés útjából. Gyakorlati utmutatásai így elsősorban demokratikusak, illetve ahogy Ilie Moskovici a fordításához írt előszóban mondja: „Gherea tudta, hogy a mai társadalmi rendben meddig lehet eljutni” — És éppen úgy, ahogy Gherea helytelen elméletet állított fel az elmaradt államok fejlődésére vonatkozólag és mechanisztikusan ítélte meg a végcél objektív előfeltételeit, ugyanugy a szubjektív előfeltételek előkészítését is helytelen terv alapján gondolta el, amikor — a félfudális környezetben — alábecsülte és tévesen értelmezte a konkrét harc taktikáját és szervezését. Azzal pedig, hogy a végcélra a haladott államokban lezajlandó társadalmi átalakulás automatikus visszfényének tekintette, teljesen értelmetlenné vált az elmaradt országokban a végcél felé törő akció. Ugyanezeket az elméleti és gyakorlati hibákat megjelöljük a reformizmus elméleti és gyakorlati frontján s ebben a vonatkozásban

korszerű Gherea magyar fordítása. A reformizmus elmélete is túl erősnek és túl meghatározónak véli a felépítmény visszahatását az alépítményre. Akárcsak Gherea, a reformizmus is a nyugati tőkés rendi államokban látja a szocializmus kizárólagos és egyedüli megszületésének a lehetőségét. S ebből a reformizmus is ugyanazokat a következtetéseket vonja le. Világos, hogy Gherea elméleti és gyakorlati tévedései így egyuttal a reformista elmélet és gyakorlat tévedései is. Gherea tévedései viszont végső elméleti sikor kánitómesterei, a német szociáldemokrácia tévedései. Amint azok, úgy ő sem alkalmazta a dialektikát és nem vette figyelembe az imperializmus elméletét. Mindezen tévedések ellenére azonban Gherea az első, aki a szocializmus romániai problémáinak elméleti megalapozását nyújtotta. Követőinek nem reprodukálni, hanem meghaladni kell Ghereaét. A tanulmány sima, sikerült fordítása így elsősorban történeti értékű. Az a tény azonban, hogy a fordító a könyvből vett idézetekkel a könyv meggondolásainak aktualitására hívja fel a figyelmet, a reformista elmélet ©lakadottságára mutat.

(Bucuresti)

Bányai Imre

LAPOK, FOLYÓIRATOK

A SZANKCIÓK ELŐNYEI

MINEK ENNI?... „...A szankciók az olaszokat hozzászoktatja a keveset evéshez, ami különben a gyorsíramú élet karakterisztikuma és az olasz népet a pöttermékek élvezete felé orientálja, ha az eredeti termékhez nem lehet majd hozzájutni. Nem valami sulyos áldozat ez, különben: már meguntuk mindig ugyanazokat az ételeket enni, mindig ugyanazon órában.” (Camicia Nera.)

„...Enni? Művelet, mit egy olasznak elég egyetlenegyszer elvégezni naponta, anélkül, hogy karára lenne. Egy nagy bolognai orvos mondta, hogy az, aki keveset eszik, még mindig a háromszorosát eszi annak, ami feltétlen szükséges.” (L'Illustrazione Italiana.)

A HOSSZÚ ÉLET ELIXIRJE....

„Ha a szankciókat az általunk csak áldásosnak tartott szigorúsággal hajtánák végre (sajnos, ez nem valószínű), akkor Európa csak azt érné el vele, hogy az olaszok hosszabbéletűek lennének. A közepes életkor a 85 év lenne! A százévet elért emberek nem lennének olyan ritkaságok. Ennek csak örülhetne mindenki, különösen azok, akik élemedettebb korban lévén, rosszul titkolt megdöbbenéssel számlálják hátralévő éveiket. Ezek a szankciókkal automatikusan megfiatalodnának és remélhetnék, hogy meglátják még azt is, ami 25-30 év múlva történni fog...” (Illustrazione Italiana.)

AKI ÉHES, IGYÉK BORT...

„Olaszok, igyatok bort, akkor kevesebbet kell ennetek. A bor nemzeti termék és egészségesebb, mint a hús”. (Popolo D'Italia.)

HOGY LEHET FIZETÉS NÉLKÜL IS MEGÉLNI?..

„Az is, ami kellemetlen, hasznos lehet. Hasznos hozzászokni a hideghez, a meleghez, az éhséghez. Hasznos tapasztalatból is tudni, hogy sok minden nélkül meg lehet lenni, amikről azt hittük eddig, hogy szükségesegek. Egy ember értékének, vagyis társadalmi erejének mértéke az, amit nélkülözni tud. Egy fixfizetéses hivatalnak nem tudja elképzelni az életét a fizetés nélkül, de megrészegül, amikor megállapítja, hogy fizetés nélkül is meg lehet élni, természetesen csak úgy, ha ér az illető valamit és képes dolgozni.” (Gherardo Gherardi az *Illustrazione Italiana*-ban.)

A FASIZMUS HÁBORÚJA

TOTÁLIS HÁBORÚ? „Mussolini abessziniai hadjáratát politikai hibákkal kezdte. De lassan felmerül egy másik kérdés is: vajjon katonai tekintetben nem ugyanazokat a hibákat mutatja fel a diktatura? Most mutatkozik meg, hogy ép' egy háborúnál rossz, ha egy népet feltétlen engedelmséghez szoktatnak és beleverik az egy Führerben való feltétlen hitet. Az abesszin háború a fasiszta diktaturát még azon a síkon is próba elé állítja, amelyen eddig a demokráciákkal szemben feltétlen előnyben hitte magát: és ez a háború valósága.” (Das Neue Tagebuch.)

A VADEMBER. „A diktátorok idegei öntött vasból vannak: kemények, de törékenyek. Ha a helyzet kritikusra fordul, akkor a deszpot a megvadulását játssza, érdekeim nem bír uralkodni, kétségbeesetten vadul csapdos maga körül. Kétségbeesett államférfiak kiszámíthatattamok. Ilyen vadember Mussolini is. Kétségbeesésében vadul csapdos maga körül. Forszírozhatja tovább a háborút, de akkor a szankciókba ütközik. Ha pedig a béke felé kacsint, akkor a nagy szavakkal elpuskázta puskaporát és vége a presztízisének. Cézároknak, vagy győznek, vagy megbuknak.” (Die Neue Weltbühne.)

LAVAL, A GYŐZŐ. „Mussolini abessziniai hadjáratának igazi nagy győzelmeit Párisban aratja. Legsikeresebb tábornokának a neve: Pierre Laval... Laval az európai fasizmus központi figurája. Nem Franciaország sorsát hordozza, de a nemzetközi fasizmus életérdekét képviseli. Ez a francia, kispolgár Mussolini gloriájáért képes a harmadik köztársaságot is feláldozni.” (Europäische Hefte.)

A TÖMEG HANGJA? „A holnap Itáliája bizonytalan. A fasizmus-szal szembeszálló organizált ellenzéknek nem igen látszik nyoma. Ennek ellenére az olasz munkásság mégis képes lenne forradalmi megmozdulásra. De ennek a forradalomnak nincsenek biztos alapjai — s jövője az utánam az özönvíz bizonytalansága. Osztályöntudat és politikai iskolázottság: a győzelemnek ez a két főkelléke teljesen hiányzik az olasz szocialista munkásságból. Az olasz nép, mely teljesen leszokott a politizálásról, hihetetlen gyerekes tudatlanságban fogad el minden jelstöt.” (Sozialistische Warte.) (f.)